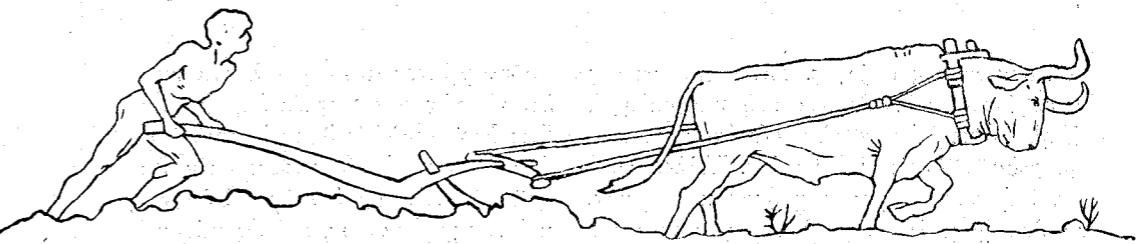

ΛΑΙΟΣ

ΜΗΤΡΟΤΗΣ

ΥΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕΝΙΕ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Ζ' 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1907

Η ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διὰ νὰ γνωρίσῃς κανεὶς τὴν ὑγιεινὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πρέπει νὰ μελετήσῃ τὰ ἡθη καὶ τὸν καθημερινὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, τῶν δύο δηλαδὴ πόλεων, αἱ δοῦλαι διαδοχικῶς ἐκράτησαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τοῦτο διότι δὲν περιεσώθησαν δυστυχῶς τὰ θεσπίσματα, οἱ κανόνες καὶ αἱ συνταγαὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ὑγιεινολόγων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Αἱ νομοθεσίαι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, μολονότι δὲν βασίζονται ἐπὶ ἀποκαλύψεως, καθὼς αἱ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐντούτοις ἐπιστεύθησαν δῶς θεῖαι, διότι οἱ θεμελιωταὶ αὐτῶν ἐμερούμησαν νὰ περιβάλουν ἔαντον διὰ τοῦ πέπλου τοῦ μυστηρίου, διότι φανοῦν διὰ ἔχουν σχέσεις μετὰ τοῦ θείου, καὶ πείσουν τοιουτοῦρπως εὐκολώτερον ἐκείνους, εἰς τὸν δοῦλον εἶχον τὴν ἄξιωσιν νὰ δῶσουν νόμονς. Ὁ Λυκοῦργος ἐπὶ παραδείγματι εὑρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ θείου κόσμου κατὰ βούλησιν. Αἱ Εὐμενίδες ὑπηρόρευσαν εἰς τὸν Δράκοντα τὸν αὐστηρόν του κώδηκα. Ἡ Ἀθηνᾶ ἐνέπενεσεν εἰς τὸν Σόλλωνα τὰ σοφὰ νομοθετήματα, διὰ τῶν δοπίων ἐτροποποίησε τοὺς δρακοντείους νόμους. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ λαὸς ἔξοικειώθη ἐνωρὶς νὰ θεωρῇ τοὺς νόμους του ὃς ἔκφρασιν τῆς θείας βουλήσεως, ἐκδηλωθεῖσαν μόνον εἰς τὸν σοφούς.

Αἱ νομοθεσίαι τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξαν ὅλως διάφοροι πρὸς ἄλλήλας, διότι καὶ τὰ ἴδεωδη αὐτῶν ἦσαν διάφορα.

Ἡ Σπάρτη ὠνειρεύετο τὴν διὰ τῆς βίας κατάκτησιν· ἥρεσκετο νὰ κρατῇ διαρκῶς τὸ ἔνρος εἰς τὴν κεῖρα. Ἐχουσα δύνεν ἀνάγκην στρατιω-

τῶν, ἀπειρονάθη ἀγρία εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώπα καὶ εἰς τὸν εὐφόρον λειμῶνα της τοὺς δοπίους σκιάζει ὁ Ταῦγετος, ἥσκησε τὰ τέκνα της πρὸς ἀπόκτησιν μυῶνων.

Αἱ Ἀθῆναι τούναντίον ἐφιλοδόξησαν νὰ δεσπόσουν εἰς τὸ βασίλειον τῆς σκέψεως, καὶ μία ποιητικὴ νίκη ἐνεθουσιάζειν αὐτὰς περισσότερον τῆς ἀλώσεως μιᾶς πόλεως. Μετεχειρίζοντο τὴν δύναμιν των μόνον, δταν ἔβλεπον νὰ κινδυνεύουν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τὰ ἀριστονογήματα τῆς τέχνης, τὰ δοῦλα μετὰ τόσης ὑπομονῆς εἶχον ἀνεγείρει. Μάλιστα οἱ πόλεμοι, τοὺς δοπίους ἐπεκείησαν, κύριον σκοπὸν εἶχον τὴν ἐπικράτησιν ἀνώτερον πολιτισμοῦ. Ἔσπειρον φιλοσοφίας ἀληθείας καὶ ἡθικὰ διδάγματα ἀνὰ τὰ πεδία, τὰ δοῦλα ἐξεχέρσων τῶν πολεμιστῶν των ἡρομενίας. Δὲν εἶναι δὲ ἀγνωστον διὰ αἱ στρατιαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἥκολου θυμοῦντο πάντοτε ὑπὸ ἐνδόξου δρισθοφυλακῆς ποιητῶν, ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ φιλοσόφων.

A — Η ύγιεινὴ ἐν Σπάρτη

Ο θεμελιωτὴς τῆς νομοθεσίας τῆς Σπάρτης Λυκοῦργος ἔνα μόνον σκοπὸν εἶχε: Νὰ καταστήσῃ τοὺς λακεδαιμόνας καλοὺς στρατιώτας. Ἔνεκα τούτου δὲ καὶ ἀπηρόρευσε πᾶν διὰ τοὺς σμικρύνει τοὺς χαρακτῆρας καὶ ἀγει εἰς τὴν μαλθακότητα. Αἱ οἰκίαι εἰς τὴν Σπάρτην ἤσαν ἀπλαῖ, ἀνευ πολυτελείας. Πᾶν ἀντικείμενον τέχνης ἦτο ἀπηρορευμένον δῶς ἀνωφελές. Καθαριότης ὅμως ἀμωμος ἐβασίλευεν ἐν αὐταῖς. Εἰς τὴν ἐστίαν ἦ φωτιά ἔκαιεν δύως ἐκδιώξῃ τὸν ἀκάθαρτον ἀέρα. Ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ

στύλου ἦσαν ἀνηρτημένα τὰ δπλα τοῦ κυρίου, τὸ ξῖφος, ἡ περικεφαλαία, ἡ ἀσπίς, τὸ τόξον, τὰ δποῖα ἐπεμελεῖτο ἡ σύζυγος. Εἰς τὸ βάθος τῆς οἰκίας εὑρίσκετο μία κλίνη στενή καὶ σκληρά, κατάλληλος δπωσδήποτε διὰ τὴν ἀνάπαυσιν, ἀκατάλληλος δμως διὰ τὴν ὀκνηρίαν. Ἀλλώς τε δ ἀνδρας διήρχετο ἐλάχιστον χρόνον κατ' οἶκον. Τὸ νὰ θεαθῇ μάλιστα μετὰ τῆς γυναικός του ἦτο δι' αὐτὸν μεγάλη κατασκύνη.

Ἐπειδὴ ἡ φροντὶς τῆς ἀρδοσεως, τῆς σπορᾶς καὶ τῆς συγκομιδῆς ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς δούλους καὶ τοὺς Εἴλωτας, εἰς τοὺς Σπαρτιάτας μόνον τὸ ἐπάγγελμα τῶν δπλων ἦτο ἐπιτετραμμένον καὶ ἔπειτε νὰ διέρχωνται τὰς ὁρας των εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις καὶ τὰς συζητήσεις τῆς ἀγορᾶς. Οἱ ἀρχηγοὶ ἥσκουν αὐτοὺς εἰς τὴν κόπωσιν διὰ παρατεταμένων πορειῶν καὶ ἐσυνείθιζον αὐτοὺς εἰς τὰς πανουργίας τοῦ πολέμου διὰ τῆς κρυπτείας, διὰ γυμνασίων καὶ διὰ ψευδομαχῶν. Τὸ λυκανγὲς εὔρισκεν αὐτοὺς ἀσκούμενους ἄλλα καὶ τὸ λυκόφως ἐκεὶ τοὺς ἐπρόφθανε. Ὁ ζωογόνος ἀέρας τοῦ Ταῦγέτου ἀνέπτυσσε τοὺς πνεύμονάς των καὶ ἡ ἀσκησις ἀνέπτυσσε καὶ ἐσκλήρυνε τοὺς μῆς των.

Τοιουτορόπως καθίσταντο ἀκατάβλητοι πολεμισταὶ τοσούτῳ μᾶλλον, δσφ ἔξων ἐν τοιαύτῃ τραχείᾳ ὑγιεινῇ ἀπὸ τῆς νεαρωτέρας των ἡλικίας διότι εἰς τὴν Σπάρτην τὰ τέκνα ἦσαν ἀδιοκτησία τῆς πολιτείας, κληρονομία δλων. Ὅταν ἐγέννατο ἔνα παιδίον διατέρας του παρουσίαζεν αὐτὸν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως, ἦτις ἀπέφαινετο ἐὰν ἔπειτε νὰ ζῆσῃ ἡ ὅχι, διότι τὰ ἀσθενικὰ καὶ τὰ ὀπωσδήποτε ἐλαττωματικὰ ἐμδυσίζοντο ἀμειλίκτως. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ἐνεπιστεύοντο αὐτὸν εἰς τὴν μητέρα του, ἦτις ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ τὸ θηλάσῃ ἡ ἴδια. Ἐθεωρεῖτο ὑγιεινὸν καὶ διὰ τὴν μητέρα καὶ διὰ τὸ παιδίον, νὰ τρέφεται μὲ τὸ μητρικὸν γάλα. Ἐθεωρεῖτο ἐπὶ πλέον αἰσχος διὰ τὴν Σπαρτιάτιδα ἡ πρόσληψις τροφοῦ.

Τὰ σπάργανα, τὰ κλινοσκεπάσματα, αἱ μαλακαὶ κλῖναι ἦσαν ἀγγωστοι ἐν Σπάρτῃ. Τὸ νήπιον γυμνὸν καὶ ἀκάλυπτον ἦτο κατακεκλιμένον ἐπὶ δέρματος ζώου πρὸ τῆς ἔστιας καὶ ἐκεὶ ἀνεπτύσσετο ἐλευθέρως. Ὅταν ἥρχιζε νὰ βαδίζῃ, δὲν τὸ παρηκολούθει κανεὶς μὲ τοὺς γελοίους ἐκείνους φόβους· ἐὰν ἔπιπτε δὲν ἐσπενδεῖ περίτορος ἡ μητέρα ἀλλ' ἀφῆνεν αὐτὸν ν' ἀνεγερθῇ μόνον καὶ ἐὰν πάπιτον εἰχε πτυχεῖ, δὲν ἐπενέβαινεν δπως παύση αὐτὸν νὰ κλαίῃ.

Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἐπτὰ ἐτῶν μόνον ἔμενε πλησίον τῆς μητρός του διότι κατόπιν παφελάμβανεν αὐτὸν ἡ πολιτεία καὶ τὸ ὑπέβαλλεν εἰς τὴν τραχείαν ἐκείνην φυσικὴν ἀγωγήν, ἦτις ἦτο κοινὴ εἰς δλα τὰ παιδιά τῆς Σπάρτης. Δὲν ἐφόρουν ὑποδήματα καὶ εἶχον τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῆ. Ἐίς ἡλικίαν δὲ 12 ἐτῶν ἐγκατέλειπον καὶ τὸν χιτῶνα των, καὶ ὁς μόνον ἔνδυμα ἔφερον ἔνα μανδύαν μάλλινον. Μάλιστα καθ' δληγὴν τὴν διάρκειαν τῶν γυμναστικῶν ἀγώνων ἔμενον τελείως γυμνά.

Εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως ὑπῆρχεν ὑψωμα ἐπίπεδον κατάφυτον ἐκ φυλλοκόμων πλατάνων. Ὁ Πλατανίστας, δπον ἐγγυμνάζοντο ὑπὸ τὰ ἀγρυπνα βλέμματα τῶν ἐφόρων. Ἀλλοτε ἀνεχώρουν μακρὰν εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ πολλὰς ἡμέρας, φέροντα βαρύτατον φορτίον, χωρὶς δμως νὰ φέρουν μαζὶ των οὐτε ἔνα κλινοσκέπασμα διὰ νὰ σκεπασθοῦν τὴν νύκτα. Ἐτρωγον δλοι μαζὶ τροφὴν ἐξόχως λιτήν, τὴν δποίαν παρεσκεύαζον μόνοι των. Ἐκοιμῶντο ἐπὶ κοινοῦ στρώματος κατεσκευασμένου ἀπὸ καλάμια τοῦ Εὐδόχτα, τὰ δποῖα ἀπέσπων οἱ ἔδιοι οὐχὶ μὲ κοπτερὸν ὅργανον ἀλλὰ μὲ τὰ χέρια. Μία τοιαύτη ὅμως σύμμιξις δὲν ἦτο ἀνευ κινδύνου καὶ δπως προλαβῆ τοῦτον δ Λυκοῦργος ἐθέσπισε τὴν διὰ θανάτου τιμωρίαν τῆς ἀγνηθῶν παιδεραστίας.

Εἰς τὴν ὑγιεινὴν ταύτην, ἦτις καθίστα τοὺς Σπαρτιάτας ἀτρομήτους καὶ ἀπτήτους, ὑπεβάλλοντο μέχρι τῆς προσεγγίσεως τοῦ γήρατος, δπότε ἀφηνον πώγωνα καὶ κόμην, ἐνῷ πρότερον ἐξύριζον ἐπιμελῶς αὐτά. Γέροντες πλέον συνήρχοντο εἰς τὰς λέσχας διὰ νὰ συνδιαλεχθοῦν περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ προπαρασκευάσουν τὸ μέλλον φιλοπονοῦντες νόμους σοφούς.

Ἡ διανοητικὴ μόρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ὑπῆρξε πάντοτε λίαν παρημελημένη, τῶν πλείστων ἀγνοούντων γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν. Ὁ Λυκοῦργος ἐξώρισε τὴν τέχνην ἐκ τῆς πόλεως φοβηθεὶς μήπως διαφθείρῃ τὰ ἥθη. Ἐμήκεν αὐτηρὰς ποινάς ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἔκαμπον χρῆσιν σεσυρμένων ἐσθήτων, ἀρωμάτων καὶ ψιμυνθίων καὶ ἐναντίον τῶν μεδύσων καὶ ἀκολάστων, θελήσας νὰ συνηθίσῃ τὸν λαόν του εἰς τὴν λιτότητα, τοὺς μόχθους, τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ὁδύνην.

Ἡ υψίστη ὑπερηφάνεια ἐνὸς τέκνου τῆς Σπάρτης συνίστατο εἰς τὸ νὰ δύναται νὰ ἐπιδεῖξῃ σῶμα περικαλλὲς καὶ ωμαλέον, ἐν τῷ δποῖῳ οἱ μῆς νὰ ἐλίσσωνται περὶ τὸν σκελετὸν δίκην κληματίδος περὶ δένδρον νεόβλαστον καὶ ὑγίεις. Ἡ παχυσαρκία ἐθεωρεῖτο κα-

ταισχύνη καὶ ἔγκλημα, οἱ δὲ λίαν εῦσαρκοι ἔξω-οῦζοντο ἡ ἐπλήρων βαρὺ πρόστιμον.

Αἱ νεάνιδες ὑπεβάλλοντο εἰς δμοίαν ὑγιεινήν, σκοποῦσαν νὰ παραγάγῃ συζυγούς ὁραίας καὶ μητέρας ἵκανάς νὰ δώσουν εἰς τὴν δημοκρατίαν τέκνα ωμαλέα καὶ πολυάριθμα. Τὰ κοσμήματα καὶ ἡ πολυτέλεια ἐν γένει ἦσαν ἀπηγορευμένα. Αἱ παρθένοι, αἵτινες μέχρι τοῦ γάμου των ἀνήκοντος σῶμάτως εἰς τὴν πολιτείαν, ἔφερον βραχεῖαν ἀνευ χειρίδων ἐσθῆτα φθάνουσαν μέχρι τῶν γονάτων καὶ ἀνοικτὴν εἰς τὸ πλευρόν. Ἀπηγορεύετο εἰς αὐτὰς ἡ αἰδώς, ἦτις ἐθεωρεῖτο μάλιστα ὡς ἔνδειξις ἡθικῆς διαφθορᾶς.

Πολλάκις τῆς ἔβδομάδος οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ συνήνοντο δλας τὰς παρθένους εἰς τὸν Πλατανίσταν πρὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ ἀμέριμνοι διὰ τὰς χιλιάδας βλεμμάτων τῶν περιβαλλόντων αὐτὰς ἀνδρῶν ἀπέβαλλον τὰ ἐνδύματά των καὶ τελείως γυμναὶ ἐπεδείκνυον τῶν παγκάλων αὐτῶν σωμάτων δλην τὴν εὐστροφίαν, δλην τὴν ρώμην καὶ δλην τὴν χάριν ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τῶν κινήσεων, τὰς δποίας ἐργάζομεν ἀπέφιτος μουσική. Ἐχόρευον, ἔτρεχον, ἐπήδων, ἔρριπτον τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον καὶ διαιρούμεναι εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα ἐπάλαιον. Ἀλλοτε ἱππευον ἡ συνώδευσιν τοὺς ἀνδρας εἰς τὴν θήραν.

Οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες διπλοῦν ἐπεδίωκον σκόπον. Ἄφ' ἐνὸς νὰ τονώσουν τὸ σῶμα αὐτῶν. Ἄφ' ἐτέρουν νὰ τὰς ἐξοικειώσουν πρὸς τοὺς ἀνδρας διότι ἐφοροῦν δτι γυνὴ δυναμένη νὰ φανῇ ἐνώπιον πλήθους ἀνωνύμου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ φιλάρεσκος. Ὁτι ἡγωνίζοντο γυμναὶ πρὸ τῶν ἀνδρῶν ἀμφισβητεῖται ἀλλ' ὁ Λατῖνος ἐλεγειακὸς ποιητὴς Propertius περιγράφει τὰς ἀσκήσεις τῶν νεανίδων τῆς Σπάρτης ως ἔξης: «Εὐτυχὴς Λακεδαίμων! Θαυμάζομεν

τοὺς ἀγῶνας, ἐν οἷς ἀναπτύσσονται αἱ παρθένοι σου. Ἀνευ αἰδοῖς ἐπιφαίνονται ὀλόγυμνοι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγωνιστῶν. Τὰς βλέπει τις κεκαλυμμένας ὑπὸ κόνεως νὰ ἀναμένουν τὴν ὁδον τοῦ σταδίου καὶ νὰ δέχωνται ἰσχρὰ κτυπήματα κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ παγκρατίου, νὰ περιβάλλουν τὰς χειραρχίας αὐτῶν διὰ τοῦ κεστοῦ, νὰ ἐκσφενδονίζουν τὸν δίσκον ἡ νὰ ὑποβάλλουν εἰς ἔλιγμονς κέλητας ὀκύποδας. Περιζωνύμουν ἔιφος ὑπὲρ τοὺς ἀλαβαστρίνους αὐτῶν λαγόνας καὶ καλύπτουν μὲ κράνος τὰς παρθενικάς των κεφαλάς...»

Ἔτοι ἀπηγορευμένον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας νὰ νυμφεύωνται συγγενεῖς των ἀλλ' οὔτε ἡδύναντο νὰ λάβουν ὡς σύζυγον δούλην ἡ ἔνην καὶ ἀνέκαθεν ἡ Λακεδαίμων ὑπῆρξεν ὑπερήφανος διὰ τὴν ἀγνότητα τοῦ αἴματος τῶν τέκνων της.

Οἱ γάμοι δὲν ἐγίνοντο ἐν συμποσίοις καὶ θρυπτικαὶς ἐορταῖς ἀλλὰ νύκτα τινὰ δημοσίᾳ ἀπεμαρτύνεο τῆς κοινῆς οἰκίας, περιεφέρετο ἔξωθεν τῆς κατοικίας τῆς μητρῆς, ὑπεκρίνετο ἀπαγωγὴν καὶ ὀδήγητε μυστηριωδῶς αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον του, μεθ' ὁ ἐπέστρεφεν δπως ἐπανεύρη τοὺς συντρόφους του. Οὐδέποτε ἐπετρέπετο εἰς τὸν σύζυγον νὰ ἐκδηλώσῃ δημοσίᾳ τὴν συμπάθειαν, ἢντι ἐξεφε διὰ τὴν σύνεννόν του. Ὁ Λυκοῦργος ἐγνώριζεν δτι τὸ μυστήριον παροξύνει τὸν ἔρωτα.

Ολοὶ οἱ Σπαρτιάται ἦσαν ὑποχρεωμένοι ἐπὶ ποινῇ προστίμου νὰ νυμφευθοῦν. Ὁ νόμος ἐπέβαλλε ν' ἀπαρνῶνται καὶ νὰ διαξεγγύωνται τὰς στείρας γυναῖκας. Ἡ πολυγαμία ἦτο παρ' αὐτοῖς ἀπηγορευμένη. Ἡ μοιχεία ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον καὶ πρὸς τοῦτο εἰδικοὶ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἥργαντον εἰπὶ τῆς ἡθικῆς τῶν γυναικῶν.

Δε ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Χ. ΦΩΤΑΚΗΣ
[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς]

Ο ΣΠΑΡΤΖΑΝΟΣ *

— Δημοτικὸν —

Τρεῖς ἀρχοντες κι' δ Χαρτζαρὸς - δ Χαρτζανο-

πολίτης

'Αντάμα τρῶν καὶ πίνοντες καὶ γλυκοτραγουδοῦντες.

* Μᾶς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ φίλου συνεργάτου κ. Ἀγαθ. Γ. Κωνσταντινίδη.

Τὴν ἔχει.

τὸν ἥλιο βάζει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό βάνει παμαροφρεῖδι.»

— «'Αλήθεια λέγεις, Χαρτζανέ, καλὴ ἦταν καὶ

καλή ναι,

μὰ ποῦ δανείζει τὸ ἀσπρα σου, δανείζει τὰ φλου-

ριά σου!»

'Αρχίησε καὶ διαβάζει καὶ μὲν μόδι τὸ λέγει:

— «'Αρχόντισσά νε καὶ διαβάζει — πλοῦσα νε καὶ διαβάζει.

[δανείζη].

"Ενας ἀπὸ τὴν συντροφιὰ ἀπολογήθη καὶ εἶπε:

— «Μακάρι νά δινε φλουριὰ νά δάνεις λογάρι μόν που δανείζει τὸ φιλί καὶ διλονεμᾶς ντροπιάζει!»

— «Δὲν σᾶς πιστεύω ἀρχοντες, πῆτε τὸ δὲν τὸ πῆτε!»

— «Σὰν δὲν πιστεύεις, Χαρτζανέ, σύρε καὶ ἴδε

[ἀπατός σου.

Γιὰ κούρεψε τὸ μαῦρο σου καὶ κάμε τον πουλάρι, κόψε καὶ σὺ τὰ γένεια σου καὶ γίνον παληκάρι

καὶ σύρε στοῦ πρωτόπαπα στοῦ πρώτου μας τὸ

[σπίτι:

Παπᾶ ψωμί, παπᾶ, φαγί, παπᾶ, ταγή τοῦ μαύρου, παπᾶ, μὰ κόρη ὅμορφη νά κοιμηθῶ μαζί της.

'Έκούρεψεν τὸ μαῦρο του, τὸν ἔκαμε πουλάρι,

ἔκοψε καὶ τὰ γένεια του καὶ ἔγινε παληκάρι καὶ ἐπήγειρε στοῦ πρωτόπαπα τοῦ πρώτου των τὸ

[σπίτι:

— «Παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, φαγί, παπᾶ ταγή τοῦ

[μαύρου,

παπᾶ, μὰ κόρη ὅμορφη νά κοιμηθῶ μαζί της.

— «Τοῦ Χαρτζανοῦ ἡ γυναικα 'ναι, τοῦ Χαρτζα-

[νοῦ ἡ καλὴ] ναι,

διοῦ δανείζει τὸ φιλί, διοῦ ἀκριβά τὸ δίνει.

Χίλια γυρεύει ἡ μάνα της, τρακόσια ἡ ἀδερφή της

καὶ ἀμέτρητα ἀλογάριαστα γυρεύει κείνη ἀτῇ της.

— «Αἴντεστε φέρτε μού τηνε καὶ δσα γυρεύει ἀς

[πάρη].

'Απάνω τὰ μεσάνυχτα δὲν τείδες ἀνεστενάζει.

— «Τί ἔχεις, ξένε μ', καὶ βογγᾶς καὶ βαρναρά-

[στενάζεις];

— «Τὸ κεφαλάκι μου πονεῖ καὶ ποίος νὰ μοῦ

[τὸ γάρη];

— «Κάλλιο νὰ λάβῃ διαβάζει στὰ ξένα ποῦ

[γυρίζει,

παρὰ νὰ λάβης, ξένε μου, ποῦ ἔμεινες μαζί μου».

'Απάνω στὴ γλυκειὰν αὐγὴ ἡ τεία ἀναστενάζει.

— «Τί ἔχεις, κόρη, καὶ βογγᾶς καὶ βαρναραστά-

[ζεις];

— «Σήκω, ξένε μου, διάβαινε, σήκω, ξένε μου φύγε,

καὶ διαβάζεις μας χιλιμντρᾶς καὶ διαβάζεις μαζί μου».

[θέλ' ξρθε!]

— «Μωρὴ σκύλλα, μωρὴ ἄνομη, διβρηδὰ μαγα-

[τοισμένη,

τὸ μαῦρο μας ἔγνωρισες καὶ ἔμενα δὲ γνωρίζεις;!»

Καὶ βγαίνει τὸ χαντζάρι του τὴν κεφαλή της κόβει,

στὸ πιστεμάλι τῷ βαλε στὴ μάνα της τὸ πάει.

— «Ορίστε, κυροῦ πεθερά, ἔτοῦτο τὸ κανίσκι.

'Εσδυν δέχθης τὰ φλουριὰ δέξου καὶ τὸ κανίσκι!

— «Ἄχ, τί κακὸ ποῦ ἔκαμε στὴν ἀκριβή μουνύρο!

Τὴν εἶχα μάτια καὶ ἔβλεπα, τὴν εἶχα φῶς καὶ ἔθωριον,

τὴν εἶχα μὲς στὸ σπίτι μου λαγοῦτο καὶ παιγνίδι!

Τὸ πέροιει τότε διαβάζεις στὸ μύλο τὸ πηγαίνει:

— «'Αλεσε, μύλε μ', ἀλεσε κακῆς κουρβῆς κεφάλι.

Κάμε τὸ ἀλεύρι πρόσωπο καὶ τὴν πασπάλη μαύρη τὰ μῆλα τοῦ προσώπου της κουκιὰ μαργαριτάρι, νὰ θωρῷ στὸ στῆθος μουν νὰ καίγεται καρδιά μου!»

τατὸν μέρος ἐστράφη μεν πρὸς τὰ δόσια καὶ ἐθαυμάσαμεν ἐν ἀφώνῳ γοητείᾳ τὰς ἔξαισίας γραμμάτων τῆς ἀληθῶς κλασικῆς ταύτης τοποθεσίας. Οὐδὲν ἡνόχλει τὴν ἀνεξίτηλον ἐντύπωσιν τῆς γνησίας Ἑλληνικῆς ταύτης εἰκόνος. Ἡρέμα καίνει πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ σειρὰ τῶν Λευκῶν Όρέων. Ακρωτήριόν τι ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἀχανῆ θάλασσαν εἰσχωροῦν καὶ διὰ λεπτῆς λωρίδος γῆς πρὸς τὰ ὅρη συνδεόμενον, εἶναι χαμηλότερόν τι Monte Pellegrino. Ἡ φαντασία μας ἐγκαθίστα κατοίκους, ὁπλισμένους δι' ἀσπίδων καὶ δοράτων εἰς τὰς εὐφόρους ταύτας πεδιάδας, τὰς ἐκτενομένας πρὸς ἥματα κατὰ κυματοειδεῖς γραμμάτων, παρόντα εἰς ἥματα τὰ δυχιόματα τῆς Ρεθύμνης ὡς τὸν Πύργον τοῦ Ἱδομενέως: — Οὐδεὶς ὁμηρικὸς ὕμνος δύναται νὰ ἐκφράσῃ διτι ήμεις εἰδομεν.

Μετὰ μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἀρκάδι πορευόμενοι βραχώδη καὶ ἀκραν τινὰ ἀτραπόν, ἥτις ἔφερεν ἥματα εἰς τὰ πλάγια βαθείας καὶ στενῆς κοιλάδος ἔνθα τὸ μοναστήριον, διπερ ἥτο τὸ τέρμα τῆς πορείας μας. Κεῖται τοῦτο ἐπὶ τίνος μικροῦ δροπεδίου παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἱδης. Πίτυες τίνες, τὰς δοπίας τίνες τῶν ταξιδιωτῶν ἀναγράφουσι ὡς δάσος, συντροφεύονταν αὐτό. — Τὸ νῦν εἰρηνικῶς ἔκει κείμενον Μοναστήριον ἔγινε τῇ 9η Νοεμβρίου 1867 τὸ πεδίον αἱματηρᾶς πάλης καὶ σφαγῆς, ἥτις ἥτο καὶ ἡ σπουδαιοτάτη τῶν μαχῶν καθ' ὅλην τὴν τριετῆ ἐπάναστασιν. Κρήτες καὶ ἐθελονταὶ Ἐλλήνες κατέφυγον ἔκει καταδιωκόμενοι ὑπὸ τουρκοαγυπτιακῶν στρατευμάτων, καὶ εὔρον ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν παρὰ τοῖς μοναχοῖς, οἵτινες ἐν Ἀνατολῇ ἀντιπροσωπεύονται τὸν πατριωτισμὸν — πρόσωπον διπερ δὲν παίζουσι οἱ συνάδελφοι των ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ.

Ἐκ τίνος λόφου πρὸς δυσμάς κατεπευροθήτη τὸ δυχιόδον Ἀρκάδιον μέχρις ἀναφλέξεως πυρκαϊᾶς ἐν αὐτῷ καὶ σχηματισμοῦ ὁρήγματος, τῆς θύρας αὐτοῦ καταθρυμματιζομένης. Τότε εἰσώρμησαν οἱ Αἰγύπτιοι στρατιῶται. Απεγνωσμένη μονομαχία, ἀνθρώπων πρὸς ἄνθρωπον, συνάπεται, ἐν ἥ 1500 Τούρκοι φονεύονται. Μετὰ πολλὰς προσβολὰς εἰσοδημῶσιν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν ἀστέραν καὶ δλίγον κατὰ δλίγον εἰς τὸ διακαιδόμενον οἰκοδόμημα· δὲν θύρας εἰσιθητῆς ἀρκιμανδρίτης¹ γνωρίζων βέραια ποία τύχη θὰ τὸν ἀνέμενεν ἀνατινάσσει ἔαυτὸν καὶ πλήθος ἄλλων ἀνθρώπων μετὰ μιᾶς πλευρᾶς τοῦ οἰ-

κοδιμήματος εἰς τὸν ἀέρα! Οἱ Τούρκοι οὐδενὸς φείδονται, μετὰ βαρβαρικῆς ὀμότητος κατασφράζουσιν ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιά. Ἐπὶ πολλὴν ὡραν ἐθελτο διοικῶν πασσᾶς¹ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς καὶ τερπόμενος τὸν ἀπαίσιον τοῦτον θρῆνον καὶ διδυμόν τελος ἐθεώρησε καὶ αὐτὸς τὴν σφαγὴν ἀρκοῦσαν καὶ διέταξε νὰ παύσωσι.

Τριάκοντα καὶ ἔξι Ἐλλήνες ἐθελονταὶ κατώρθωσαν νὰ καταφύγωσι εἰς τὸ θιλωτὸν ἐστιατόριον τοῦ Μοναστήριου. Ἡναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' ἔπειτα παρεδόθησαν εἰς τὴν λύσαν τοῦ στρατοῦ.

Μετὰ φρικιάσεως εἶδον καὶ ἐγὼ ἀκόμη ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τὰς αἱματηρᾶς κηλίδας τῆς τελευταίας σφαγῆς. Ἐπὶ τὸν ἀπαίσιον ἐκείνων ημερῶν τὸ μέρος τοῦτο μένει ἀχριτον. Ἐπὶ τῶν τοίχων πανταχοῦ ὑπάρχει ἀναγεγραμμένον: Ἡ σιωπὴ τιμᾶται (γερμανιστὶ λέγομεν: ἡ σιωπὴ εἶναι χρυσός). Ἡ παρακέλευσις αὕτη βεβαίως δὲν θὰ ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἀπαίσιον ἐκείνην ἡμέραν τῆς 9ης Νοεμβρίου. Τὰ δστά τῶν τριάκοντα καὶ ἔξι Ἐλλήνων εἶδον καὶ ἐγὼ αὐτός. Χωρισμένα ἐν ἰδιαιτέρᾳ τινὶ κρύπτῃ φυλάσσονται καὶ τιμῶνται ὡς λεύφανα ἀγίων μαρτύρων.

Τὸ Μοναστήριον καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι κατὰ μέγα μέρος κενὸς τόπος κατακεκαυμένος. Εἰς δλούς τοὺς τοίχους βλέπει τις ἀκόμη ἵχνη σφαιρῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ προσόψιτε τῆς ἐκκλησίας, ἥτις καὶ πάλιν ἀνφοροδιή. Ἡ θύρα εἶναι καινουργής καὶ τινὰ δωμάτια ἀνεστεγάσθησαν. Ἡ ἐπανάστασις καθ' ἓαυτὴν κατέπεσεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ πνεῦμα διπερ παρηγαγεν αὐτήν. Τοῦτο ὑποκαίει ὑπὸ τὴν τέφραν καὶ εἶναι δυνατὸν ἐν ἐκάστη στιγμῇ ἐκ νέου νὰ ἀναλάμψῃ. Ἔπειτα οἱ μοναχοὶ οὗτοι τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἔξι δλοκλήρου ἀλλος ἡ οἱ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ἀντιπροσωπεύονται τὸν πατριωτισμὸν καὶ προστατεύονται ἔργω καὶ λόγω εἰς πάντα τὰ ἐθνικὰ καὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας κινήματα. Ἐνταῦθα ἐν Κρήτῃ δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ τὸν περιστατικόν τοῦ σεβάσμιον ἡγούμενον ἐὰν μετέσχε τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως. Θὰ δομολογήσῃ αὐτὸς πάντοτε μετά τινος μερηγράφου μειδιάματος. Περὶ τῶν νεωτέρων κληρικῶν ἐννοεῖται τοῦτο οἶκοθεν. Βέβαιον εἶναι δτι ὁ πολιτισμὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲν ἔχει προσχωρήσει ἀκόμη τόσον παρ' ήμιν οἱ λαοὶ οὗτοι εὐθίσκονται ἀκόμη ἐν τῷ μεσαιωνικῷ αὐτῶν. Ἐνταῦθα λείπει τὸ ἔξης

¹ Έννοεῖ τὸν ἀείμηνηστον ἡγούμενον Γαβριήλ.

¹ Μουσταφᾶ πασσᾶς.

σπουδαιον δτι ή ἐκκλησία δὲν ἔθεωρησεν ἀκόμη ἀναγκαῖον νὰ εἴπῃ γνώμην περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς διαφωτίσεως (*Aufklärung*) τῆς οὕτω διδημέραι προαγομένης τ. ἔ. περὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κριτικῆς. Ἡ πνευματικὴ τῶν λαῶν συνείδησις δὲν ἀφυπνίσθη ἀκόμη, ἀκολουθοῦσιν, ὡς ποίμνη προβάτων, χωρὶς αὐτοτελῶς νὰ σκέπτωνται. Καὶ δῆμος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ ἡθικὴ διαφθορὰ καὶ ἡ ἀνδραποδάδης ἀνελευθερία, δὲν εἶναι οὕτω ἔγκαθιδρυμέναι ὡς ἐν τῇ Δυτικῇ πρὸ πάντων ἐκκλησίᾳ, ὡς τοῦτο δύναται τις εἰς αὐτὴν μετ' ἄλλοντας νὰ παρατηρήσῃ. Ἀπόδειξις τούτου — τὸ σχίσμα τῶν καλούμενων Ἀντι-Χασσουνιστῶν τῆς πρότερον μετὰ τῆς Ρώμης ἡνωμένης Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο θὰ ἔπραττον ἐπὶ παραδείγματος καὶ οἱ Μαρωνῖται ἔὰν αἱ ἐν Ἀρμενίᾳ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ ἀπετόλμων τι κατὰ τῶν θεοπισμένων αὐτῶν δικαιωμάτων.

Κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ἀνήλθομεν λόφον τινά, δόποθεν τὸ βλέμμα ἔξικεντο μέχρι τῶν δρέων τῶν Κυνθήρων καὶ τῆς Μήλου. Δύναται τις λοιπὸν ἐκ τούτου νὰ νοήσῃ τὴν διαύγειαν τῆς ἀτμοσφαίρας.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἡμῶν ἔγευματίσαμεν γεῦμα οὖ τὸ κύριον μέρος ἀπετέλει ψητὸν χοιρίδιον, τὸ δόποιον ἐποίσαμεν διά τινος ἔγχωρίου οἶνου. Τὸν οἶνον αὐτὸν πάντες διμοφώνως ἀνεκρύζαμεν ὡς ὑπολειφθὲν· νέκταρ ἐκ τινος συμποσίου θεῶν.

Σήμερον τὴν πρωΐαν ἔξεινήσαμεν ἀκριβῶς τὴν 7ην ὥραν καὶ ἡ πορεία ἔφερεν ἡμᾶς εἰς ἀκρωτηίας, ἔξι ὅν τὸ δύνατον τις διὰ τοῦ βλέμματος νὰ παρατηρήσῃ καὶ τὰ ἀπομεμακρυσμένα Λευκὰ. Ὁρη καὶ τὴν ἔγγυς Ἰδην, καὶ εἰς δοματικὰς κοιλάδας δόπον γυμνοὶ βράχοι καὶ δροσερὰ χλόης ἡδέως μετηλλάσσοντο, οὕτως ὥστε οὐδὲ ἐπὶ τέταρτον ὥρας ἡδύνατο τις νὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἀνίας. Περὶ τὴν 10ην ὥραν πρὸ μεσημβρίας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Μέρωνας. Τὸ χωρίον τοῦτο ἡτο τὸ ὠραιότερον σημείον τῆς σημερινῆς πορείας, διότι πρὸ ἡμῶν μεγαλοπρεπῶς ὑψοῦτο ἡ Ἰδη ἐπὶ τεραστίας βάσεως καὶ μετὰ χιονοσκεποῦς κορυφῆς, ἔχωρίζετο δὲ ἀφ' ἡμῶν διὰ εὐρείας καὶ πυκνῆς κοιλάδος πλήρους ἐλαιώνων. Ἐσταματήσαμεν πρό τινος σκιερᾶς πηγῆς περιβαλλομένης ὑπὸ συμπλεμάτων γραφικῶν βράχων. Πάντες κατέβημεν ἀπὸ τῶν ἵππων, ἀπεκαλύψαμεν τὴν κεφαλὴν πλήρεις σεβασμοῦ, καὶ αἱ κλιτύες τοῦ θείου δρούντων ἀντήχησαν ἐκ τοιῶν οὐρῷ πρὸς τιμὴν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορος.

Οἱ καϊμακάμης καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ισταντο πρὸ ἡμῶν ἔχοντες ἀνοικτὸν τὸ στόμα καὶ ἀσκαρδαμνυτὶ βλέποντες ταύτην τὴν ἀκατάληπτον εἰς αὐτοὺς ἔνδειξιν τιμῆς. Ἡρμηνεύθη εἰς αὐτοὺς δτι ἐορτάζουμεν τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων τοῦ Αὐτοκράτορος. Μετὰ τὸ πρόγευμα προχωρήσαντες εἰσήλθομεν ὅλως ἀπροσδοκήτως εἰς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀγρίαν χαραδραν, ὃχι μὲν τόσον στενὴν ὅσον ἡτο ἡ φάραγξ τῶν Σφακίων, ἀλλ' ίσχυρότερον σχεδὸν ταύτης ἐπενεργοῦσαν καὶ παρέχουσαν εἰς τὸν γοητεύμενον ὁδοπόρον εἰκόνας ὡν ὑψηλοτέρας καὶ πρωτοτυπόφας ἔγῳ οὐδέποτε εἰδον. Μεγάλα θραύσματα ἐκ τῶν ὁρέων κατεκάλυπτον τὰς πετρώδεις κλιτύς αὐτῶν διὰ τεραστίων θρυμμάτων γῆς, μετεξὺ δὲ τούτων ἡ καὶ ὑπὲρ αὐτὰ ἔροεν ἡχηρὸς ρύακ. Μέχρι περίπου χιλίων ποδῶν ὑψοῦνται πολλαχοῦ οἱ χαραδραμένοι τιτανώδεις βράχοι. Εἰς τῶν συνοδοιπόρων γνωρίζων τὴν Ἐλβετίαν ἔλεγεν δτι ἡ χαραδράρα αὐτη — *Tὸ Κονρατιώτικο φαράγγι* — μόνον πρὸς τὴν ἐν Reuss τῆς Γερμανίας μεταξὺ Andermatt καὶ Amsteg δύναται νὰ παραβληθῇ.

Πορευόμενοι τὴν διαρκῶς ἀνηφορικὴν γινομένην στενωπόν, τὴν δοποίαν ἔνεκα τοῦ ἐπικινδύνου αὐτῆς κατὰ μέγα μέρος εῖμεθα ἡναγκασμένοι νὰ βαδίσωμεν πεζῇ, δικήλθομεν τὴν χαραδραν ἐν μιᾷ ὥρᾳ. Τότε πλέον ἔξεροράγημεν εἰς φωνὰς γοητείας, διότι ἐκεὶ ἡτο ἡ πληρεστάτη ἀπεικόνισις τῶν ἰδεωδῶν τοπείων τοῦ Claude Lorrain! Μοναστήριον κατὰ τὸ ἡμίσυο ἡρεπομένον καὶ κρυμμένον ἐντὸς δένδρων καὶ θάμνων, ρωμαϊκὴ γέφυρα κυρτούμενη εἰς ὑψηλὸν τόξον ὑπὲρ τὸν διαυγῆ ρύακα, οὕτινος ἡ γλαυκὴ ἐπιφάνεια ἐνίστε μόνον ἔλαμπεν διὰ μέσου τῶν ὑπεροχεμαμένων θάμνων: Πάντα ταῦτα δομοῦ φαίνονται οὐχὶ ἐκ τύχης ἐπὶ τὸ ἀντὸν συνηνωμένα. Διότι τοῦτο μάλιστα εἶναι ἀξιονέοντα δομοῦ φαράγγι, ἀλλ' οὐχὶ τόσον μεγαλοπρεπῆ. Γραφικὸς εἶναι ἐν αὐτῇ καταρράκτης ὄνομαζόμενος Κοτσιφόντο.

Ἐφθάσαμεν χθὲς ἐδῶ ὑπὸ βροχήν· ἀφοίζοντα κύματα καθίστων τὴν παραλίαν σχεδὸν ἀδιάβατον, σήμερον δὲ ἡ τρικυμιώδης θάλασσα δεινῶς ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἐνετικοῦ λιμενοβραχίονος.

'Εν πλοίῳ «Ασπίδι» (Schild), τῇ 1η Απριλίου. — Τὴν 25ην Μαρτίου, ἡμέραν ἀργίας ἐν Χανίοις — διέθεσα εἰς τὸ νὰ μεταβῶ ἐφ' ἀμάξης εἰς τὴν πλησίον τῶν Χανίων κειμένην Χαλέπαν, ἵνα ἐπισκεφθῶ τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκεὶ ἐγκατεστημένην κυρίαν Σβάρτζ. Ἡ ἐφαρμία αὐτὴ γυνή, τὴν δοποίαν ἡ Κυβέρνησις ὑπώπτευε ὡς μυστικὴν πράκτορα τῆς Ρωσίας, ἔξεδωκε πλὴν ἀλλων καὶ συλλογὴν νέων ἀλληγορικῶν ἀσμάτων. Εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς φέρει τὸ

ἀρχαιοπρεπὲς ἐλληνικὸν ὄνομα Ἐλπὶς Μέλαινα. Εἶδον σύτην κειμένην ἐπὶ τῆς κλίνης ἔνεκα κατάγματος τοῦ ποδός, δπερ δὲν ἡμπόδισεν αὐτὴν νὰ μᾶς δεχθῇ. Ἐχει κάμει πολλὰς ἐκδρομὰς εἰς τὴν νῆσον, καὶ φαίνεται πολὺ εὐχαριστημένη ἐκ τοῦ δτι ἐπεχειρησαν, ἐπὶ τέλους ταξιδειῶται νὰ περιοδεύσωσι τὴν χώραν ταύτην, τὴν ἀγνωστὸν σχεδὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Όμοιογάδ δτι εἰς ἐμὲ δὲν ἐφάνη δικαίωσις πανσλαυστικὴ κατάσκοπος. Τοιαύτη δῆμος ὑπόνοια δὲν φαίνεται βεβαίως ἀξία ἀπορίας, λαμβανομένης ὑπὸ δψιν τῆς γενικῶς ὑπαρχούσης ὑποψίας πρὸς τὸν Ρώσον.

Τὴν 26ην ἔξεινήσαμεν περὶ τὴν μεσημβρίαν πορευόμενοι ἔφιπποι κατὰ μῆκος τῆς παραλίας πρὸς τὸ μοναστήριον Γωνιά. Καίτοι πυκνὰ σύννεφα ἡμπόδιζον ἡμᾶς νὰ βλέπωμεν τὰ Λευκὰ. Ὅρη οὐχ ἡττον δῆμος ηνφραίνομέθα βλέποντες τὴν ἀπιστεύτως ἀφθονον καὶ παραδείσιον φυτέιαν ἡτις πανταχοῦ ἐκάλυπτε τοὺς τόπους τούτους. Ἐβλέπομεν ἐλαίας λαμπρὰς κατά τε τὸν κορμὸν καὶ τὴν στεφάνην δποίας ποτὲ δὲν εἴχομεν ἀλλοῦ ἴδει, καὶ τὸ βαθυκύανον φύλλωμα αὐτῶν καθίστα τὸν ὑποσκότινον φωτισμὸν ἔξοχον. Ἐνταῦθα ενδιόμενός δύναται τις νὰ νοήσῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Σοφοκλέους διὰ τὸ δένδρον τοῦτο, ἐνθουσιασμὸν δστις εἰς κάτοικον τῶν βορείων κλιμάτων, γνωρίζοντα μόνον τοὺς δρυμοὺς τῶν δένδρων καὶ δρυῶν τῶν χωρῶν αὐτοῦ καὶ βλέποντα είτα τὰς ἀναπήρους ἐλαίας τῆς βορείου Ιταλίας, φαίνεται, ὡς εἰκός, παράδοξος.

Φιλοφρονέστατα μᾶς ὑπεδέχθησαν οἱ μοναχοὶ καὶ ἀριστα μᾶς ἐφιλοξένησαν. Ὁ ἡγούμενος τοῦ προτέρου ἔτους ὑπῆρξεν ἐπὶ τινα χρόνον πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως. Αἱ προσπάθειαί μου δημος νὰ μάθω τι περὶ τῶν μελλόντων σχεδίων αὐτῶν ἀπέβησαν μάταιαι, ἀν καὶ δοίος εἰς τὸν στεφάνην δποίας ποτὲ δὲν εἴχε πως ἀναβῆσεις τῆς τὴν κεφαλὴν τῶν θαυμασιωτάτων τούτων ἀνθρώπων.

Τὴν 27ην ἔξετέλεσαμεν μικρὰν πορείαν μέχρι Καστελλίου τῆς Κισάμου καθ' ὅδὸν διήλθομεν διὰ τὸν χωρίον Σπηλιὰ τοῦ ἐχοντος περιφύμους καὶ θαυμασίους πορτοκαλλεῶνας, οἵτινες ἀκριβῶς τώρα ηρχίζονται νὰ ἀνθῶσι. Ἀλλως μᾶς ἡλάττωσεν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τοπείων ἐτῶν ἐκεὶ ἐγκατεστημένην κυρίαν Σβάρτζ. Ἡ ἐφαρμία αὐτὴ γυνή, τὴν δοποίαν ἡ Κυβέρνησις ὑπώπτευε ὡς μυστικὴν πράκτορα τῆς Ρωσίας, ἔξεδωκε πλὴν ἀλλων καὶ συλλογὴν νέων ἀλληγορικῶν ἀσμάτων. Εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς φέρει τὸ

νος, μετέσχεν αὐτός τε καὶ ὁ καδῆς τοῦ γεύματος μας. Κατὰ τὴν 28ην ἔξετελέσαμεν πορείαν ἐξ ὠρῶν πλαγίως ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς νήσου, τῷ λίαν δρεινῷ. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτῆς ὑπάρχουν ὀλόκληρα δάση ἀρχαίων πλατάνων, εἰς τῶν δποίων τοὺς μεγίστους κορμοὺς καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ κισσοῦ περιστεφομένους κλάδους μόνον ὃ ἔκ τῶν φύλλων στολισμὸς ἔλλείπει. Ἐκοιμήθημεν ἐν τῷ Πύργῳ τῆς Κανδάνου, ενρισκομένῳ εἰς ἵκανον ὄψιν. Καὶ ὅμως καὶ ἡ πορεία μας κατὰ τὴν 29ην ἤρχισε δι' ἀνηφόρου, μετὰ μίαν δὲ ὥραν ἐβλέπομεν κάτωθεν ἥμαντις μέγεθος δρυιδείου ὠδοῦ τὸ νυκτερινὸν ἥμαντις κατάλυμα. Πυκνὴ διμήλῃ βαρεώς ἐπὶ τοῦ ὅρους ἐπικαθημένη περιέβαλλεν ἥμας, ἐνῷ οἱ ἥμιονοι διὰ σταθεροῦ βήματος ἀνεζήτουν τὸν δρόμον. Ἐνίστε ὃ ἀνεμος διέσχιζε τὸν λευκὸν πέπλον του, καὶ ἐπεδείκνυεν τοὺς χιονώδεις κρημνοὺς τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Πρώτην φορὰν κατορθώσαμεν κατὰ τὴν ἥμέραν αὐτὴν νὰ ἴδωμεν καὶ τινας ἀρχαιότητας αἱ δποῖαι συνίσταντο μόνον εἰς τινα πήλινα ἀγγεῖα καὶ τινα χρυσᾶ κοσμήματα. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν παρὰ τὴν ἀκτήν· ἐδῶ ἐτελείωνε ἡ βατή ὅδος καὶ μετὰ φρίκης παρετρέχοντας μὲν διὰ μηδὲν μας ἡτο κρημνώδης βράχος ὄψινος 1200 ποδῶν, τὸν δποῖον ἐπρεπε νὰ ὑπερβῶμεν. Βραχώδῃ ὅδον, κατάλληλον δι' αἰγάγρους, πορευόμενοι ἐφθάσαμεν εἰς τὸν πύργον Τρυπητὴ καὶ πεζῇ ἐπειτα κάτω εἰς τὴν ἀμμώδη παραλίαν. Ἡ πορεία αὐτὴ ἐπανελίφθη τετράκις μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου. Τετράκις ἀνήλθομεν καὶ κατήλθομεν βραχώδεις ἀτραποὺς καὶ ἐλάχιστον εἶχομεν προχωρήσει. Παρὰ τὴν ὡς ἀληθῶς σισύφειον αὐτὴν ἐργασίαν, ἐθαυμάσαμεν τὴν πρωτότυπον μεγαλοπρέπειαν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀκτῶν. Ἡ δροσειρὰ πίπτει ἐνταῦθα ἀποτόμως, ἐξ ὄψιν 12-1500 ποδῶν, εἰς τὴν ἀπειρον τὸν θάλασσαν, ἐνῷ τούναντίον αἱ βόρειοι ἀκταὶ ἥρεμα ἀνυψοῦνται. Καὶ δποία ἡ διαφορὰ τῆς θαλάσσης χθὲς καὶ σήμερον. Χθὲς ἰστάμην ἐπὶ πολὺ πρὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς παραλίας. Κύματα ἐπὶ κυμάτων ἐβλεπον νὰ κροτῶσι κατὰ τῆς ἀκτῆς ἡ νὰ διέρχωνται ἀφρίζοντα ὑπεράνω ψάλων, ἡ ἀνορθούμενα καὶ μετὰ διαφόρων ἀποχρώσεων τοῦ πρασίνου λάμποντα νὰ κατακαλύπτωσι μεθ' ὅρμῆς τὴν ἀμμώδη παραλίαν μυκώμενα, συρίτοντα, κτυπῶντα. Σήμερον ἐν τῷ ἀληθινῷ τούτῳ ὅμηρικῷ τοπείῳ, ἐν τῇ διμηρικῇ ταύτῃ εἰκόνι, δπως ὁ Αἰσχύλος θὰ εἴχεν ἐν νῷ διὰ τὸν Προομηθέα, εἶναι θάλασσα χρυσωμένη ὑπὸ τοῦ ἥλιου, λεία ὡς κάτοπτρον.

Ἐν ἀδιαλείπτῳ γέλωτι θωπεύει τοὺς βράχους καὶ τὴν ἄμμον, πλησιάζει παίζουσα πρὸς τὰ κοχλάδια τὰ ὅποια εὐκόλως ἀνερχομένη καὶ κατερχομένη περιλούει, φαίνεται ἥρεμος καὶ πραεῖα. Ὁτε ἀνηρχόμεθα τὴν πέμπτην ὁρεινὴν πορείαν — καὶ ἦτο ἀκόμη ὁ μηνημοθευθὲς πύργος ἐκεῖ πλησιέστατα — ἔδυσεν ὁ κομιστής τῆς ἥμέρας ἥλιος εἰς δυσμάς, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ νὺξ ἐξήπλωσε τὰς πτέρυγάς της. Ἐπροχωροῦμεν διὰ τῆς ἀγρίας ταύτης ὁδοῦ, ἀλλοτε μὲν καθήμενοι ἐπὶ τῶν ζφων ἀλλοτε δὲ πεζῇ, πάντοτε πρὸς ὑψηλότερα. Πεῦκα καὶ κέδροι ἔξετεινον τοὺς κλάδους αὐτῶν πρὸς τὴν ὁδόν, καὶ ἥγον τὸν ἀναβάτην εἰς κύδυνον νὰ ἐκδαρῇ. Τέλος ἐπῆλθε τελεία νύξ, ὃ δρόμος ἔξαφανίζεται τότε ἡ πρωτοπρεία ἥμαντις ἴσταται.

«Σταθῆτε!»

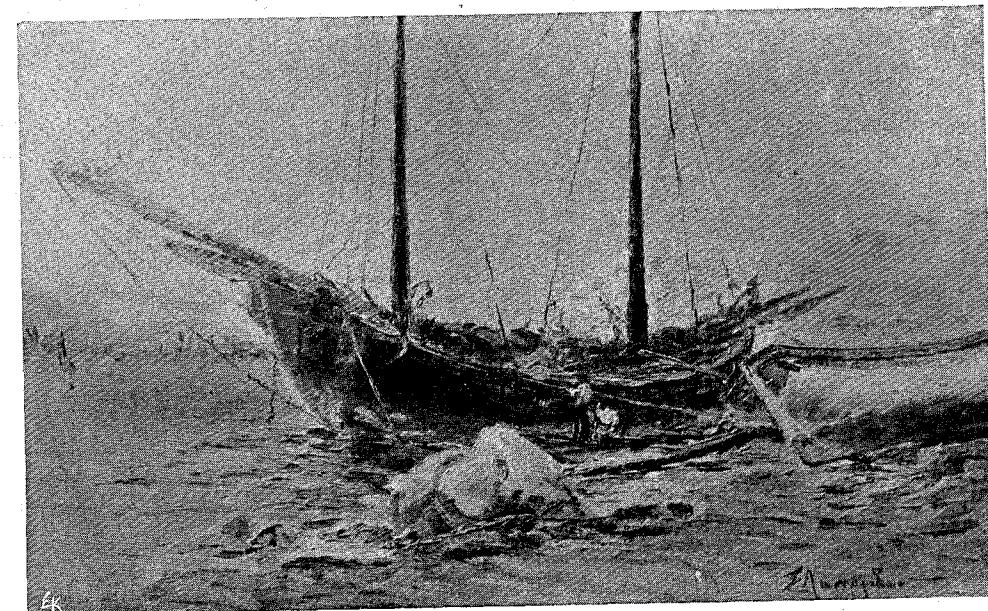
«Τί συμβαίνει;»

«Ἐχάσαμεν τὸν δρόμον!».

Ἡ στιγμὴ ἡτο κρίσιμος: τί νὰ κάμωμεν λοιπόν; Ἄνευ ὄντας, ἄνευ τροφῆς ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὅρους, μακρὸν ἀνθρωπίνης βοηθείας, εἰς νύκτα σκοτεινήν. Ἐμπρός μας ὑπῆρχον σωροὶ ἀγρίων λίθων, καθιστώντων ἐπικίνδυνον πᾶσαν κίνησιν. Ἐν βῆμα ἀκόμη καὶ ἡτο δυνατὸν καὶ ἱππος καὶ ἀναβάτης νὰ κατακρημνισθῶσιν ἐκ τῶν βράχων. Ἐν ἀμηχανίᾳ εὑρισκόμενοι, ἐπὶ ἀγνώστου καὶ ἀδιαβάτου ἐδάφους, παρεσκευαζόμεθα ἵνα ἀναμείνωμεν ἐνταῦθα τὴν πρωίαν, δτε ὃ σουβαρῆς ἥμαντις ἀνήγγειλε διτι ἐπανεῦρε τὸν δρόμον. Ως ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγνώσθη δὲν εἶχομεν ἀποπλανηθῆ, ἀλλὰ καταγίδες τοῦ χειμῶνος εἶχον καμπάς τινας τοῦ ἐλικοειδοῦς δρόμου καταχώσει διὰ λίθων. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ διέλθωμεν τὸ μέρος τοῦτο σύροντες ἐκ τῶν χαλινῶν τὰ ζφα καὶ βαδίζοντες τετραποδῆδον. — Μετά τινα τέταρτα τῆς ὥρας τῆς ἐκ τοῦ ὅρους καταβάσεως, τὰ ὅποια μᾶς ἐφάνησαν ἀτελείωτα, ἐπληγίαζον εἰς ἥμας δύο φῶτα. Ἀλιεῖς τινὲς μᾶς ἤκουσαν κραυγάζοντας καὶ λαλοῦντας, καὶ ἀμέσως ἔξεκίνησαν ἵνα βοηθήσωσι τοὺς ἀποπλανηθέντας. Οἱ ἀνθρώποι οὗτοι οἱ μὴ ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ χρισμένοι ἐπετέλεσαν ὡς ἀληθῶς ἔργον Σαμαρείτου:

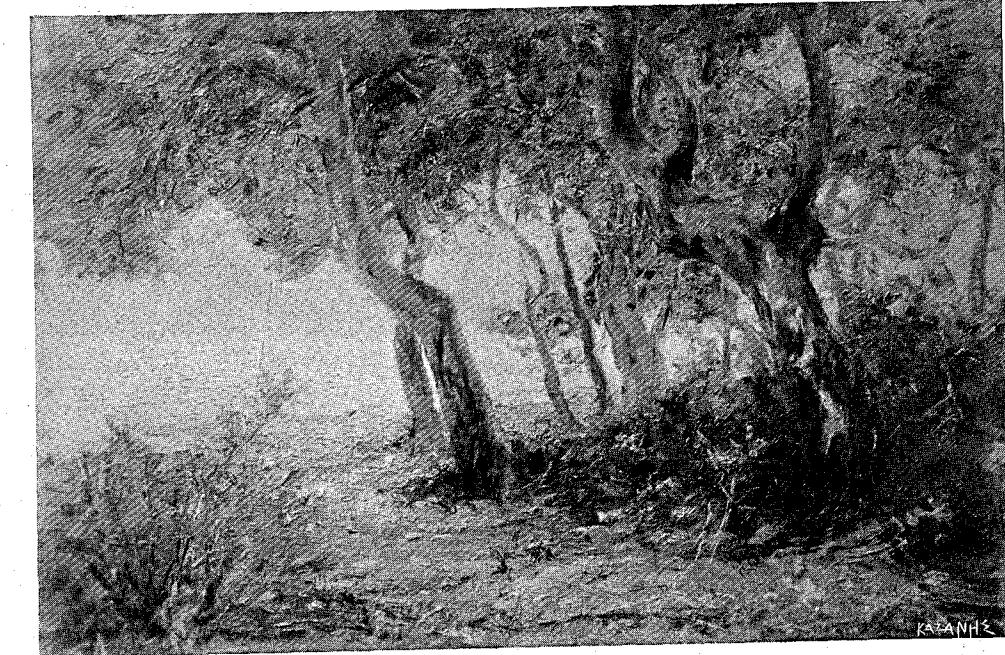
«Seht, wir Wilde sind doch bessere Menschen»

«Ἴδετε, ἡμεῖς οἱ ἄγριοι εἴμεθα ἐν τούτοις καλύτεροι ἀνθρωποί. »Ἄνευ κινδύνου ἐφθάσαμεν πάλιν εἰς τὴν παραλίαν καὶ οἱ ἐκούσιοι ἥμαντις διδηγοὶ εἶχον τὴν πρακτικὴν σκέψιν νὰ

ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΙΑ

ΓΡΟ ΣΩΦΙΑΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ

ΤΟΠΙΟΝ

ΓΡΟ ΣΩΦΙΑΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ

μᾶς διδηγήσουν, εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν οἰκίαν δύον θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ εὑδωμεν «ρακήν», τὸ παυσίπονον τοῦτο διὰ καταπεπονημένους. Ἐπερεπε διμως νὰ διαβῆμεν ἀκόμη ποταμόν τινα πρὸν ἡ περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς νυκτὸς εὗδωμεν κατάλυμα εἰς τὸ πενιχρὸν χωρίον Ἀγία Ρουμέλη. Τὸ δεῖπνον συνίστατο τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἰς σοῦπαν σύμπυκνωμένην ἐκ τοῦ καταστήματος Schellerēν Χίλιοιουρχάουζεν, ἡ διοία ἀπαξ ἔτι ἀπεδείχθη βοηθὸς ἐν ἀνάγκῃ. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθημεν διὰ νὰ κοιμηθῶμεν, φροῦρητες καὶ τὰ ἐνδύματα τῆς ἡμέρας, εἰς δωμάτιον πρὸς τὸ διοίον παραβάλλομενον καὶ τὸ χειρίστον στρατιωτικὸν κατάλυμα ἐν Γαλλίᾳ θὰ ἥδυνατο νὰ ὀνομασθῇ πολυτελὲς δωμάτιον. Ὁρνιθες καὶ ἔνας χοιρος ἥσαν οἱ σύντροφοι μας, τοῦ χοιρού δὲ τούτου τὸ νεογνὸν σφαγὴν πρὸς χάριν ἡμῶν ἔσταζεν αἴμα, ἀνηρτημένον ἐκ τινος δοκοῦ ἡ διοία ἐν τῷ μέσω τοῦ δωματίου ὑπεστήριζε τὴν στέγην. Παρ' ὅλα διμως ταῦτα θὰ ἐκοιμῶμην καλὰ ἐὰν μὴ οἱ ἀδιέλλακτοι ἔχθροι μου, οἱ κόρεις καὶ οἱ ψύλλοι, τὸν ὕπνον μου, τὴν δευτέραν ταύτην τέρψιν ἐν τῷ συμποσίῳ τῆς φύσεως, ἐλυμαίνοντο, μέχρι τῆς πρωΐας, ὅτε τὰ νευρὰ μου καὶ δόλοκληρον τὸ σῶμα εἶχον ἀπομαρανθῆ ἐκ τοῦ καμάτου. Κατὰ τὴν νύκτα μετέφερον οἱ μνημονευθέντες ἀλιεῖς τὰς ἀποσκευάς μας, ὃς εἴχομεν ἀφῆσαι παρὰ τὴν παραλίαν ἔνεκα ἔξαντλήσεως τῶν δυνάμεων τῶν ζώων δὲν ἥδυνάμεθα λοιπὸν ἔνεκα τούτου νὰ ἐκκινήσωμεν τῇ 30ῃ λίαν πρωΐ διπος ἐπεθύμουν. Ἐδέησε νὰ παρασκευάσωμεν πρότερον φαγητὸν διὰ νὰ φάγωμεν, καὶ νὰ ἀναμείνωμεν ἔως ὅτου ψηθῇ τὸ χοιρίδιον καθ' διμηρικὸν τρόπον ἐπὶ ξυλίνης σουβίλας καὶ ἐν ἀνοικτῷ πυρὶ. Πρὸς τὴν ἐπεμπομένην δύσμὴν τοῦ χοιρίδιου ἀνεμιγνύετο λίαν εὐαρέστως ἡ δύσμὴ ἀνθούσης λεμονέας. Ὅ,τι τώρα ἥδυνατό τις τὴν προηγουμένην ἐσπέραν νὰ μαντεύσῃ μόνον, τώρα τὸ ἐβλέπομεν· εὐρισκόμεθα παρὰ τὴν ἔξοδον ἀπείας φάραγγος, τῆς διοίας δι τιτανώδεις τοῖχοι λίαν ἀποτόμως προεξεῖχον. Δὲν εἴχομεν ἀκόμη χίλια μέτρα ἀπομακρυνθῆ τοῦ νεκτερινοῦ ἡμῶν καταλύματος καὶ εἴχομεν ἥδη διέλθει ἀρκετὰς φοράς ἄνω καὶ κάτω τὸν όνακα τῆς Σαμαριᾶς, προχωροῦντες πάντοτε ἐφιπποι διὰ μέσου τῆς εὐθείας χαράδρας τῆς διοίας οἱ βράχοι εἰς ἡλιγγιῶδες ὑψος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνυψοῦντο. Δύναται τις προσφόρως νὰ παραβάλῃ τὸ μέρος τοῦτο πρὸς τὴν κοιλάδα ἥτις διπισθεν τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου ἐν Koenigssee (ἐν

τῇ Ἀνω Βαυαρίᾳ) ἔκτείνεται πρὸς τὸ δόρος Watzmann, ἀλλ' ἐδῶ αἱ ἑκατέρῳθεν πλευραὶ πλησιάζουσι πρὸς ἀλλήλας πολὺ περισσότερον, καὶ δὲν ἥδυνάμεθα διὰ τοῦτο δυστυχῶς νὰ ἴδωμεν ἔνεκα τῶν νεφῶν τὰς χιονοσκεπεῖς αὐτῶν πορυφάς. Δὲν μετανοῶ ὅτι ἀπένειμα ἀφειδῶς πάντα τὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονεύθεισας τρεῖς χαράδρας, διότι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀκριβῆς αὐτῶν περιγραφή. Ὁ ἄνθρωπος ἵσταται ἐν λυπηρῷ ἀδυνατίᾳ ἐνώπιον τῆς μεγαλειότητος τῆς φύσεως, ἡ ὁποία τὸν ἐκφριβίζει μὲν ἀλλὰ καὶ ἔξυψοι συγχρόνως. Ὁ καθαρὸς ὡς κρύσταλλος καὶ πως διαφανᾶς κυανίζων χείμαρρος, ὅστις πολλάκις καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὸ πλάτος τῆς χαράδρας οὕτως ὥστε νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς ὀδός, ἐπαυξάνει πολὺ τὴν χάριν τῶν τοπείων τούτων. Είναι ἀληθές, ὅτι ὀλίγον ἔλειψε ποτὲ νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς ἀναζήτησιν ἀλλῆς ὁδοῦ. Εὑρέθημεν ἔξαιρην πρὸς μικροῦ καταρράκτου πλησίον τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη διέξοδος, καὶ οἱ ὀδηγοί μας εὑρέθησαν ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἵνα περιβρεχόμενοι μέχρι τῶν ἵσχιών ὑπὸ τοῦ ὄδατος μεταφέρωσιν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος, τὰ δὲ ζῷα νὰ ἀποσάξωσι καὶ νὰ σύρωσι πρὸς τὰ ἐπάνω διὰ μέσου τοῦ ὄδατος. Τοιοῦτον τι μόνον ἡμίνονοι κορητικοὶ ὑπὸ Κρητῶν ὀδηγούμενοι δύνανται νὰ πράξουν. Ἡ παράδοξος αὕτη περιπέτεια ἐπήνεγκεν εἰς ἡμᾶς βραδύτητα μιᾶς ὡρας, ἀλλὰ εἴχομεν πλέον ὑπερνικήσει τὰ δεινὰ καὶ ἐπορευόμεθα ἐπὶ καλῆς ὁδοῦ, ὃς ἐκαλοῦμεν ταύτην, δηλαδὴ τριακοντάκις διὰ μέσου τοῦ ποταμοῦ καὶ πάντοτε πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἰνα ἀναμνησθῶμεν τελείως τῶν γερμανικῶν ἡμῶν Ἀλπεων διήλθομεν δάσος πευκῶν καὶ κέδρων, αἵτινες θὰ ἴσσαν πολὺ παλαιά, ὡς δύνανται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν θαυμασίων αὐτῶν πορυμῶν. Ἀφοῦ δὲ τέλος ἀνήλθομεν καὶ τὸ Κακόσκαλο μεταξὺ χιόνων ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν καὶ ἐντὸς νεφῶν ψεκαζόντων ἡμᾶς διὰ παγερᾶς βροχῆς, εὑρέθημεν ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου Ὄμαλοῦ, ὕψους 5600 ποδῶν. Ἐν τῷ Πύργῳ ἐθερμάναμεν τὰ ἀποναρκωμένα ἐκ τοῦ ψύχους μέλη μας καὶ προεγευματίσαμεν. Ἐπειτα πάλιν κατήλθομεν μέχρι τοῦ χωριδίου Λάγος δύπου διήλθομεν τὴν νύκτα. Τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μόνον οἰκιῶν, ὅτε δὲ ἦκουσαν ἡμᾶς οἱ χωρικοὶ θαυμάζοντας περὶ τούτου, μᾶς ἐδόθη ἡ ἀπάντησις :

«Ἐπρεπε νὰ ἡχεοῦθε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως». Ἡ ἐπανάστασις αὗτη, ἡ τετάρτη κατὰ τὴν παροῦσαν ἑκατονταετηρίδα, θὰ ὑπῆρξε φρ-

βερά, κατὰ τὰ φαινόμενα, διὰ τὰ μέρη ταῦτα.
Τὴν ἐσπέραν ἐβράσαμεν σοῦπαν ἀνευ καπνοδόχης — δύναται τις νὰ φαντασθῇ τὶ καπνὸν θὰ εἶχομεν — καὶ ἐκοιμήθημεν ἐπὶ τοῦ χορτοβλῶνος, τοῦ ὅποιου αἱ σανίδες, μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ τοποθετημέναι, παρεῖχον εἰς τοὺς νυκτοπόρους καταληλοτάτην εὐκαιρίαν διὰ «τοῦμπες».

Τῇ 30ῃ ἐπανήλθομεν ἔφιπποι μετὰ τεσσάρων ὠρῶν πορείαν εἰς Χανία, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐπεβιβάσθημεν ἐπὶ ἀτμοπλοίου τὸ δόποιον τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἔφθασε εἰς τὸ Μεγαλόκαστρον (Ηράκλειον). Μετὰ μεσημβρίαν ἀπεπλεύσαμεν καὶ ἐκ τοῦ λιμένος τούτου καὶ ἐγκατελίπομεν τὴν Κρήτην. Μέχρις οὖτα σκότῳ τῆς νυκτὸς κατέλιθωσι, προσνεύει εἰς τὸν ταξειδιώτην δὲ ὑπὸ μικροτέρων συντρόφων γραφικῶν περικυκλούμενος μεγαλοπρεπῆς ὅγκος τῆς Ἰδεᾶς

εἰς τῆς ὁποίας τὰς φάραγγας οὐχί τις εὐτελής,
ἀλλ' ὁ Ζεὺς τὸ φῶς τοῦ κόσμου εἶδε.

¹ Ἐπὶ πολὺ ἴσταμην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ
ἔβλεπον πρὸς τὰ ὅπισθε· καὶ ἀκουσίως τότε μοῦ ἐ-
γεννήθη ἡ λυπηρὰ ἔρωτησις: Θὰ σημάνῃ πάλιν
ποτὲ ἡ ὕδρα καθ' ἧν θὰ ἐπανίδω τὴν χώραν ταύτην;

Αλλὰ καὶ ἐάν διόποθες μου οὕτοις δὲν ἔκ-
πληρωθῇ ποτέ, ἡ ἀνάμνησις ὅμως τῆς ώραιο-
τάτης ἀλλὰ καὶ ἀτυχεστάτης¹ ταύτης χώρας τῆς
Μεσογείου δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἔξαλειφθῇ
ἐκ τῆς μνήμης μου.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ ΙΩ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

¹ Ο «Ψυχηλὸς συγγραφεὺς τῶν ἀναμνήσεων τούτων θὰ χαιρῷ βεβαιώς σόμερον καὶ Αὔτος μεθ' ἡμῶν χαρόν τικαίαν, ὅτι ἡ «ἀτυχία» ἦν φαινέται ἐννοῶν ἐνταῦθα ἔξέλιπε σχεδόν τωρα, καὶ ὅτι ἡ Κρήτη ἦν τοσοῦτον ἐθαύμασε καὶ ἡγάπησε, εὐρίσκεται ἥδη ἐπὶ θύραις τῆς πλήρους «εὐτυχίας» της.

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ ΚΑΙ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΑ

Αναδημοσιεύομεν ἀπὸ τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Ἀρ. Π. Ἀραβαντινοῦ «Ἀσκληπίος καὶ Ἀσκληπιεῖνα» δύναται πρόστασμα. Εἰς τὸ πρῶτον δὲ συγγραφεὺς περιγράφει τὸν μηχανισμὸν ἡ λατρικὴς ὑπῆρξεις τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῶν λεπτομερῶν τῆς ἐκτελέσεως τῶν θεραπειῶν. Εἰς τὸ δευτέρον μᾶς δὲν δει μίαν φανταστικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Ἱεροῦ ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐν πλήρει λειτουργείᾳ.

A

Xιλιάδες ἵκετῶν ἢ πασχόντων προσήρχοντο κατ' ἔτος ἐν τῷ ἱερῷ ἰδρύματι τῆς Ἐπιδαύρου ὅπως τύχωσιν ἴάσεως, παρὰ τῷ θεῷ τῆς Ἱατρικῆς. Εἰς δὲ τὰς ἐσχατιὰς τῆς Ἐλλάδος καὶ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ἥσαν διαδεδομένα τὰ θαυματουργὰ ἴαματα τοῦ Ναοῦ τούτου. Ἡ προσέλευσις τῶν πασχόντων καὶ ἐκ τῶν ἀπωτάτων ἀκόμη γεωγραφικῶν σημείων τῆς τότε Ἑλλάδος προκαλεῖ ἀμέσως ἐν ἀρχῇ τὴν προσοχὴν ἡμῶν, διότι μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ συμπεράνωμεν, διτὶ οἱ ἐκ τοιαύτης ἀποστάσεως ἐρχόμενοι δὲν ἔπασχον βεβαίως ἐν νοσημάτων βαρέων, διότι, ἀν τοῦτως εἴχε, θὸς ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρῷσι τόσον μακρὰς καὶ ἐπιμόρχθυσι πορείας, μὲ τὰ πρωτογενῆ τῆς τότε συγκοινωνίας μέσα, ὅπως ἔλθωσιν οἱ Ἰδιοὶ παρὰ τῷ θεῷ.

Αναγκαίως ἄρα πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν
ὅτι οἱ πλεῖστοι τοῦλάχιστον ἐκ τῶν προσερχό-
μένων ίκετῶν, θὰ ἔφερον νευρικά, ψυχολόγικά

δυσκρασικά, στομαχικά, δερμικά, ἐλαφρὸν χειρουργικά, ὀφθαλμικά, θευματικά, καὶ ἄλλα τοι-
αύτης περίπου φύσεως νοσήματα, ὡς ὅτα ἔδω-
μεν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων ιαμά-
των. Ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπόθεσιν, ἦν μᾶς ἐνέ-
πνευσεν ἡ παρατήρησις ἡμῶν αὕτη, ἔρχεται
φυσικῶς καὶ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα. “Ολοι οι συρ-
όεντες πανταχόθεν ἀσθενεῖς οὗτοι, ποῦ δημι-
τῶντο καὶ πῶς κατετάσσοντο ἐν τῷ Καταστή-
ματι, ἀναλόγως τῆς νόσου αὐτῶν;

Τὸ ζῆτημα, ἀν̄ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ
Ναοῦ τούτου ὑπῆρχον καὶ οἰκήματα, ἔνθα ἐνο-
σηλεύοντο οἱ πάσχοντες, μένει ἀκόμα σκοτεινόν.
Εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἀμφιαράου ὑπῆρχον, ὡς
ἀνωτέρῳ ἐλέχθη, τοιαῦτα, ἀλλ᾽ ὡς παραδέχον-
ται πολλοὶ ἀρχαιολόγοι, καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑ-
πῆρχον ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη τῆς Ἰδρύσεως
τοῦ Ἀσκληπιείου χρόνων, ἐνδιαιτήματα ἀρρώ-
στων. “Οτι δὲ οὔτως εἶχε, προκύπτει νομίζομεν
καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἱεροῦ
τοῦ τεραστίου ἐκείνου οἰκοδομήματος, εἰς ὃ ἐ-
δόθη τὸ ὄνομα Καταγώγιον, περὶ οὗ ἐν τοῖς
ποόσθεν ἀναφέομεν.

"Οτι ἀφορᾷ ἡδη εἰς τὴν ἐφαρμοζομένην ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τούτῳ θεραπείαν, οἱ κύριοι παράγοντες πρὸς ἐκπλήρωσιν ταύτης ἥσαν οἱ Ἱερεῖς, ὧν τὰς διαφόρους Ἱεραρχιὰς τάξεις ἐμνημονεύσαμεν ἀντερόω. "Οπως δῆμος καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τῆς Ὑγιείας Ἱερά, δὲν γνωρίζομεν

δυστυχῶς καὶ διὰ τοὺς Ἱερεῖς τῆς Ἐπιδαύρου
θετικόν τι περὶ τῆς ὁργανώσεως τῶν θρησκευ-
τικῶν καὶ ἱατρικῶν συγχρόνως τούτων λειτουρ-
γιῶν. Οὐχὶ ἦτον, ἐκ πολλῶν ἀρχαίων συγγρα-
φέων καὶ ποιητῶν ἵκανά ἀριστόμενοι, δυνάμεθα
νὰ μօρφωσαμεν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον γε-
νικῆν τινα καὶ ποὶ τούτους ἰδέαν.

Τοιχοί τινα και λεφι τουτων ισεαν.
"Υπῆρχε λοιπὸν καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ συστημα-
τικὴ νοσοκομειακὴ ὑπῆρξείᾳ λερέων. Καὶ τὰ
μὲν θεραπειτικὰ μέσα, ἀτινα διέθετον ἐντὸς
τῶν εἰδίκῶν διαμερισμάτων ἔνθα ἐνοσηλεύοντο
οἱ ἀσθενεῖς ἥσαν πολλαπλᾶ, οἷον ψυχαγωγικά,
ὑγιεινά, φραμακευτικά, χειρουργικά κτλ., ἐφηρ-
μόζοντο δὲ ταῦτα παρ' εἰδίκῶν δι' ἔκαστην ὑ-
πῆρξίαν προσώπων, μεταξὺ τῶν διοίων ἡμεῖς,
οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος κατατριβόμενοι εἰς τὸ ἔρ-
γον τῆς καθημερινῆς νοσηλείας τῶν πασχόν-
των, εὐκόλως ἀνευρίσκομεν ἔξεταζοντες καὶ ία-
τροὺς καὶ βοηθοὺς καὶ νοσοκόμους καὶ μαλά-
κτας (massseurs) καὶ ὑδροθεραπευτὰς καὶ θε-
ραπόντας παντὸς εἴδους. Άλλ' ἐκτὸς τῶν λογικῶν
ὅντων, ἀτινα ἔξήσκουν τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο
ἔργον, ὑπῆρχον παραδόξως καὶ ζῷα διάφορα, ἀτινα
ἀπετέλουν ἐπίσης ἀναπόσπαστον μέρος
τῆς πολλαπλῆς ταύτης ιατρικῆς χορδῶν. Ταῦτα
ἥσαν οἱ λεροὶ ὅφεις τοῦ Ναοῦ, οἱ ἀλέκτορες
καὶ οἱ κύνες.

Τὸ ιερατικὸν προσωπικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ μεγάλου ιερέως ἢ πρωθιερέως, ὅστις καὶ διηγόθυνεν ιεραρχικῶς τὸν Ναόν, ἐκ τοῦ λεγομένου Πυροφόρου, ὅστις ἔξετελει χρέη διαικόνου καὶ βοηθοῦ εἰς τὰς ἱατρικὰς ἐργασίας, ἐκ πολλῶν ιερομηνημόνων, καὶ οὐκ δύλγων θεραπόντων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ενδίσκοντο οἱ ιδίως νοσοκόμοι, καὶ πολὺ δικαίως φρόνιμεν ὁ Traemer λέγει, ὅτι οἱ θεραπόντες οὗτοι ἦσαν πεπειραμένοι εἰς τὴν ἱατρικήν τέχνην ἄνδρες, οἵτινες ενδίσκοντο προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἱεροῦ· ὅνομαζει μάλιστα τούτους, Ἰσως ὅχι ὁρθῶς, καὶ Ἀσκληπιάδας. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ καὶ ιέρειαι, ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν Νακόρων καὶ Ζακόρων λεγομένων.

Τὴν ἴατρικήν τῶν ταύτην οἱ ἀνωτέρω κατὰ βαθμὸν Ἀσκληπιᾶδαι οὗτοι ἐφήρμοζον, ὡς γνωστόν, διὰ ματικῶν τρόπων, καὶ διὰ σπανταῖν

στον, στα μυστικών τροπών, και διά συνταγών καὶ ἄλλων θεραπευτικῶν μεθόδων, ἃς κληρονομικῶς κατεῖχον ἐκ τῶν γονέων αὐτῶν, Ἀσκληπιαδῶν ἐπίσης. Τὸ ἀπόρροητον ἐτηρεῖτο αὐστηρότατα, βαρύτατος δὲ ὅρκος ἐπέβαλλε τοῦτο. Ἰδουν αὐτός, κατὰ τὸν Λουκιανόν. *Μύστις με σιγὴν*

Κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Ιδίως Ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀπαντῶμεν (καὶ σήμερον) λείφαντα βάθρων ἀγαλμάτων καὶ εἰδος τι ἔξεδρῶν, ἢ θρανίων, ἐπὶ τῶν δποίων ἀνεπαύοντο ἐπίστης διάφοροι ἀσθενεῖς ἐκεί περιδιαβάζοντες, ἐντὸς τοῦ ὁραίου καὶ ἀχανοῦς ἐκεί-

δόκος, οὐδὲ ἐᾶ φράσαι καὶ λοισθία θνήσκοντος
ἐντολὴ πατρός. Μόνοι δὲ οἱ πρεσβύτεροι αὐτῶν
ῆσαν μεμυημένοι καὶ κατεῖχον τὰς ἀπόρρητους
διδασκαλίας.

B

Οι εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ίερὸν τῆς Ἐπιδαύρου διὰ τῆς μεγάλης κεντρικῆς εἰσόδου τοῦ Ἀσκληπιείου, ἦτοι τῶν Προπυλαίων, τὸ πρώτον ὅπερ ἀπίγνωταν πρὸ αὐτῶν, ἦτο μία ὁραία ἐπιγραφή, ἀνωθεὶ προσηρμοσμένη καὶ φέρουσα τὴν μεγίστην τῆς ὑγιεινῆς κατηχήσεως ἐντολήν, ἦτοι τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπολύτου καθαριότητος τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς πάντα εἰσερχόμενον. Ἰδού αὕτη:

*Ἄγνον χοῦ, νησοῦ θινώδεος ἐντὸς ιόντα
ἔμμεναι ἀγνείη δ' ἔστι φρονεῖν ὅσια.*

Προχωροῦντες ἐντὸς εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν μακρὰν καὶ εὐδυτάτην δενδροστοιχίαν, δεξιόθεν μὲν τῆς δύοις ὑπῆρχε κατὰ σειρὰν οἰκοδομῆς ἐπίμηκες κτίριον δπερ, διηρημένον εἰς 4 διαμερίσματα, ἀπετέλει τὴν Βιβλιοθήκην κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Καρβαδία, δπισθεν δὲ τούτου, ἔξικνονύμενον μέχρι τοῦ *Κατακλυνηρίου*, μετὰ τῆς βροειανατολικῆς γωνίας τοῦ δύοιου συνείχετο, ὑπῆρχεν δόλκηληρον πολυσύνθετον οἰκοδόμημα,

ὅπερ ἡτο τὸ Δαινοῦν 'Ασκληπιοῦ, συμπληρωθὲν καὶ διασκευασθὲν κατὰ τοὺς Ρωμαῖκούς χρόνους ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου ἀριστερόθεν δέ, ἐν ἐπίσης μέγια καὶ ὕδραιον οἰκοδόμημα ἀγνώστου σκοποῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ μακρὰ σειρὰ θαυμασίας κατασκευῆς ἐδρῶν, πλεῖσται τῶν ὅποιών ἔφερον σχῆμα δύο ἡμικυκλίων ἐφαπτομένων ἀλλήλων διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ἄκρων αὐτῶν, ἀτινα καὶ ἐσχημάτιζον βάθρον φέρον ἀγάλματα διάφορα. Ἐπὶ τῶν κυκλοτερῶν τούτων ἐδρῶν ἀνεπαύοντο οἱ διάφοροι πάσχοντες. Εἰς τὸ βάθος τῆς δενδροστοιχίας ταύτης ὑπῆρχεν διθύρα Ναὸς τοῦ 'Ασκληπιοῦ. Δεξιόθεν τούτου καὶ πρὸς βιορᾶν κάμπτων τις, ἀπῆντα τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιμηκες στωϊκὸν οἰκοδόμημα, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ἐνδιητῶντο καὶ ἐνοσηλεύοντο οἱ πάσγοντες, ἐνῷ

Τὴν ἴατρικήν τῶν ταύτην οἱ ἀνωτέρω κατὰ βαθμὸν Ἀσκληπιᾶδαι οὗτοι ἐφήρμοζον, ὡς γνωστόν, διὰ ματικῶν τρόπων, καὶ διὰ σπανταῖν

στον, στα μυστικών τροπών, και διά συνταγών καὶ ἄλλων θεραπευτικῶν μεθόδων, ἃς κληρονομικῶς κατεῖχον ἐκ τῶν γονέων αὐτῶν, Ἀσκληπιαδῶν ἐπίσης. Τὸ ἀπόρροητον ἐτηρεῖτο αὐστηρότατα, βαρύτατος δὲ ὅρκος ἐπέβαλλε τοῦτο. Ἰδουν αὐτός, κατὰ τὸν Λουκιανόν. *Μύστις με σιγὴν*

Κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Ιδίως Ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀπαντῶμεν (καὶ σήμερον) λείφαντα βάθρων ἀγαλμάτων καὶ εἰδος τι ἔξεδρῶν, ἢ θρανίων, ἐπὶ τῶν δποίων ἀνεπαύοντο ἐπίστης διάφοροι ἀσθενεῖς ἐκεί περιδιαβάζοντες, ἐντὸς τοῦ ὁραίου καὶ ἀχανοῦς ἐκεί-

ου ἄλσοντς, ὑπὸ τὰ πολυειδῆ καὶ σύσκια δένδρα, οἵτινα εἰς μεγάλην ἔκτασιν περιέβαλλον τὸν Ναὸν τοῦτον καὶ τὰ οἰκήματα τῶν ἀσθενῶν. Αφθονία φυσικῶν καὶ παφλαζόντων ρυακίων τυνεπλήρουν τὴν ὡραίαν φυσικὴν εἰκόνα τοῦ ἐπειτοῦ τούτου Ἱεροῦ τῆς Ύγιείας, ὅπερ ἰδρύθη πὶ τοῦ γραφικωτέρου τοπείου τῆς πλήρους φυσικῶν καλλονῶν καὶ σήμερον ἀκόμη ὡραίας κείνης γῆς. "Οταν οἱ ἀρρωστοὶ εἰσήρχοντο διὰ τῆς δενδροστοιχίας ταύτης, οἱ διάφοροι ἵερεις ανανοικῶς τεταγμένοι, ὡς καὶ πολλοὶ ὑπάλληλοι οὐ Ναοῦ, ὑπέδεχοντο αὐτούς. Οἱ ἵερεις ἀνησυχοῦσσι τοῖς τάξιν τῶν λεγομένων Ἱερο-αγημάτων, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ὑποδοχὴ τῶν διαφόρων ἀρρώστων ἢ ἵκετῶν τοῦ Θεοῦ. Ὅντοι παρελάμβανον ἀμέσως ἓντας τον ἔκαστον ἕξ οὔτῶν καὶ τοὺς ὠδήγουν εἰς τὰ διὰ τοὺς πάρχοντας προωρισμένα οἰκήματα καὶ δύομαστὶ Ἰτό τῷ μέγα στωϊκὸν οἰκοδόμημα τὸ πλησίον οὐ Ναοῦ ἐνδισκόμενον. "Οταν τοῦτο ἐπληροῦτο ἀρρώστων, ὠδήγουν τοὺς λοιποὺς εἰς τὸν μέσον ξενῶνα τὸν λεγόμενον *Καταγώγιον*. Οὗτος τερειλαμβανεν, ὡς εἴδομεν, ὅχι ὀλιγάτερα τῶν 60 δωματίων, ἀρκετῶν ὅπως περιλάβωσι καὶ γιγεῖς ἐπισκέπτας ἢ πανηγυριστάς, καὶ πάσχοντας, ὅπως τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα τῶν σημεριῶν λουτοῦν.

λοῦντο αἱ θυσίαι πρὸ τῶν διαφόρων βωμῶν, αὐξάνουσαι ἔτι μᾶλλον τὸ θάρρος καὶ ἐξυψοῦσαι πρὸς τὸ σωτῆρα θεὸν τὸ πνεῦμα, χορηγούμενων συγχρόνως καὶ τῶν καταλλήλων φρεμάκων, ὑπὸ τύπον ὅμως ὅλως μυστηριώδη.

Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λεπτομεροῦς ταύτης προθεραπείας (ἥτις διήρκει πολὺ ἢ δλίγον, ἀναλόγως τῆς νόσου), καὶ τὴν δυνατὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐπιζητουμένης ίάσεως, ἔξετελοῦντο πλέον τὰ γνωστὰ νομιζόμενα καὶ, τότε μόνον, ἐφθανεῖν ἡ κρίσιμος ἐκείνη καὶ ἵερα στιγμὴ τῆς ἐγκαιμήσεως τοῦ πάσχοντος, πρὸς ἐπίσημον ἀναγνώρισιν ἢ νομιμοποίησιν αὐτῆς. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς θεραπείας ταύτης, ὁ πάσχων διετέλει ἐν τελείᾳ ἀναπαύσει σώματος καὶ ψυχῆς, διερχόμενος εὐχαρίστως τὰς ὥρας του, ἐξηπλωμένος ἢ περιδιαβάζων, ἀνὰ τὴν ὥραίαν στοὰν τοῦ θεραπευτηρίου, τὸ δποῖον ᾧτο ἐφωδιασμένον καταλλήλως, (ὅπως καὶ τὰ σημειωνά ἔξιγιαντήρια) μὲν θαυμάσια λοντρὰ καὶ τελείαν λίσως βιβλιοθήμην. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς στοᾶς ταύτης ὑπῆρχον, προσφόρως καὶ περιβλέπτως τοποθετημέναι καὶ γεγλυμμέναι, πολλὰ μεγάλαι λευκαὶ πλάκες, ἐπὶ τῶν δποίων ἐφαίνοντο χαραγμένα πλεῖστα θαυματουργὰ λιάματα, κλινικαὶ περιπτώσεις διαφόρων κατὰ καιρούς νοσηλευθέντων καὶ θεραπευθέντων ἀρρώστων. Τὰ λιάματα ταῦτα, διαρκῶς ὑπ' ὅψιν τῶν ἀσθενῶν εὑρισκόμενα, ἔξυψουν ἔτι μᾶλλον τὸ φρόνημα καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν, (ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἔξειτιθεντο δημοσίᾳ). "Οταν τέλος ἐφθανεν ἡ κατάλληλος στιγμή, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἱερέως, δστις κατεῖχε πλέον λεπτομερῶς πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ στοιχεῖα τῆς νόσου, ὁ πάσχων μετεφέρετο διὰ τῆς ἔξωτερηκῆς γνωστῆς ἡμῖν κλίμακος, ἢ λάπ' εὐθείας, εἰς τὴν μυστηριώδη κυκλοτερῆ οἰκοδομὴν τῆς Θόλου. Πρὸ τῆς εἰσόδου ταύτης νέαι ἐτελοῦντο θυσίαι, μετὰ τὰς δποίας, ὁ ἐν τελείᾳ ἐκστάσει διατελῶν ἄρρωστος ὀδηγεῖτο ἐντὸς τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ καλλιτεχνικῆς αἰθουσῆς ταύτης. Γλυκυτάτη ὑμνιφδία ἦκούετο τότε φαλλομένη ἐν κορῷ καὶ ὁ περίφημος παιάν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀντήχει ἡδέως, ὑπὸ τὴν μυστηριώδη σιγὴν τῆς Θόλου. Ἔξυμνει οὕτος ἐνθουσιωδῶς τὰ διάφορα θαύματα τοῦ Παήωνος θεοῦ, τοῦ προστάτου καὶ φιλανθρωποτάτου.

νομένης θυσίας, διάφορα πρό πάντων διεγερτικά ποτά, ήδεα φίλτρα καὶ νέκταρ πανσύλπουν. 'Εν τοιαύτῃ ψυχολογικῇ καὶ διανοητικῇ καταστάσει διατελοῦντα μετέφερον τότε τὸν ἱκέτην, ἐντελῶς παραπάντα, εἰς τὸ σιγήλον καὶ μιστηριῶδες Ἀβατον ἦ "Ἀδυτον τοῦ λαβυρίνθου. 'Εκεῖ κατέκλινον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θερμοῦ ἔτι δέρματος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ θυσιασθέντος ζῷου, καὶ τῷ ἐπέβαλλον σιγὴν εἰς ὅτι καὶ ἀν ἔβλεπεν ἦ ηκούεν . . .

Ο γλυκὺς ὑπνος δὲν ἐβράδυνε τότε νὰ καταλάβῃ τὴν νεναρκωμένην αὐτοῦ κεφαλήν, ἥ δὲ ἔξαλος αὐτοῦ φαντασία ὀλόκληρον ἰδεώδη κόσμον ὅνειρων ἐδημιούργει ἐντὸς αὐτῆς. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνήρχετο πομπαδῶς ἐκ τῆς βαθείας πρύπτης τοῦ λαβυρίνθου ὁ πρωθιερεὺς τοῦ θεοῦ, ὡς νὰ ἥτο αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀσκληπιός, συνοδεύμενος ὑπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτοῦ δψεων καί, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑπὸ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, τῆς Πανακείας καὶ τῆς Ύγιειας, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Πυρφορούντων παίδων.

Τὸν Ἱερέα τοῦτον οὐδεὶς ἐκ τῶν παθόντων ἥδυνήθη νὰ ἴδῃ ποτὲ πρότερον. Αὐτὸς δύμας ἐγνώριζεν ἥδη καλλιστα τὴν τε νόσον καὶ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ Ἱερέων θεραπείαν τοῦ ὑπὸ δπτασίαν διατελοῦντος ἱκέτου.

ΑΡ. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Συχνὰ ἥκουσα καλλιτέχνας νὰ μὴ ἀναγνωρίζουν τὴν ὡφέλειαν τῆς τεχνοκριτικῆς καθὼς καὶ συγγραφεῖς ἀμφισβητοῦντας τὴν ὡφέλειαν τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς. 'Ο συνηθέστερος καὶ κοινότερος ἰσχυρισμός των εἶνε ὅτι δὲν ἥμπορει νὰ κρίνῃ κανεὶς ἔργον, τὸ ὅποιον δὲν θὰ ἥτο εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσῃ. Δὲν ἥμπορει νὰ κρίνῃ κανεὶς τέχνην ἐὰν δὲν ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ δημιουργῇ εἰς αὐτήν καὶ ὅποιος δὲν κατέχει δῆλην τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν, δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ τὴν τέχνην. Τὸ ἐπιχείρημα εἶνε κατ' ἐπιφάνειαν μόνον πειστικὸν καὶ θὰ ἥτο εὔκολος ἥ ἀναίρεσίς του. Οὕτω θὰ ἐλέγαμεν ὅτι ὅποιος δὲν βάλῃ τὸ χέρι του εἰς τὴν ζύμην, εἶνε ἀνίκανος νὰ δοκιμάσῃ τὸ φωμί, καὶ δράπτης μόνος εἶνε εἰς θέσιν νὰ εἰπῇ δὲν οἱ πελάται του εἶνε καλὰ ἐνδεδυμένοι . . .

Προτιμῶ μᾶλλον νὰ δεχθῶ ὅτι δὲν ἰσχυρισμὸς αὐτὸς ἔχει μόριον ἀληθείας καὶ ὅτι διὰ

Ταύτην λοιπὸν συμπληρώνων τότε, ἔκυπτεν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ, εἰς βαθὺν λήθαργον ενδρισκομένου, καὶ διὰ τρομάδους φωνῆς, λεπτῶς δέξεις, ἐψιθύριζεν αὐτῷ, ἐν τῷ βαθεῖ σκοτει τῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ τὸν σκοτεινὸν πέπλον τοῦ μιστηρίου, μεμετρημένας τινὰς συμβολικὰς λέξεις, δι' ὧν τῷ ὑπεδείκνυεν δι, τι ἐθεώρει καλάλληλον πρὸς τελείαν αὐτοῦ θεραπείαν, ἥ ἐνήργει παρ' αὐτῷ οἰασθήποτε ἐγχειρίσεις, ἐπαλεύψεις, ἐντριβάς κτλ.

Τότε, ἐὰν μὲν ὁ κοιμώμενος ἔξυπνα πρὸς στιγμήν, διέκρινεν ἔντρομος ἐν τῷ σκιόφωτι τῆς Ἱερᾶς κορύπης τοὺς σπινθηροβολοῦντας τῶν δρακόντων ὄφθαλμούς καὶ, ἔχων ἔτι ἔναυλα εἰς τὰ ὅτα αὐτοῦ τὰ Ἱερὰ τοῦ θεοῦ ὅρματα, ἐβλεπε τοῦτον ν' ἀπέρχεται ἥρεμα, ὡς διαλυμένη βαθμηδὸν δπτασία. 'Αν δὲ ἔξηκολούθει διατελῶν μεταξὺ ὑπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, ἐνετυπῶντο δπωσδήποτε πάντοτε εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἔμενον εἰς τὴν μνήμην του τὴν ἐπαύριον ὡς ζωηρότατον ὅνειρον χαρᾶς καὶ ἐλπίδος, ἀπερχόμενος δὲ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ παρετήρει, τότε μόνον, τὰ εὐάρεστα πάντως φυσικᾶς, μέγιστα δὲ φαντασικῶς παριστάμενα αὐτῷ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμοσθείσης πολλαπλῆς θεραπείας. Τοιαύτην λοιπὸν φανταζόμενα δῶς ίατροὶ καὶ τὴν τέλεσιν τῶν ἐγκοιμήσεων.

ὅταν ἀντικρύσῃ τὸ ἔργον του καὶ θὰ ἐνθουσιασθῇ ἵσως, ἐνῷ πιθανὸν οἱ ἐμπειροτέχναι νὰ καταδικάσουν τὸ ἔργον, καὶ συχνὰ θὰ ἔχῃ αὐτὸς τὸ δίκαιον. Διὰ τὸν κόσμον αὐτὸν ἥ κριτικὴ τῆς τέχνης εἶνε μία ἐνότης ἐντυπώσεων. Καθένας θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ κατανοήσῃ τὸ ἔργον, θὰ ἥμπορει διὰ τοῦτο νὰ τὸ ἀναλύσῃ καλλίτερα. 'Εκεῖνος μεταξὺ τοῦ πλήθους δὲν ὅποιος ἥμπορει νὰ αἰσθανθῇ βαθύτερα καὶ νὰ διατυπώσῃ λεπτότερα τὰς ἐντυπώσεις του, θὰ εἴνε ὁ κριτικὸς τοῦ ὅποιου αἱ παραπηρήσεις θὰ εἴνε ὁρθότεραι, ἐντονώτεραι, ἀν μή, καὶ τεχνικῶς ἀκόμη, περισσότερον ἀληθιναί.

Εἰναι βέβαιον ὅτι ἥ καλλιτεχνικὴ κριτικὴ δὲν ἥμπορει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν τῆς χωρὶς νὰ ἔξασκησῃ ἐπίδρασιν τινὰς εἰς τὰς ὁρέες τοῦ κοινοῦ. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἐνέργεια χωρὶς ἀντίδρασιν, ἥ κριτικὴ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν ἐκείνων πρὸς τοὺς ὅποιους ἀπευθύνεται. Διὰ νὰ δώσωμεν παραστατικὴν εἰκόνα τοῦτου ἥμπορει νὰ παρατηρήσωμεν τὴν κίνησιν τῶν ἰστιοφόρων εἰς τὸ πέλαγος. Τὸ πανίκινει τὴν βάροκαν ἐνῷ δὲν εὔρεται τὸ πανί καὶ δὲν βροκάρη ἔξαρτάται κατὰ τελευταῖον λόγον ἀπὸ τὰς μυστηριώδεις πνοὰς ποῦ ἔχονται ἀπὸ τὸ ἄγγωντον. 'Η κριτικὴ δημοιάζει μὲ τὸν βαροκάρην. Δὲν ἥμπορει νὰ δημιουργήσῃ τὰ μεγάλα ωρύματα τῶν προτιμήσεων καὶ δρέξεων, τὰ ὅποια ὑπάρχουν ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως του. Μὲ κακὴν ἥ καλὴν καρδιὰ πρέπει νὰ τὰ παρακολουθήσῃ. Καὶ ίδου ἀμέσως ὅτι εὐδίσκεται ἐκτεθειμένος. Αἱ δρέξεις τοῦ κοινοῦ κανονίζονται ἀπὸ προλήψεις, ἀπὸ ουρτίνας, ἀπὸ συνθήκας. Δὲν εἴνε ποτὲ ἀφελεῖς καὶ αὐθόρμητοι. 'Εὰν τὸν παρουσιάσονταν ἔργον τέχνης εἰλικρινοῦς καὶ ἐπιβλητικῆς, θὰ θελήσῃ τεχνικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ.

[Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σ. Δ.] Γ. ΣΜΙΘ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ*

'Αλλοίμονον! . . . Μαντεύετε τὰ παρακάτω! . . . 'Ημουν εὐτυχῆς μερικοὺς μῆνας . . . 'Ἐπειτα ἔγεινε αὐτὸ τὸ παιδί! . . . Καὶ δὲ φίλος μου ἐφοβήθη περιπλοκάς, δράματα, ποιὸς ἔρει! . . . 'Ἐπιτέλους ὑπεχώρησεν εἰς τὰς προλήψεις, εἰς τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεως . . . εἰς τὰς ἀπαιτή-

σεις τῆς οἰκογενείας του. 'Ἐχωρισθήκαμε . . . 'Ἐμνηστεύθη, ὅταν ἔγω ἐχήρευσα . . . Νοέλ, δὲν αὐτὰ δὲν σὲ θλίψουν; . . .

— Μὴ μιλοῦμε πιὰ γι' αὐτόν, οὕτε γιὰ μένα . . . 'Ἄς ποῦμε γιὰ σένα! Σὺ μόνη μενδιαφέρεις, σύ, αἱ ίδεαι σου, τὰ αἰσθήματά σου . . . 'Οτι δὲν θέλησις τῆς αὐτοθυσίας σου ἐκάμφη ἐπιτέλους, διι εἶζητησες τὸν ἔρωτα, αὐτὸ δὲν μεκπλήτ-

* «Παναθήναια» σελ. 252.

τει, Ζοζάννα... Καὶ ἀκόμη, ἡμπορῶ νὰ πῶ δτι οῦτε μὲ σκανδαλίζει καθόλου... 'Αλλὰ πῶς ἡμπόρεσες νὰ ζήσῃς μέσα σ' αὐτὸ τὸ ψεῦδος; Δὲν σ' ἔκαμνε αὐτὸ νὰ ὑποφέρῃς περισσότερο; ή μήπως ὑπέφερες πολὺ καὶ δὲν τὸ ξέρω... 'Εδέχεσο τὴν κατάστασιν αὐτήν καὶ τὰς συνεπείας της...

— Καὶ τί θὰ ἔκαμνες ἐσὺ· ἀν εὐρίσκεσο εἰς τὴν θέσιν μου; εἴτε μὲ λυγμούς. Δυνατὸν νὰ ἐπανδρεύσουν καμμίαν νέαν καὶ ὕστερος ἀπὸ καιρὸν νὰ ἔπαυες νὰ τὴν ἀγαπᾶς καθὼς θ' ἀρρώσταινε καὶ θὰ ἐγίνετο νευρικὴ ἀπαιτητική. θὰ τῆς ἔμενες πιστὸς μέχρι τέλους ὑποτασσόμενος εἰς τὸ συνθηματικὸν καθῆκον;.. Εἶπες τὸ ἔναντιον ὅμως πρὸ καιροῦ!... 'Εσο καλῆς πίστεως, Νοέλ,

— "Οχι, δὲν πιστεύω πῶς θὰ ἡμποροῦσα νὰ μείνω πιστὸς ἔως τέλους...

— Θὰ τὴν ἐγκατέλειπες αὐτήν τὴν γυναικα, τὴν σύντροφον τόσου καιροῦ τῆς ζωῆς σου, ἀν δὲν εἶχε κανέναν εἰς τὸν κόσμον ἐκτὸς ἀπὸ σένα νὰ τὴν περιποιηθῇ, νὰ τῆς γλυκάνη τὴν πονεμένη ζωὴ της; Θὰ ἔκαμνες αὐτήν τὴν ἄνανδρην πρᾶξιν;... "Οχι, ὅχι βέβαια!...

— Φυσικά, ὅχι... 'Αλλὰ δὲν θὰ ἔμενα εἰς τὸ φέμα...

— Μήπως δι γιατρὸς δὲν ἔχει καθῆκον νὰ ψεύδεται εἰς τὸν ἄρρωστον;.. Τί σημαίνουν ὅλαι αἱ ἀρχαὶ, τὰ ἀφηρημένα καθήκοντα ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος αὐτῆς: ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης ὁδύνης;.. Δὲν ἐδίστασα: ἔξέλεξα, μεταξὺ δύο κακῶν, τὸ μικρότερο... Καὶ σύ, Νοέλ, δὲν θὰ ἔκαμνες τὸ ἵδιο εἰς τὴν θέσιν μου;

— "Οχι: ή εἰλικρίνεια ὑπὲρ πᾶν ἄλλο!

— Ομιλεῖς σὰν ἀνθρωπος δυνατὸς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ὑπερήφανος διὰ τὴν δύναμιν του καὶ δι ποιος περιφρονεῖ τὴν ἀδυναμίαν,.. Δὲν ἔγνωρισες ποτὲ τὴν ἀρρώστιαν, τὴν μόνωσιν, τὴν φτώχειαν. Δὲν ὑπέφερες!

— Καλὰ λοιπόν! κάμνω τόρα μὲσένα τὴν γνωριμίαν μου μὲ τὸν πόνον!.. 'Ο ἀνδρας σου δὲν ὑπέφερε εἰς δῆλην τὸν τὴν ζωὴν δσα ἔγω ἀπὸ χθές... Καὶ δὲν σου παραπονοῦμαι διὰ τὴν λύπην ποὺ μοῦ ἐπροξένησες ἔχω τὴν ἀλαζονείαν αὐτήν, ναί, νὰ θέλω νὰ εἴμαι ἀληθινὰ ἀνδρας, νὰ ἀτενίζω ἀταράχως τὴν μοῖραν μου... Καὶ δι, προσδοκῶ ἀπὸ σένα, δι, ἀπαιτῶ, εἰς κάθε περίστασιν, σήμερα, αὔριο, πάντοτε, εἰνε ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια!.. Δὲν θὰ σοῦ ἔσυγχωροῦσα κανένα ψέμα γιατὶ σ' ἀγαπῶ καὶ διότι, ἀλλοίμονον, εἰς τὸ βάθος ἔξυπνη κάπιοις φόβος, μία ἀκούσια ἀνησυχία ἐνώπιον

τῆς γυναικὸς ή ὅποια ἐψεύδετο ἐπὶ τόσον καιρού!...

— Η Ζοζάννα ἀνεσκίρησε:

— Δὲν μὲμπιστεύεσαι;.. 'Αλλὰ χθὲς σου ἔδωκα μαρτυρία τῆς εἰλικρινείας μου!.. Τὸ μυστικό μου, τὸ γνωρίζεις, καὶ σου ἀποκαλύπτω δῆλην μου τὴν ψυχὴν μὲ τὸ κακὸ καὶ τὸ καλό, μὲ τὰς ἀντιφάσεις ποὺ ἔνυπάρχουν εἰς αὐτήν... Καὶ φοβεῖσαι... Τί ἀδικία!

— Ο Νοέλ δὲν ἀπεκρίθη. Η Ζοζάννα ἐπανελάμβανε κάθε τόσο:

— Τί ἀδικία!.. Τί ἀδικία!..

— Ο Νοέλ τῆς εἴτε ἀμέσως:

— Καὶ διλλος;

— Ποιός;

— Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαποῦσες!.. Τί συμβουλὴν σου ἔδωκε;..

— Νοέλ, μὴ μιλοῦμε πιὰ γι' αὐτόν.

— Γιατί;

— Δὲν ἡμπορῶ νὰ τὸν κατηγορήσω ἐμπρός σου... 'Απὸ σέβας πρὸς τὸν ἔαυτόν μου...

— Δὲν τὸν κατηγορεῖς θὰ τὸν ἐδικαιολογοῦσες μᾶλλον. Θαυμάζω τὴν εὐσπλαγχνία σου... Δὲν ἔχεις μνησικάιαν ἐσύ!

— Νοέλ!

— Τὸν ξαναεῖδες, τὸν ἔσυγχωρησες!..

— Τὸν ἔσυγχωρησα!.. Δὲν τὴν ἀγαπῶ πλέον, ἀλλὰ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὸν μισήσω...

— Εἰσαι τόσο καλόβολη!.. Αὐτὸς δι κύριοις ἥλθε νάναστενάζῃ κοντά σου!.. "Οχι πολὺν καιρὸν βέβαια, φαντάζομαι, διότι ἐπιτέλους θὰ τὸν ἐπαρηγοροῦσες καὶ θὰ ἔχαναν τὴν χρησιμότητά των αἱ τρυφερότητες ποὺ τοῦ ἐπεδαψύλευες...

— Η Ζοζάννα ἐσηκώθη ἀποτόμως:

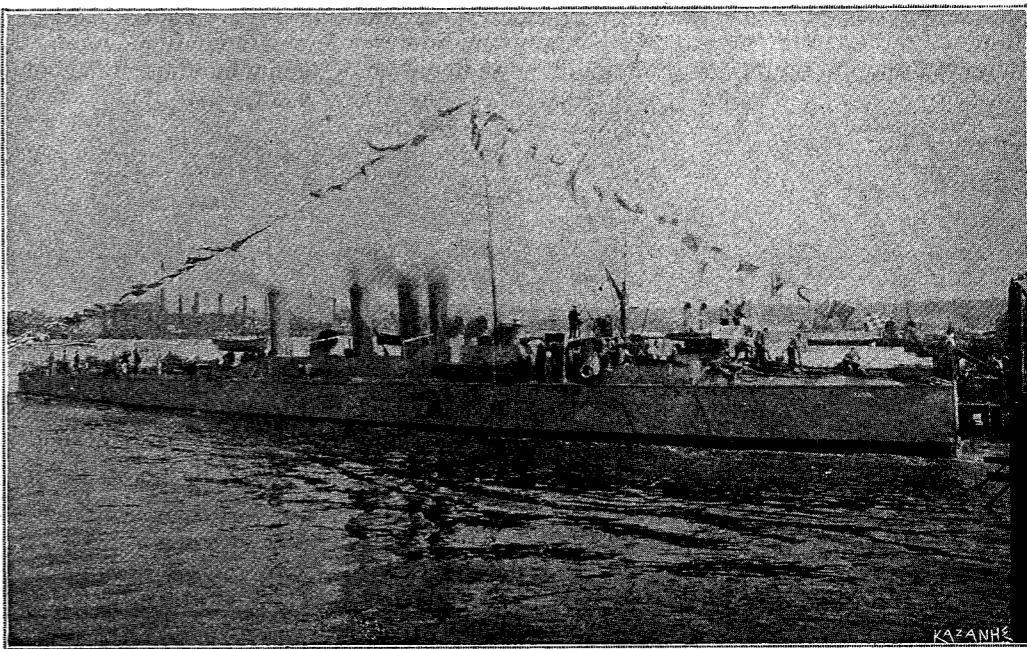
— Νοέλ! "Ολα σου ἡμπορῶ νὰ τὰ ὑποφέρω, τὸν θυμόν, τὰ παράπονα, τὴν ἀδικίαν ἀκόμη, διη διαμος καὶ τὴν εἰρωνείαν! Δὲν ἡμπορῶ...

— Ζοζάννα, ἀγαπημένη μου! Συγχωρησε με! Είμαι παράλογος!.. Λέγω ψέματα, Ζοζάννα!

Τὴν ἡνάγκασε νὰ ξανακαθίσῃ, ἔβαλε τὸ ἔνα γόνου του κατὰ γῆς καὶ τὴν περιέβαλε μὲ τοὺς βραχίονάς του. Τότε, ἐκείνη ἔξανάρχισε νὰ κλαίη ἀπελπισμένη πλέον:

— Δὲν μ' ἀγαπᾶς πιά!.. Μὲ ὑποχρεώνεις νὰ λέγω φρικώδη πράγματα, ταπεινωτικὰ γιὰ μένα, σπαρακτικὰ γιὰ σένα!..

— "Ω, Ζοζάννα μου, ὑποφέρω τόσο πολύ!.. "Ολα μὲ συγκινοῦν... "Ολα μὲ κάμνουν νὰ πονῶ! Καὶ σὺ μοῦ ζητεῖς νὰ εἴμαι δίκαιος, νὰ εἴμαι λογικός!.. 'Ημπορῶ νὰ εἴμαι γενναιός καὶ ἀνανδρος, καλὸς καὶ κακός, συγχρόνως ἔξ

ΤΟ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΔΙΚΟΝ «ΘΕΡΕΑ» — ΑΠΟ ΤΟ «ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ» Β. ΚΑΨΑΜΠΕΛΗ

αἰτίας μιᾶς λέξεώς σου!.. "Α! δ νοῦς μου καὶ τὰ αἰσθήματά μου δὲν συμφωνοῦν διόλου!

.. Τὸ ξέρω καλά, διτι δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ κατακρίνω, διτι θὰ ἔκαμνα κέγω τὸ ἵδιο ἀν ἡμουν στὴ θέσι σου... Δὲν μὲ ἀφήνει ἀσυγκίνητον δι πόνος τῶν ἄλλων! Δὲν εἴμαι καὶ τόσο ἔγωιστης... Καὶ ἐνθυμοῦμαι διτι ἔξήτησα νάπελευθερωθῶ ἀπὸ τὰς κοινὰς προλήψεις καὶ ἀπὸ τὴν δογματικὴν ἥθικήν! Ναί! Είπα, ἔγραψα διτι δὲν ὑπάρχουν δύο τιμιότητες, μία διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ μία διὰ τὰς γυναικας! 'Αλλ' διτι ἥτον δι' ἔμε θεωρία, ἥτον γιὰ σένα ἡ πραγματικότης ἡ καθημερινή!.. Καὶ τόρα ποὺ ἔχω βγῆ ἀπὸ τὸ παράδοξον καὶ ἀπὸ τὸ ἀφηρημένον καὶ ποὺ ἥλθα εἰς συνάφειαν μὲ τὴν πραγματικότητα, αἰσθάνομαι διτι εἴμαι ἀνδρας σὰν δῆλους τοὺς ἀνδρας οὗτε πιὸ ἐλεύθερος ..

"Α! Ζοζάννα, δι! ἀγάπη μου, είμαι ζηλιάρης. Δὲν εἴμαι κανένας ἥθικολόγος ποὺ ἀποφθέγγεται, κανένας φιλόσοφος σοφιστευόμενος... Είμαι ἀνθρωπος ποὺ ἀγαπᾶ, ένας ἀπελπισμένος! Τὸ καλό, τὸ κακό, τὰ καθήκοντά σου, τὰ δικαιώματά σου, τὴν δικαιοσύνην, τὴν λογικήν, δλα αὐτὰ τὰ κοροϊδεύω!.. Δὲν ξέρω περισσότερα, Ζοζάννα, είμαι ζηλιάρης!

— Καημένε Νοέλ!

— Κλαῖς!.. 'Εγώ δὲν ἡμπόρεσα νὰ κλάψω..

— Θεέ μου! είμεθα σὰν ἀντίπαλοι δ ἔνας τοῦ ἄλλου... Εμεῖς ποὺ ἀγαπώμεθα!..

— Ζοζάννα, Ζοζάννα, πέ μου διτι δὲν τὸν ἀγαπᾶς πιὰ αὐτόν!

— Δὲν τὸν ἀγαπῶ πιά..

— Πέ μου διτι δὲν τὸν ἀγάπησες ἀληθινά..

— Δὲν ἡμπορῶ νὰ τὸ πῶ, Νοέλ!

— "Α!

— "Η διαγωγή μου μόνην δικαιολογίαν της έχει τὸν ἔρωτα... "Αν τὸ ἔκαμνα διτι ἔχω κάμει ἀπὸ μίαν ἀπλῆν ἰδιοτροπίαν, θὰ μ' ἔκτιμοςες τάχα περισσότερο;

— Δὲν ξέρω... Θὰ ὑπέφερα διλιγώτερο...

— Ενα καπρίτοιο — γλίγωρα τὸ λησμονεῖ κανείς. Τὸ ἔπαθα ἔγω αὐτὸ πολλὲς φορές πολλὰ καπρίτσια μου τὰ ὕδραζα κα κέρωτε! Τί ἀπέμεινε ἀπ' δι' αὐτά.. Ούτε η στάχτη, τίποτε... τίποτε! 'Αλλὰ σύ!.. Καθὼς μιλοῦσες γι' αὐτὸν τὸν ἀνθρωπὸν τόρα δὰ μόλις, ἔσυγκινημένης χωρὶς νὰ τὸ θέλης... "Α! μίαν στιγμὴν ὠργίσθηκα! Τόρα η βιαύτης μου δὲν είνε πλέον πόνος!.. Ζοζάννα! ἀγαπημένη μου, παλεύω μ' ἔναν ἔχθρον κρυμμένον, ἀπρόσιτον, ποὺ βρίσκεται μέσα εἰς τὰ πιὸ βαθιά σου: τὴν ἀναμνησιν!.. Ζοζάννα, βοήθησε με! Δῶσε μου τὴν ὑπόσχεσιν διτι θὰ νικήσω. Πέ μου διτι μὲ

τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης σου, θὰ κατορθώσῃς νὰ πιστεύσῃς ὅτι ἔμένα μόνον ἔχεις ἀγαπήσει στὴ ζωή σου, ὅτι ἔγῳ σ' ἔκαμα μόνο νὰ χαρῆς, καὶ νὰ πονέσῃς...

—Ναί, πολυαγαπημένε μου! Είμαι βεβαία περὶ τούτου...”Αφησε τὸν καιρὸν νὰ κάμῃ τὸ ἔργον του...

Καὶ ἀμέσως, χωρὶς ἐντροπήν, ὁ Νοὲλ ἔκλαυσε ἀκουμβῶν τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθος τῆς ἀγαπημένης του. Μὲ χαμηλωμένα τὰ μάτια κάτω ἔκλαυσε, δάκρυα καίοντα... Καὶ, περιπαθῶν, ἐστήριξε τὸ μέτωπόν του ἐπάνω εἰς τὸ γλυκὺ στῆθος βαρύ, πιεστικόν, δῶσαν θέλων νὰ διεισδύσῃ τὴν σάρκα της, νὰ φθάσῃ ἔως εἰς τὴν καρδιά της, τὴν ζωὴν τὴν παλλομένην τῆς Ζοζάννας.

Τὸν ἡσθάνθη νικημένον, ἰδιοκόν της πάλιν — καὶ δύναμιν τῆς ἐπραΐνθη κάπως, εἰς τὴν ἀνάμιξιν τῶν δακρύων των.

Ἐπανελάμβανε:

—Τί νὰ κάμω, Θεέ μου; Τί νὰ νὰ κάμω; Τί ἥμποροῦμε;

‘Ο Νοὲλ ἀπεκρίθη.

—Νάγαπώμεθα...Νὰ ὑποφέρωμε μαζί...

KZ

Ἐπροσπάθησαν νὰ ζήσουν ὅπως καὶ πρόν. “Ητον ἡ ἐπιθυμία τῆς Ζοζάννας. “Οταν δὸς Νοὲλ καταπραΐνθεις ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν δακρύων ἔξαναμίλησε διὰ τὸ μέλλον, αὐτὴ τοῦ ἐπέβαλε σιωπήν..”Οχι! ἀς μὴ γείνη ὄμιλία περὶ ἔρωτος — ἀκόμη διλγάτερον περὶ γάμου!

—Αλλὰ γιατί; ήρωτησε δὸς Νοὲλ κάπως πληγωμένος. Γιατί μὲ ἀρνεῖσαι; ἀπὸ ὑπερηφάνειαν ἡ μῆπως ἀπό...

—Σάγαπῶ καὶ σοῦ ἀνήκω. Αλλὰ δὲν θέλω νὰ γείνω γυναικα σου...

—Σάγαπῶ καὶ τίποτε δὲν ἀλλαξε εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας, ὥστε...

—“Α! Νοὲλ, δλα ἀλλαξαν... Δὲν εἶμαι πλέον εἰς τὰ μάτια σου ἡ Ζοζάννα, ἔκεινη ἡ ἐκλεκτή σου, ἡ ἔξαγιασμένη, ἡ καρτερική, ἡ ἀναμάρτητος. “Ω! δὲν θέλω νὰ πῶ δτι εἴμαι ἀναξία σου!...

—Ἐπρεπε νὰ μὲ μάθης πλέον...”Υπέφερες πολύ! Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπουλωθῇ ἡ πληγὴ εἰς διάστημα διλγῶν ἡμερῶν... Δῶσε μου καιρόν, Νοὲλ! Θὰ σὲ κάμω καλά, θὰ σὲ ἐνδυναμώσω, θὰ καταστῶ ἀξία σου... Δοκιμασέ με.

Νὰ ἡ σειρά μου νὰ σοῦ πῶ κέγῳ «ζήτησέ μου δύσκολα, πολὺ δύσκολα πράγματα.» Θὰ τὰ κάμω δλα διὰ νάποκτήσω τὴν ἐμπιστοσύνην σου...

—Τὸ πᾶν εὑρίσκεται εἰς αὐτὸς τὰς δύο λέξεις: ἀγάπησέ με!

—Σάγαπῶ, τὸ γνωρίζεις...”Αλλὰ διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τῶν δύο μας ζητῶ ἔνα δοκίμασμα... Αἱ θλιβεραὶ κρίσεις ἵσως θάνατονεωθοῦν. “Αν δὲρος σου ὑπέκυπτε;... Μὴ διαμαρτύρεσαι, Νοὲλ!...”Ας σώσωμε τούλαχιστον τὴν φιλίαν... Δέξου νὰ μείνω, διλγῶν καιρόν, φύλη σου... Κέπειτα, δταν θὰ είσαι βέβαιος διὰ τὸν ἔαυτόν σου καὶ διὰ τὸν ἔαυτόν μου, θὰ γείνω... δτι θέλεις νὰ γείνω...

‘Ο Νοὲλ κατεπείσθη.

—Ἐστω! εἶπε. “Ας περιμένωμε!...”Ας προσπαθήσωμε νὰ ἐργαζόμεθα καὶ νὰ λησμονοῦμε. “Ας εἶμεθα ἀγαθοί.

“Ετσι, διμόφωνα ἔξανάρχισαν τὴν πρωτινήν τους ζωῆν. “Ο Νοὲλ ἐπανήρχετο, κάθε βράδυ, εἰς τὸ πράσινο σαλόνι τῆς Ζοζάννας. “Εφερε ἀντηρή, βιβλία, παιγνίδια διὰ τὸν Κλαύδιον κεπροσποιείτο, δτι δὲν ἔβλεπε τὴν ὠχρότητα τῆς μητέρας δταν αὐτὸς ἐνηγκαλίζετο τὸ παιδάκι της.

‘Αλλὰ εἰς τὸ μέσον μιᾶς ὄμιλίας ἡ μιᾶς ἀναγνώσεως ἐπλησιάζοντο ἔξαφρα. Τὰ χέρια των ἔνωνοντο, καὶ κάποτε τὰ χεῖλη των... Καὶ ἥτον ἡ Ζοζάννα ποὺ ἔλεγε πάντοτε:

—“Οχι!... δχι ἀκόμη. δχι τόρα...

Τὴν ἀφίνε, ὧργισμένος ἐναντίον τῆς κέναντίον τοῦ ἔαυτοῦ του...

Καλῇ τῇ πίστει ἐνόμιζε τὸν ἔαυτόν του θεραπευμένον...”Αλλὰ τὴν ἀλλήν ἡμέραν, μία ἀποσιώπησις τῆς Ζοζάννας, ἔνα δνομα δδοῦ ἡ πόλεως ποὺ αὐτὴ ἀνέφερε, μία φράσις διαβασμένη εἰς κάπιο μυθιστόρημα, ἔνα κοινὸν «διάφορον» ἐφημερίδος, τὸ μειδίαμα τοῦ μικροῦ Κλαύδιου, τὸ παραμικρότερο γεγονός ἐστενοχωροῦσε τὸν Νοὲλ, τὸν ἔκαμνε ἔνα βάρος εἰς τὴν καρδιὰ καὶ ἀμέσως κατόπιν τὸ σχίσιμον μιᾶς ἔξανανοιγμένης πληγῆς.. Συνεκρατεῖτο μολαταῦτα. Παρετήρει τὴν Ζοζάνναν τὴν ἔρωτοῦσε μὲ ποίαν ἀγωνίαν! Καὶ ἀπὸ δτι τοῦ ἔλεγε, ἀπὸ δτι τοῦ ἀπεσιώπατα, ἐδημιουργοῦσε ἀφροδιμὰς πόνων διὰ τὸν ἔαυτόν του...

‘Εγνώρισε τὰς ταραχάς, τοὺς ἐφιάλτας, τὴν ἀύπνιαν δπου ἡ σκέψις τρεμολάμπει δῶσαν τὴν φλόγα λαμπτάδος εἰς τὸν ἀνεμον ποὺ μπαίνει ἀπὸ τὸ παραθύρον, δταν μία πνοὴ παραφροσύνης περνᾶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν σκοτεινασμένον ἐγκέφαλον. ‘Εγνώρισε τὴν ἀύπνιαν κατὰ τὴν δποίαν ἔξετάζει κανείς, σταθμίζει, ἔξελέγχει, ἀναλύει τὰ μικρὰ γεγονότα διὰ νάκαλυψη εἰς αὐτὰ νέαν αἰτίαν φόβου ἡ ἐλπίδος!...

‘Γιατί νὰ μὴ ζηλεύω τὸν ἀνδρα της; ἥτον

ἐρώτησις ποὺ ἔκαμνε εἰς τὸν ἔαυτόν του. “Η Ζοζάννα ἡσθάνετο συμπάθειαν δι’ αὐτὸν τὸν Πέτρον Βαλεντὲν καὶ ἀκόμη, κατ’ ἀρχάς, διλγῶν ἔρωτα. Γιατί ἡ ζηλοτυπία μου προσκολλᾶται εἰς τὸν ἄλλον καὶ εἰς δτι προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄλλον;... Εἶνε ποὺ ἥμπορῶ νὰ φαντασθῶ τὸν ἀνδρα τῆς Ζοζάννας καὶ τὰ αἰσθήματα ποὺ εἶχε δι’ αὐτόν, χωρὶς νὰ φοβοῦμαι καμμίαν σύγκρισιν, καμμίαν προτίμησιν ἀναδρομικήν...”Ενῷ τὸν ἄλλον, δὲν τὸν ἔρωτα καθόλου... Γιατί τὸν ἀγάπησε; Μοῦ ἔμοιαζε καθόλου... Γιατί μάγαπᾶ ἐμένα;...

‘Εφαντάζετο μίαν μορφὴν ἀρρενος, τῆς δποίας τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικά, δλως διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἴδια του, ἐφανέρων ψυχὴν ἐντελῶς ἀντίθετον πρὸς τὴν ἴδιαν του... Ο ἀγνώστος αὐτὸς ἥτον μίαν ὑπαρξίας ἐντελῶς ἀλλῆς φιλῆς, γλυκύς, ἀδύνατος, σώφρων, κάπως γυναικεῖος, ἔνας τύπος ἀνδρικὸς ποὺ δὸς Νοὲλ ἐβδελύστετο.

Καὶ πάντοτε ἡ ἀδρόιστος αὐτὴ μορφὴ ἐνεφανίζετο συνδεδεμένη μὲ τὴν ἀγαπημένην μορφὴν τῆς Ζοζάννας, καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του δὸς Νοὲλ ἔβλεπε τὰς σκηνάς ἐνδὸς μυθιστορήματος δμοιάζοντος μὲ τὸ ἴδιον του... Αὶ συνομιλία, αὶ ἀναγνώσεις:—“Α! δ μικρὸς τόμος τῆς Πριγκηπίσσης τοῦ Κλέβ, δῶρον μιᾶς ἡμέρας Φεβρόουαριανῆς, δ ὅποια πιθανὸν ἥτον ἐπέτειος!...—Οι μοναχικοὶ περίπατοι μαζὶ μὲ τὸν ἀγνώστον αὐτὸν—ἐστήριξε ἡ Ζοζάννα τὸ κεφάλι της εἰς τὸν ὅμον τοῦ συντρόφου της μὲ τὴν λατρευτὴν αὐτὴν κίνησιν ποὺ ἔκαμνε σιμὰ εἰς τὸν Νοὲλ;... Αὶ πρῶται ἐπιστολαὶ ποὺ ἀντήλλαξαν;...—τί νὰ ἔγειναν αὐτὰ τὰ γράμματα, τὰ σφιξίματα τῶν χειρῶν:—τὸ ψιθύρισμα τοῦ ὀνόματος, δ ἔξομολόγησις... καὶ δ μεγάλος τρόμος τῶν βλεμμάτων, τῶν χεριῶν, τῶν χειλέων... Τότε ἔκρυπτε τὸ κεφάλι εἰς τὸ προσκέφαλο, ἔμπηγε τὰ νύχια του εἰς τὰς παλάμας!... Ήτον αὐτὴ ἡ στιγμὴ δ μᾶλλον φρικαλέα, δ μᾶλλον δυνηρά, δ ὅποια κατεβίβαζε τὴν γυναικα τῆς ἀγάπης του, δ ὅποια ἔχαμηλων τὸν ἔρωτα. “Ηθελε ν’ ἀφήσῃ τὸν Κλαύδιον;... Καὶ δ μως δὸς Νοὲλ δ ὅποιος τόσο εύκολα εἶχεν υιοθετήσει τὸν υἱὸν τοῦ Πέτρου Βαλεντέν, ήθελε δὲν ήθελε θὰ ὑφίστατο τὸν υἱὸν τοῦ ἄλλου...

‘Επιθυμοῦσε νὰ ἐκδηλώσῃ αὐτὴν τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν στοργήν της καὶ δλα τὰ αἰσθήματα, νὰ τὸν ὅμιλησῃ δπῶς θὰ μιλοῦσε εἰς τὸν ἔαυτόν της τὸν ἴδιον... Δὲν ἐννοοῦσε τάχα δ Ζοζάννα δτι αὐτὸς ἔβαζε δλα τὰ δυνατά του νάγαπηση τὸν Κλαύδιον;... Καὶ δ μως δὸς Νοὲλ δ ὅποιος τόσο εύκολα εἶχεν υιοθετήσει τὸν υἱὸν τοῦ Πέτρου Βαλεντέν, ήθελε δὲν ήθελε θὰ ὑφίστατο τὸν υἱὸν τοῦ ἄλλου... Ο ἄλλος... Α! πόσο ἀπὸ δ μέρας εἰς δ μέρας δὸς Νοὲλ τὸν ἔβδελύστετο περισσότερο! Καὶ πόσην ἡ πιεσμένη τῆς Ζοζάννας ἔκαμνε εἰς τὸν δρόμον της περιπέτειαν ταντοῦ πλέον;. Πόσες φορές ἀκούων τὴν Ζοζάνναν παρεμόνευε μήπως προφέρῃ ἵσως κατὰ τύχην τὸ ὄνομα τοῦ ὅποιου μόνον τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἔγγρως—Μ. Ν...—τὸ ὄνομα ποὺ ἥτον εἰς τὴν μνήμην τῆς γυναικὸς αὐτῆς δσὰν ζωντανὸν καὶ μυστικὸν μαζί, κατὰ τοῦ ποὺ δραστοῦ ἔρεθιζομένη ἀπὸ μίαν λέξιν, ἀπὸ μίαν ξαφνικὴν σιωπήν, ἔγινετο δργή.

‘Εννοοῦσε καὶ ἔκλαιε δ Ζοζάννα!.. καὶ δ Νοὲλ καθὼς τὴν ἐπαργυροῦσε, ἐλησμονοῦσε τὸν πόνον του. Κάποτε δ Ζοζάννα ἐσυζητοῦσε, καὶ δ λύπη τοῦ δραστοῦ ἔρεθιζομένη ἀπὸ μίαν λέξιν, ἀπὸ μίαν ξαφνικὴν σιωπήν, ἔγινετο δργή.

βιβλίου, εἰς κανένα ἀπὸ τὰ παλαιὰ αὐτὰ εἰκονογραφημένα δελτάρια μὲ τὰ δποῖα διεσκέδαζε ὁ Κλαυδίος, εἰς τὰ χείλη ἀκόμη αὐτοῦ τοῦ Κλαυδίου, ὃ δποῖος πιθανὸν ἐνεθυμεῖτο... "Οταν ὁ Νοέλ ὡμιλοῦσε εἰς τὴν φύλην τοῦ περὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐσύχναζον εἰς τὸν Γυναικεῖον Κόσμον παρετήρει συγχρόνως μήπως ἀνακαλύψῃ ἀναπάλσεις τῶν βλεφαρίδων τῆς, συνοχῆν τοῦ στόματος, ὠχρότητα ἀποκαλυπτικὴν ἐνδομύχου ταραχῆς τῆς Ζοζάννας...

Τίποτε... Δὲν ἐπροδίδετο. Δὲν ἔδιδε καμμίαν ἔγδειξιν, καὶ εἰς τοὺς ὑπαινιγμούς, εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Νοέλ ἀπεκρίνετο:

— Σοῦ εἴπα τὰ οὐσιώδη... Τί θέλεις περισσότερα;... "Ας ζήσωμε τὸ παρόν καὶ ἂς ἀφῆσωμε νάπομάη τὸ παρελθόν...

— 'Αλλὰ δὲν εἶμαι πολὺ βέβαιος ὅτι ζῆς τὸ παρόν, ὅτι ἐλησμόνησες τὰ πάντα...

— Θὰ λησμονήσω... ὅλο καὶ λησμονῶ...

Δὲν ἔλεγε: «'Ελησμόνησα...» καὶ ὁ Νοέλ ἐσυλλογίζετο.

«Δὲν θὰ λησμονήσῃ... Τὸν ἀγάπησε πάρα πολὺ τὸν ἄλλον... Καὶ τί δὲν ὑπέφερε ἐξ αἰτίας του;... Τί δὲν ἔκαμε ἐξ αἰτίας του; — Τὸ παιδί — τὸ παιδί τους! — δὲν ἀντιρροσαπεύει μόνον ἕνα ἐρωτικὸν παρελθόν, ἀλλὰ χρόνια προδοσίας καὶ ἀπάτης...»

Τότε, ἡ ζηλοτυπία του ἀνεμιγνύετο μ' ἔνα αἰσθημα ἄλλο, τὸ δποῖον δὲν ἥτο περιφρόνησις, τὸ δποῖον δὲν ἥτο δυσπιστία καὶ τὸ δποῖον ἐντούτοις συνοψίζετο εἰς τὰ λόγια τοῦ πατρὸς τῆς Δεσδαμόνας πρὸς τὸν Ὁδέλλον:

— 'Απάτησε... ἔρει καὶ ἀπατᾶ...»

Τὸ ὅτι ἡ Ζοζάννα εἶχε ζήσει τόσο εὔκολα μέσα εἰς τὸ ψεῦδος ἥτον διὰ τὸν Νοέλ κάτι ἀκατανόητον, τὸ δποῖον προσέκρουε εἰς τὴν μεγάλην του ἀγάπην πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν. Καὶ ἥτον ἔνας λόγος περισσότερο διὰ νὰ μισῇ τὸν ἄλλον...

Καὶ ἡ εἰλικρίνεια ποὺ εἶχεν ἀπαιτήσει ἀπὸ κάθε γυναῖκα, ὁ Νοέλ τὴν ἀπαιτοῦσε ἐπιτακτικότερα ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν, — ἡ δποία ἤξευδε νὰ ψεύδεται, ἡ δποία εἶχε ψευσθῆ...

KH

"Ἐνα βράδυ ποὺ ὁ Νοέλ ἥτον πιὸ ἥσυχος καὶ ἐνδυμοτέρα ἡ Ζοζάννα, τοῦ διηγήθη ὅτι εἶχε μεταβῆ μὲ τὴν δεσποινίδα Μπὸν εἰς τὸ ἐτήσιον γεῦμα ἐνὸς συλλόγου ραπτριῶν.

— Εἶμεδα προσκεκλημέναι ἐξῆντα γυναῖκες, διευθύντριαι καὶ ἐργάτιδες... Εἰς τὰ ἐπιδόρ-

πια ἡ πρόδεδρος ὁμίλησε καὶ μία ὁραία νέα — ἡ γραμματεὺς — ἔκαμνε προπόσεις ὑπὲρ τῶν «γυναικῶν δημοσιογράφων», τῆς δεσποινίδος Μπόν, τῆς κυρίας Φουκάρ τῆς «μεγάλης φεμινίστας»... Η δεσποινίς Μπὸν ἀπήντησε... Κέγω ἐπίσης ἀναγκάσθηκα νάπαντήσω.

— 'Εν δνόματι τῆς κυρίας Φουκάρ;

— Καὶ τῶν γυναικῶν δημοσιογράφων... "Α! τί ἀστεῖο ποὺ ἥτον!... "Έγελούσα, καὶ ὅλο τὸ ἀκροατήριον ἐγελούσε μαζί μον... Δὲν ἤξεύρω τί εἴπα, ἀλλὰ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐμίλησα γιὰ σένα...

— Γιὰ μένα;

— Ναί, ἀνέφερα μίαν φράσιν τῆς «'Εργάτιδος» διὰ νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νάναφέρω τὸνομά σου... Δὲν ἡμιορῶ νὰ κάμω χωρὶς νὰ σ' ἀναφέρω...

— 'Αγαπημένη μου!

— Η δεσποινίς Μπὸν τὸ παρετήρησε... Δὲν μὲ στενοχωρεῖ πολὺ ἡ δεσποινίς Μπόν...

— Καὶ ἡ δεσποινίς Φλοιού;

— Κάπως περισσότερο...

— "Όχι πολύ;

— "Όχι πάρα πολύ... Δὲν εἶνε ἀνόητη ἡ Φλοιού... Εἶνε καιρὸς ποὺ ἐμάντευσε... τὴν συμπάθεια μας... Καὶ ὁ Φουκάρ!... Μ' ἐρωτᾷ μ' ἔναν τὸν εὐγενῆ, πάρα πολὺ εὐγενῆ διὰ νὰ μὴν εἶνε εἰρωνικός: «Ξέρετε ὅτι ὁ Νοέλ Ντελύλ εἶνε ἀκόμη στὴ Γαλλία;... Δὲν φαίνεται πιά...»

— Καὶ τί ἀπαντᾶς;

— 'Απαντῶ: «βέβαια, ὁ κύριος Ντελύλ εἶνε στὴ Γαλλία».

— Καὶ κοκκινίζεις;

— Σὰν κοριτσάκι... Επίσης αἱ συνάδελφοί μου τοῦ Γυναικείου Κόσμου ὑποπτεύουν ἐκεῖνο πού...

— Καὶ αὐτὸς ἐνοχλεῖ μήπως;

— 'Εμένα;... Καὶ γιατί; "Ηθελα νὰ τὸ διακηρύξω εἰς δλον τὸν κόσμον ὅτι σ' ἀγαπῶ.

— Λοιπὸν δὲν σὲ μέλει γιὰ τίποτε;

— Σὰν τί νὰ μὲ μέλη; εἶμαι τόσο πολὺ εὐτυχής...

— Τόσο πολύ... φτωχή μου ἀγάπη! Εἶσαι εὐτυχής, μὲ δλ ἀυτά, μὲ δλην τὴν κακοφιξικὰ τὴ δική μου, τὴν ἀπαιτητικότητα, ποὺ σὲ κάμνω νὰ κλαῖς κάποτε;

— Μ' ὅλα αὐτά, δτι καὶ ὅτι εἶσαι σύ, ἐγὼ εἶμαι εὐτυχής... Αἰσθάνομαι ὅτι μ' ἀγαπᾶ κάποιος, ἀγαπῶ κ' ἐγώ δὲν εἶμαι πλέον μόνη καὶ δλες τὶς λύπες μου — τὶς λύπες μας — τὶς λησμονῶ ὅταν μὲ κυττάζεις μὲ ἥμερα μάτια, δ-

ταν μοῦ λὲς «ἀγάπη μου...» Υπάρχει ἀκόμη πολὺ μελαγχολία μέσα σου, ἀλλὰ συμπλησιαζόμεθα ἥμερα μὲ τὴν ἥμέραν καὶ μαθαίνουμε πῶς ἐννοοῦμε δὲν εἶνας τὸν ἄλλον... Η ἐλπὶς τῆς εὐτυχίας, Νοέλ, εἶνε ἥδη εὐτυχία.

— Ζοζάννα, εἶσαι τόσο γλυκειά...

Εἶχαν καθίσει πλάγι - πλάγι ἐπάνω εἰς τὸ διβάνι. Τὸ θερινὸν λυκόφως, ὑγρὸν καὶ θεριμὸν παρέλιε τὴν Ζοζάνναν. Ακούμβοῦσε ἐπάνω εἰς τὰ μαξιλαράκια, μὲ τὸν βραχίονας ἥγιγμονος, τὸ σῶμα ἐλεύθερον μέσα εἰς τὴν εὐρύχωρην κ' ἐλαφρὰν ρόμπαν της.

— Ναί, ἐσκέπτετο ὁ Νοέλ, τελειώνων μέσα του τὴν φράσιν διὰ τὸν ἑαυτόν του μόνον, μὴ τολμῶν νὰ τὴν ἀφθρώσῃ δλόκληρον, ναί, μὲ θέλγεις, μὲ συγκινεῖς, μὲ κάμνεις νὰ σὲ λατρεύω...

Τὰ ἐρωτικὰ μάτια του ἐθώπευσαν τὴν Ζοζάνναν καὶ ἐνεθαρρύνοντο, ἐστρέφοντο, ἐπειτα πάλιν ἔξαναγγύριζαν εἰς τὰ σκοῦρα μαλλιά, εἰς τὸν λαιμὸν ἐπὶ τὸν δποῖον ἐπιπτε σκιά, εἰς τὸ λεπτοφυὲς αὐτάκι, εἰς τὸ κρυμμένον σῶμα, τὸ δποῖον ὅτι ἥτον, ἐσυλλογίζετο, σὰν ἔνα τριαντάφυλλο ἀσπρὸ κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα... Καὶ ὁ Νοέλ ἐσυλλογίζετο ἀκόμη ὅτι ἡ Ζοζάννα ἥτον γυναῖκα, δτι θὰ τοῦ ἀνήκῃ κάποτε...

— Εἶπε:

— Σάγαπω τόσο! 'Αφότου εἶμαι δική σου ἐπαγρυπνῶ ἐπὶ τὸν ἑαυτόν μου τόσο ζηλοτύπως! Δὲν ἐπιτρέπω πιὰ εἰς τὸν μικρὸν Μπερσίε χωρατά, μολονότι πολὺ ἀθῆ, τὰ δποῖα ὑπέφερα ἄλλοτε...

— Ο μικρὸς Μπερσίε σοῦ κάμνει κόρτε μήπως;

— "Οχι δα!... "Ησύχασε. Ο Μπερσίε δὲν μού κάμνει κόρτε... Φλερτάρει, δηλαδὴ δὲν φλερτάρει πιὰ!... Τὸν εἴπα δτι οἱ τρόποι του δὲν μοῦ ἥρεσαν καὶ ἀνεκοίνωσε εἰς τὴν Φλοιοὺ δτι ἔγινα πλέον «κατσιβέλλα». Δὲν ἔρει αὐτὸς δ Μπερσίε δτι εἶμαι ιερὸν ἀντικείμενον, πρόσωπον ὑψηλῆς περιωπῆς, ἡ Ζοζάννα σου!... Μὴ μάγκαλιαζεις ἔτσι, Νοέλ, εἶμαι πολὺ νευρική... Μή!... 'Ετρελάθηκες;...

KΘ

Τὴν εἶχε πάρει εἰς τὰ χέρια του μὲ μίαν κίνησιν ἐρωτικήν, κίνησιν ἵκετευτικήν... — Ζοζάννα!... "Αν ἀρνήσαι νὰ μοῦ δώσῃς τὰ χείλη σου, ἀφήσε με νὰ βάλω τὸ μέτωπό μου ἐκεῖ, ἐπάνω στὸν ὄμοιο σου, καὶ τὸ χέρι μου τριγύρω σου... Κέπειτα πέ μου δτι θέλεις, λόγια ἐπι-

πλήξεως ποὺ δὲν θὰ τάκούσω, λόγια γλυκὰ ποὺ νὰ περάσουν σὰν φιλιὰ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ψυχή μου... "Α! πόσο εἶμαι ἐρωτευμένος ἀπόψε μὲ τὰ μάτια σου, μὲ τὰ χέρια σου, μὲ τὴ φωνή σου, μὲ δτι εἶσαι σὺ καὶ ποὺ δὲν τὸ ξέρω, ποὺ μὲ σκανδαλίζει... Δὲν εἶμαι ἐξῆντα χρόνων, Ζοζάννα, καὶ σάγαπω δλόκληρη μὲ δλους τοὺς τρόπους... Καὶ Ζοζάννα! πέτρα εἶσαι;...

— Νοέλ, δὲν ἀξίζει...

— Μία πρόληψις παράλογη μᾶς χωρίζει...

— "Οχι, εἶπε μὲ θλιψινή ἡ Ζοζάννα. Δὲν εἶνε πρόληψις, εἶνε δ φόβος μήπως καταστρέψωμε μὲ τὴ βιασύνη μας τὸν ἀγαπημένο μας ἔρωτα, τὸν δραΐον ἔρωτά μας... Η ἀντίστασίς μου ποὺ σ' ἔνοχλει, δὲν εἶνε φιλαρέσκεια...

— Σοῦ εἶνε πολὺ εὔκολη ἀντὴ ἡ ἀντίστασις.

— Τόσο εὔκολη; "Ετσι νομίζεις;

Τὴν εἶδε νὰ κοκκινίζῃ εἰς τὸ ήμίφως...

— Οὖτ' ἐγὼ εἶμαι ἐξῆντα χρόνων, σάγαπω κεχώ... 'Αλλὰ φοβοῦμαι!...

— "Ας γείνη ἡ θέλησίς σου! εἶπε δ Νοέλ. Καὶ τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τοὺς δύο μας!

— Επάυσε νὰ τὴν σφίγγῃ εἰς τὰ χέρια του καὶ καὶ ἔμεινε σιωπήλος μερικὰς στιγμάς.

— Καὶ λοιπόν, εἶπε εὐθὺς κατόπιν, διηγήσου μου κάτι, δτι εἶνε δτι νὰ εἶνε... 'Εμπόδισέ μου τὴν σκέψιν... "Υστερ' ἀπὸ τὸ γεῦμα αὐτὸ τῶν ραπτριῶν, ποὺ ἐπῆγες;

— Εἶς τὸ Νοσοκομεῖον Κοσέν μὲ τὴν δεσποινίδα Μπόν.

— Διὰ κανένα ἀρνθρό;

— "Όχι, γιὰ νὰ ίδοιμε κάποιον ἀρρωστον. Γιὰ μία κόρη... Σοῦ ἔχω δμιλήσει ἄλλοτε γι' αὐτήν. Εἶνε ἐτοιμοθάνατος... φθισική εἰς τὸ τρίτο στάδιον. Ο σύζυγός της τὴν ἀφῆσε. Τὸ καλὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐφοβεῖτο τὴν ἐπικοινωνίαν.

— Καὶ τὸ παιδί;

— Θὰ τὸ ἀφησαν πουθενά, ίσως νὰ πέθανε.

— Καὶ ἐνδιαφέρεσαι γι' αὐτήν τὴν κοπέλλα. Τὴν δικαιολογεῖς;

— Ναί... Δὲν τὴν ἐκτιμῶ πολὺ, ἀλλὰ τὴν δικαιολογῶ. "Ητον περισσότερο γυναῖκα ἀπὸ μητέρα, αὐτὴ ἡ κοπέλλα, καὶ δ φραστής της— δ φοιτητής τῆς φαρμακευτικῆς, δ μπουρζούσ, δ κύριος, δ «σοφός» ποὺ τῆς ἐφαίνετο δτι ἥτον ὑπερτέρας φύσεως— δ ἀγαπητικός, εἶπε καθαρὰ δτι δὲν τοῦ ἀρέσουν παιδιὰ καὶ δτι ἐπρεπε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἐκείνου καὶ τοῦ παιδιοῦ.

— Σύ, ποὺ εἶσαι τόσο καλὴ μητέρα, εἶσαι ἐπιεικής πρὸς αὐτήν τὴν καλή

— 'Ακριβῶς!... Η ἀμόρφωτη γυναῖκα, ἡ παθητική, χωρὶς συνείδησιν, αὐτὴ ἡ γυναῖκα δταν ἀγαπᾶ εἶνε πολλὲς φροὲς ἐκεῖνο ποὺ τὴν κάμνει νὰ εἶνε ὁ ἄνδρας...

— Καὶ τὸ μητρικὸν ἔνστικτον;

— Τὸ μητρικὸν ἔνστικτον, ἀνθίσταται σχεδὸν πάντοτε εἰς τοὺς κακοὺς πειρασμοὺς ἀλλὰ ὅχι πάντοτε... Εἶνε καὶ γυναῖκες ποὺ δὲν ἔχουν αὐτὸ τὸ ἔνστικτον καὶ στὸ παιδὶ ἀγαποῦν κατ' ἀρχὰς τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ...

Η Ζοζάννα διμιοῦσε γλίγωρα, τὰ εἶπε ὅλα αὐτὰ διαμιᾶς... Δὲν εἶδε μίαν φρικιάσιν πόνου ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Νοέλ.

'Εξηρολούθησε:

— Ο ἔραστῆς τῆς γυναίκας αὐτῆς ἡμποροῦσε νὰ τῆς ἔξυπνήσῃ τὸ μητρικὸν ἔνστικτον τὸ κοιμώμενον. Καὶ ἡ εὐτυχισμένη αὐτὴ θὰ ἐγίνετο μητέρα ὅπως τόσες ἄλλες ὑάγαποῦσε τὸ παιδὶ τοῦ ἔρωτος τῆς...

Ἐγεινε σιωπὴ. Η Ζοζάννα ἐμάντευσε τὴν σκέψιν τοῦ Νοέλ. Ἀνήσυχη, ἐσηκώθη νάνάψῃ τὴν λάμπαν.

Μετενόει διὰ τὴν ἀφρονα φράσιν τῆς...

— Ζοζάννα, μήπως;...

— Τί εἶπες;

— Τὸ εἶχες τὸ μητρικὸν ἔνστικτον, τὴν ἀγάπην τοῦ παιδιοῦ διὰ τὸ παιδὶ;

'Επάλευε μὲ τὸ γιαλί, τὸ ἀμπαζούρ, προσποιούμενη στενοχωρίαν:

— Τί ἀδεξία ποὺ εἶμαι!

'Επειτα ἀπέμεινε ἀκίνητη μέσα εἰς τὴν ὁδόνην λάμψιν, ἡ ὅποια ἐψιμμυθίωνε τὴν ὠχρότητά της.

— Σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀλήθεια νὰ πῆς...

— Δὲν θέλω νὰ πῶ ψέματα ἀλλά... Γιατὶ μοῦ κάμνεις αὐτὴν τὴν ἔρωτησι;

— Γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν ψυχὴν σου, δλην τὴν ψυχὴ σου...

— Λοιπόν, ὅχι... Δὲν εἶχα καὶ τόσα τὸ μητρικὸν ἔνστικτον...

K' αἴφνιδιώς:

— Εἶνε φρικῶδες αὐτὸ ποὺ μοῦ κάμνεις... Μοῦ ἀπλώνεις παγίδες! Θὰ μὲ κάμης νὰ λυπηθῶ γιὰ τὴν εἱλικρίνεια μον!

— Πιστεύεις βέβαια δτι μοῦ μαθαίνεις κάτι ποὺ δὲν ἔρω!

— Λοιπὸν γιατί μ' ἔρωτᾶς; γιὰ νὰ μὲ δοκιμάσῃς; γιὰ νὰ ὑποφέρῃς περισσότερο;

— Περισσότερο ἡ λιγώτερο τί πειράζει!... Εσυνήθισα πλέον!

— 'Άλλοιμονο! εἶπε κλαίουσα ἡ Ζοζάννα, τίποτε δὲν θὰ σὲ παρηγορήσῃ. Οὔτε ἡ νοημούνη σου θὰ νικήσῃ τὸ ζηλότυπον πάθος σου... Καὶ ἀμφιβάλλω ἀν τὸν εὐτυχήσωμε ποτέ!

[Ἀκολούθει]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

ΤΖΙΟΣΟΥΕ ΚΑΡΔΟΥΤΣΙ

Ο ποιητὴς ἀπέθανε, ζήτω ὁ ποιητής.

Ο ποιητὴς ὅπου ἔδωσε ρώμην καὶ ισχὺν εἰς τὴν νέαν ἵταλικὴν ποίησιν, δισυγγραφεὺς ὅπου ἔπλούτισε καὶ ἐκαθάρισε τὴν ἵταλικὴν γλῶσσαν, δικαθηγητὴς ὅπου ἐπὶ τόσα ἔτη ἐσκόρπιζεν, ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βολανίας, τὸ δάντειον φῶς εἰς τὰς νεαρὰς ψυχὰς τῶν ἵταλῶν σπουδαστῶν, ἀπέθανε πρὸ δὲν ἔρωτον, εὐτυχῆς καὶ γαλήνιος διότι εἶδε παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, τὴν δόξαν φθάνουσαν μὲ δλα τὰ μειδιάματα τῆς καλοσύνης, καὶ ἡσθάνθη τὴν ἐπίσημον Ἰταλίαν νὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ τιμᾶς καὶ ἀγάπην.

Ο Δάνιης ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐξορίαν, διάσοσες εἰς τὸ νοσοκομεῖον, τόσοις ἀλλοι μεγάλοι δημιουργοὶ τοὺς δοποίους δὲν ἐνθυμοῦμαι ἡ δὲν γνωρίζω ἐξεψύχησαν παραγνωρισμένοι καὶ δυστυχεῖς.

Ο Καρδούτσης ὅμως ἔδοκίμασε τὴν λατρείαν τῆς πατρίδος του καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ξένων. Η ἵταλικὴ βουλὴ τοῦ ἔχορηγησεν ἐτῆσιον ἐπίδομα δεκαπέντε χιλιάδων φράγκων, ἡ βασιλομήτωρ Μαργαρίτα ἐπροπλήρωσε πρὸς ἀγορὰν τῆς βιβλιοθήκης του, τὴν δποίαν θὰ λάβῃ τώρα μετὰ τὸν θάνατόν του, πενήντα χιλιάδες φράγκα, καὶ τοῦ εἶχε παραχωρήσει μίαν ἐξοχικὴν ἔπαυλην διὰ νὰ κατοικῇ, καὶ τέλος ἔλαβεν, ὑστερα ἀπὸ τὸν Μιστράλ καὶ τὸν Σουλύ Πρυδόμη, τὸ βραβεῖον τοῦ Νόμπελ.

Ο Καρδούτσης ἐγεννήθη τῷ 1835 εἰς τὸ χωρίον Pietra Santa τῆς Τοσκάνης δποὺ ἡτον ιατρὸς δι πατήρ του. Απὸ τὸν πατέρα ἔλαβεν δι ποιητὴς τὰ πρῶτα μαθήματα καὶ ἥρχισε νὰ μελετᾷ τὸν λατίνους ποιητάς. Κατόπιν ἐπού-

δασε φροτορικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας. Κατ' ἀρχὰς ἔγραψε σατυρικὸν στίχους ἐναντίον φίλων του καὶ ἔχθρων του.

Ἐδιορίσθη καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας εἰς διάφορα γυμνάσια καὶ λύκεια τῆς Ιταλίας.

Απὸ τὸ 1875 δι Καρδούτσης γίνεται γνωστός, ἀρχίζει ἡ δρᾶσις, ἡ ἀκαταπόνητος ἐργασία του, ἡ πολυμερής παραγωγή του. Ήτο καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἐδημοσίευε κριτικὰ ὄρθρα, φιλολογικὰ μελέτας, ποιήματα καὶ ἐσχεδίαζε τὰς Βαρβάρους 'Ωδάς.

Καθαυτὸ διάδεια τῶν Βαρβάρων 'Ωδῶν, τῶν ἀνομοιοκαταλήκτων τούτων ποιημάτων, τὰ διποῖα διακρίνει μία βαθεῖα ἐσωτερικὴ ἀρμονία, ἔνας ὥραιος μουσικότατος ωνθύμος, δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Καρδούτσην. Πολὺ πρὸ αὐτοῦ δι Fantoni ἔγραψε ποιήματα τοιούτου εἰδους. Τὰ ποιήματα ὅμως ἐκεῖνα τοῦ Fantoni είχον ἔξωτερικὰ μόνον καλλονάς, ἐνῷ αἱ φράσαι τοῦ Καρδούτση ἔχουν δλον τὸ βάθος τῆς σκέψεως, δλητη τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐκφράσεως, δλον τὸ ὑψος τῆς ἐμπνεύσεως¹.

Η ποίησις τῆς Καρδούτση ἡτο τὸ ἀροτρον διποὺ ἀνέσκαψε τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν τῆς Ιταλίας, ἡτο ἡ φλόγα ποὺ ἀναζωπύρωσε τὸν ἵταλικὸν νοῦν.

Τώρα τὸ στενὸν ἔξ ἐλάτης φέρετρον ἔκλεισε τὸ ἀψυχον σῶμα τοῦ ποιητοῦ, δι δοποὶος ἔψαλε τὸ δένδρον τῆς ἐλάτης.

Ma più onoro l'abete: ei fra quattro assi, nitida barba, chiuda alfin li oscuri del mio pensier tumulti e il van desio.

Ο Καρδούτσης ἔκλεισε εἰς τὴν ψυχὴν του δλητη τὴν λατινικὴν υπεροχάνειαν, είχεν δλητη τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὴν δύναμιν ωνμαίου δικτάτορος.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, δπως ὠλιγόστευαν αἱ ζωῆκαι του δυνάμεις, ἥρχισε νὰ τὸν ἐγκαταλείπῃ καὶ ἡ πνευματικὴ του Ισχύς. Ο ποιητὴς τὸ ἐνόησε καὶ ἐβυθίσθη εἰς μίαν ἐπί-

¹ Ωραιοτάτας βαρβάρους φράσαι, μὲ πλούσιον ωνθύμον καὶ ἀρχαίκην σκέψιν ἔγραψεν ο Στέφανος Μαρτζώκης. Ελληνικὰ μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Καρδούτση δὲν ἔχουμεν ἀτυχῶς. Πρὸ δὲν εἰς τὸ ζακύνθιον περιοδικὸν «Μόδαι» ἐδημοσίευσεν δι Μαρτζώκης μετάφρασιν τοῦ σονέτου Τὸ Βόιδι, δὲ δὲ ζακύνθιος σατυριστής Ιωάννης Τσακασιάνος ἔχει μεταφράσει ἔνα ἐφωτικὸν ποίημα τοῦ Καρδούτση. Καὶ δ. Χ. "Αννινος ἐδημοσίευσεν εἰς παλαιὸν τόμον τοῦ ἡμερολογίου Ποικίλη Στοά μετάφρασιν μίας Βαρβάρους 'Ωδῆς.

μονον σιγήν. Ένθυμοῦμαι, θὰ είναι 4-5 ἔτη, διποὺ προσεκλήθη διὰ νὰ ἐκφωνήσῃ, εἰς τὸ ιωβιλιον τοῦ Αλφιέρη δὲν σφάλλω, τὸν πανηγυρικόν. Καὶ αἱ ἐφημερίδες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐδημοσίευαν τὴν τηλεγραφικὴν ἀπάντησιν τοῦ Καρδούτση, γεμάτην ἀπό διποὺ συνείδησιν τῆς καταστάσεως του.

— Αρνοῦμαι διότι καθὼς θέλω δὲν ἡμπορῶ, δπως ἡμπορῶ δὲν θέλω...

Εἰς τὸν πρόλογον μιᾶς ποιητικῆς του ἐκδόσεως, le Rime πιονε νομίζω, ἀφηγεῖται δτι καπάποιως νέος στιχουργὸς τοῦ ἔστειλε τὰ ποιημάτα του καὶ ἔζητονσε τὴν γνώμην του καὶ τὰς συμβουλάς του. Ο Καρδούτσης τοῦ ἀπήντησε.

— Σᾶς συμβουλεύω νὰ κρεμασθῆτε.

Ο Καρδούτσης ἐν γένει δὲν ἐσυμπαθοῦσε τοὺς νέους ποιητάς. Καθὼς δι Κικέρων είχε πικρὰν εἰδωνάιν διὰ τοὺς νεωτέρους, ἀπὸ τοὺς δοποίους εὐγῆκαν δι Κάτουλλος καὶ δι Οράτιος, ἔτσι καὶ δι Καρδούτσης δὲν ἀνέφερε ποτὲ τὸν Δ'. Αννούντσιον, ἀλλὰ ἐκατηγόρει πάντοτε τὴν ὑπερβολικὴν καὶ φλύαρον πεζογραφίαν τῶν νέων μυθιστοριογράφων.

Η ἡριολογικὴ ἐργασία τοῦ Καρδούτση είναι σοβαρὰ ὡς καὶ ἡ ποιητική. Αἱ κριτικαὶ μελέται του περὶ τῶν ἵταλων ποιητῶν, ἀπὸ τοῦ Δάντη μέχρι Λεοπάρδη, ἀποτελοῦν πολλοὺς τόμους.

Τῷ 1890 δι Καρδούτσης ἐγένετο γερουσιαστής. Απὸ τὸ διάδοιν ἔτος ἀρχίζει ἡ διανοητικὴ του κατάπιτωσις. Ούδεν ἔτι τῶν δσων ἔγραψεν ἔκτοτε ἡμπορεῖ νὰ παραβληθῆ πρὸς τὰς Ελληνικὰ ἀνοίξεις, τὸν ὕμνον εἰς τὸν Σατανᾶ καὶ μερικὰ ἔτι τῶν σονέτων του.

Υστερα ἡ σωματικὴ ἀσθένεια ἥρχισε νὰ τὸν καταβάλλῃ καὶ νὰ τοῦ κλέπτῃ τὴν ζωήν. Μέσα εἰς θλιβεροὺς χρόνους ἔπροχώρει δι καταστροφὴ διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα τοῦ ποιητοῦ. Δὲν ἡμποροῦσε νὰ περιπατήσῃ, τοῦ δὲ τὸ δύσκολον νὰ κινηθῇ καὶ δι διανοητικὸς μηχανισμὸς ἐπαυσε νὰ λειτουργῇ, ὃσδαν νὰ ἡτο τὸ κοινότερον μηχανήματα.

Ο Καρδούτσης ἔκλεισε εἰς τὴν ψυχὴν του δλα τὰ γόνιμα σπέρματα τῆς ἵταλικῆς φυλῆς: είναι δι εξοχὴν ὑποκινητής τῆς ἀνανεώσεως τῆς ἵταλικῆς ποιησεως διὰ τῆς μελέτης τῆς λατινικῆς φιλολογίας καὶ διὰ τῆς μετουσιώσεως τοῦ νέου πνεύματος κάθε φιλολογίας. Είναι δι ποιητὴς ποῦ ὕμνει τὸν Σατανᾶν ὡς

*dell' essere
principio immenso,
materia e spirito,
ragione e senso.*

Είναι δυνατός νοῦς διπού επικαλεῖται τὴν δύναμιν τὴν δημιουργόν, διπού πιστεύει εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Κάρλαύλ ὅτι τὴν δύναμιν τῆς συνειδήσεως ἐνὸς λαοῦ τὴν ἀποτελεῖ ὁ ἥρως καὶ ὁ ποιητής.

Ο Καρδούτσης ὑμνεῖ τὸν ἥρωϊκὸν καὶ μεγαλεπήβολον Γαριβάλδην, τὸν στρατηγὸν διπού ἔδωσεν εἰς τὸν στρατιώτας τον κάτι ἀπὸ τὴν μεγάλην ψυχήν του πρὸν τὸν ὄψιν συσσωματωμένους ἐναντίον τῆς τύχης. Ο Γαριβάλδης εἰς τὴν νεοϊταλικὴν φυλὴν ἀντιπροσωπεύει τὴν δύναμιν, ο Καρδούτσης τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ἔνα πνεῦμα δυνατὸν καὶ γαλήνιον, δηλαδὴ τὴν μεγαλοφύΐαν. Ο ἥρως Γαριβάλδης καὶ ὁ ποιητής Καρδούτσης εἶναι δύο σύμβολα μιᾶς φυλῆς. Σπαθὶ κρατεῖ ὁ ἥρως πάντοτε, σπαθὶ κρατεῖ κάποτε καὶ ὁ ποιητής.

Όλα τὰ ἐρημικὰ δύνειρα τῆς σκέψεως διπού ἐπροετοίμασαν τὸ Ιταλικὸν κράτος, οἱ λησμονημένοι μάρτυρες τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς τοῦ Ματσίνη, οἱ δουλικοὶ πόθοι, τὸ αἷμα καὶ ἡ δόξα τῆς Ιταλικῆς ἀναγεννήσεως κινοῦνται καὶ πάλλουν εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Καρδούτση.

Ο στίχος του εἶναι ὅπλον, εἶναι μαστίγιον. Σὲ κεντρίζει καὶ σὲ κινεῖ. Σὲ σύρει καὶ σὲ ἀνυψώνει... Εχει τὸ θάρρος νὰ φωνάξῃ ἐμπρός εἰς τὸν τάφους τῶν μεγάλων Ιταλῶν.

*Chi risvegliar, chi ruo l' ira de' forti,
di Dante padre l' ira?
Solingo vate in sull' urna de' morti
io vo' spezzar la lira...*

*Accoglietemi, udite, oh degli eroi
esercito gentile,
tristi novelle io rechero' tra voi:
la nostra patria è vile.*

Ἐπεσαν τὰ πτερὰ τοῦ οἰστρούν, ἐστείρευσεν ἡ βαθεῖα πηγὴ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἐνεκρώθησαν τὰ εὐγενικὰ χέρια διπού ἐσκόρπιζαν ἀνθηεὶς τὸν ἔρωτα καὶ ἔροιπτον βέλη εἰς τὸν δειλούν. Η σφύρα τῆς ἐμπνεύσεως δὲν θὰ κατεργασθῇ, ποτὲ πλέον, τὸν τέλειον στίχον ἐπάνω εἰς τὸν ἄκμωνα τῆς τέχνης.

Ο εἰδωλολάτρης δὲν θὰ ἐπικαλεσθῇ πλέον τὸν μέγαν Πᾶνα, κάτω ἀπὸ τὴν δημιουργὸν λάμψιν τοῦ ἥλιου, μέσα εἰς τὴν γόνιμον βλάστησιν τῶν κήπων τοῦ Λατίου. Ο ἐπαναστάτης δὲν θὰ στραφῇ ποτὲ πλέον εἰς τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως...

Κάτω ἀπὸ τὰ φωτεινὰ τόξα τῆς τέχνης τοῦ Καρδούτση ἐπέρασαν, ἐπάνω εἰς τὴν θριαμβικὴν ἄμαξαν τὸν βαρβάρων φόδων του, τὰ μεγάλα ἵνδαλματα τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ιταλίας.

Ο Καρδούτσης ἀνύψωσε μίαν σημαίαν... Εκράτησεν ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τὸν Πολιτισμοῦ.

Ο ποιητής ὑπῆρξε μοναρχικός, ὑπῆρξε καὶ δημοκράτης.

Εἰς τὰ 1860 ἔγραφε, κάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Γαριβάλδη, τὸ ποίημά του πρὸς τὴν Ιταλίαν καὶ τὸν Βίκτωρα Εμμανουήλ, καὶ κατόπιν, κατὰ τὸν θλιβερὸν χρόνον τῆς μόρχης τοῦ Ἀσπρομόντε καὶ τῆς Μεντάνας, διποὺς ἔγινε δημοκράτης καὶ ἔτραγούνδησε μὲ τὸ πύρινον στίχους δῆλην τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν δειλίαν, δῆλα τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς καὶ δῆλοκληρον τὴν ἐπανάστασιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἡ πόιησις ἐκείνη εἶναι δρμητικὴ ὡς χείμαρρος, ἀπότομος ὡς κεραυνός, κτυπᾷ, κρημνίζει, ὑψώνει τὴν φωνὴν εἰς ἀποστροφὴν καὶ βλασφημίαν, ὑβρίζει τὸν προδότας τοῦ Ἰδανικοῦ καὶ ἔξευτελίζει τὸν μηδαμινούς.

Καὶ ὅπως, ὑστερα ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν θύελλαν, ἀπλώνεται εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ οὐράνιον τόξον, καὶ λάμπει ὁ ἥλιος φωτοβόλος, ἔτοι, ὑστερα ἀπὸ τὴν νίκην τῆς Ρώμης, ἀνυψώνει διποὺς τὸ ἄσμα τῆς ἀγάπης μὲ τὸν Ὁρατίον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν Ἅλκαίον τὰ μέτρα.

Καὶ τώρα διπού προστρέχουν ἀπὸ παντοῦ διὰ νὰ φύουν εἰς τὸν τάφον του τὴν δάφνην τῆς δόξης καὶ νὰ ἐκφωνήσουν τὸν ἔπαινον τῆς τέχνης του, ἔρχομαι καὶ ἔγω νὰ στεφανώσω μὲ ἔλληνηκὴν δάφνην τὸν ποιητὴν ὅποιν στήνει τὸν οὐρανὸν τὸν πορφύραν. Άλλα δυστυχῶς οὔτε φανερόνονται, οὔτε ἀνθίζουν. Εἰς τὰς Ἀθήνας — ναὶ, εἰς τὰς ΑΘΗΝΑΣ, κύριε — καταβλητούρα ἐποχὴ διὰ νὰ κλαύσῃ κανένας ἀπὸ ἀδηίαν δὲν εἶναι ἀλλή ἀπὸ τὴν Ἀποκρῆν. Δὲν ὅμιλω βέβαια διὰ τὰς διασκεδάσεις τῶν δῆλην, καὶ διὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν ἐκλεκτῶν καὶ διὰ τὴν εὐθυμίαν τὸν προνομιούχων. Ομιλῶ διὰ τὴν δημοσίαν ἐμφάνισαν καὶ τὴν δημοσίαν παράστασιν τῆς Ἀποκρῆς, ἐκείνης πού δείχνει τὴν ψυχὴν ἐνὸς λαοῦ καὶ τὸ δῆλον τῆς φωνῆς τῆς ψῆφης αὐτῆς. Καὶ η παράστασις αὐτὴ εἶναι δυστυχῶς αξιοδάρωτος.

Δὲν θέλω ἐν τούτοις νὰ σύρω κανένα ἀπαισιόδοξον συμπέτασμα διὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὸν δοῦλον καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμποῦ, ἀφοῦ ἐσκωφεν διὰ εὐδήκην ἐμπόρος του, ὀνόμασεν ἐνα τὸν εὐφεστέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης, οὔτε νὰ ηρούσω δριστικῶς τὸν θάνατον τῆς καλαισθησίας, εἰς τὴν ἰδίαν της πατρίδα. Κάπου ἀλλοῦ εὐθίσεται τὸ αἴτιον. Ο δυστυχής αὐτὸς Ρωμῆς, διὰ δούλος κρύβει θησαυροὺς νοημοσύνης, αἰσθήματος καὶ πνεύματος μέσα του, διὰ εὐρεθῆ μέσα εἰς πέντε ἄλλους Ρωμηούς, γίνεται τὸ ἀνοσιωτέρον πλᾶσμα τοῦ κόσμου. Διότι θέλει νὰ φανῇ ἀνώτερος καὶ διαφορετικὸς ἀπὸ ὅτι είνε. Καὶ διὰ εὐρεθῆ μέσα εἰς πέντε ἄλλους Ρωμηούς, γίνεται τὸ ἀνοσιωτέρον πλᾶσμα τοῦ κόσμου. Διότι θέλει νὰ φανῇ ὅτι είναι τούλαχιστον ὁ πρῶτος ἔγγονος τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδία. Καὶ διὰ

MAPINOS SIGOUROS

ΤΟ ΔΕΚΔΑΠΕΝΩΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἀθηναϊκὴ ἀποκρεμά

ἀρχίζει ἡ προσποίησις κάνεται τὸ πνεῦμα, κάνεται τὸ αἰσθήμα, κάνεται ὁ ἀνθρώπος. Εάν τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, οἱ δοῦλοι μασκαρευμένοι ἡ ἀμασκάρευτοι βγαίνουν εἰς τὸν δρόμον διὰ νὰ ἔστρασουν τὴν Ἀποκρῆν, δὲν τοὺς ἔστενευαν τὰ ἡθικά τους φοῦχα, αἱ Ἀθῆναι φύειν ἡ τέσσαρας ἑβδομάδας ἀπὸ τὸν χαράν, ἀπὸ πνεῦμα, ἀπὸ χάριν. Αὐτὸν τὸν ἔνα παγετώδης ἀνεμος ἀπόδιας πνέει ἀπὸ δύλα τὰ σημεῖα. Νομίζει κανεὶς ὅτι οἱ τρόφιμοι ἐνὸς ἡλιθιοκομείου ἔβαλθηκαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν Ἀποκρῆν μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας. Μίαν φορὰν κ' ἔνα καρόν, διὰ τὰ ἡθη ἡσαν ἀδύομη ἀπλούστερα, οἱ ἀνθρώποι φυσικάτεροι καὶ ἡ φύση τῆς ἐπιδειξεως ἡπιτέρα, τὸ λαϊκὸν πνεῦμα εἰχεν ἀληθινούς θριάμβους, σατυρίζον πρόσωπα καὶ πρόγματα, ἡθη καὶ ἔξεις, διαγνώμενον καὶ ἔσχειλον μὲ μίαν πρωτογενῆ ἀλλὰ ἐλκυστικὴν ἀφέλειαν. Οἱ χαριτωμένοι αὐτοὶ μασκαράδες, τῶν δούλων τελευταῖον λείφανον, εἶνε ἡ ἔκφυλισθείσα καμῆλα, ἔχαθηκαν δῆλον κατ' ὀλίγον. Σήμερον διασκαράδες θέλει νὰ σατυρίσῃ τὰ ὑδραυλικά ἔργα, τὴν Εταιρίαν τῶν μονοπαλεών, τὴν ἀπαρτίαν τῆς Βουλῆς, τὴν Εταιρείαν τῶν κηδειῶν καὶ δὲν ἔχεινος πόσα ἄλλα μακάβρια πράγματα. ποὺ ἔχουν τόσην σχέσιν μὲ τὴν χαράν, ὅσην ἔνας γάμος μὲ μίαν κηδείαν. Η διαστροφὴ αὐτὴ τοῦ ἀποκρήτικου πνεύματος ἔλαβε τὴν μεγαλοπρεπεστέραν ἐκδήλωσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν περιφύμων Κομιτάκης, ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς χάριτος ὑπὸ τὸν Ἐρεχθίειον καὶ ἀπὸ τὴν χρεωκοπίαν τῆς καλαισθησίας μέσα εἰς τὴν πατρίδα της. Η Ἀποκρῆν, μία ὡραία παρένθεσις καθολικῆς εὐθυμίας, διαχύσεως, ξενοιασίσις, γέλιοις καὶ διασκεδάσεως εἰς τὴν ψυχὴν μονοτονίαν ἐνὸς δλοκήρου χρόνου, μὲ τὸν γενικόν, σχεδὸν θρησκευτικόν, δημόσιον χαρακτήρα της, μὲ τὴν συμπεισούσαν τῶν κοινωνικῶν στοιχείων, εἶναι μία ὡραία περίστασις διὰ νὰ φανῶν καὶ ν' ἀνθίσουν, δῆταν ὑπάρχον, δῆλα τὰ ωραῖα καὶ εὐγενικὰ πρόγματα ποὺ ἀνέφερα παραπάνω. Άλλα δυστυχῶς οὔτε φανερόνονται, οὔτε ἀνθίζουν. Εἰς τὰς Ἀθήνας — ναὶ, εἰς τὰς ΑΘΗΝΑΣ, κύριε — καταβλητούρα ἐποχὴ διὰ νὰ κλαύσῃ κανένας ἀπὸ ἀδηίαν δὲν εἶναι ἀλλή ἀπὸ τὴν Ἀποκρῆν. Δὲν ὅμιλω βέβαια διὰ τὰς διασκεδάσεις τῶν δῆλην, καὶ διὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν ἐκλεκτῶν καὶ διὰ τὴν εὐθυμίαν τὸν προνομιούχων. Ομιλῶ διὰ τὴν δημοσίαν ἐμφάνισαν καὶ τὴν δημοσίαν παράστασιν τῆς Ἀποκρῆς, ἐκείνης πού δείχνει τὴν ψυχὴν ἐνὸς λαοῦ καὶ τὸ δῆλον τῆς φωνῆς τῆς ψῆφης αὐτῆς. Καὶ η παράστασις αὐτὴ εἶναι δυστυχῶς αξιοδάρωτος.

Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Ρωμαϊκῶν Κρονείων κανένας διασκεδάσεις τῶν κοινωνικῶν μάσκες διὰ νὰ γίνωνται σοβαρούτεροι, εὐρύ ταυτοχρόνων, ἀπὸ τὴν περιστασίαν της ιδιωτικῶν προγάμων. Μόνον οἱ δοῦλοι εἶχαν τὸ δικαιόωμα νὰ σατυρίσουν καὶ σκώπτουν ἀτιμωρητεῖς κατά τὴν ἐξέλιξιν της, τόσον, ὡστε φοράν ποὺ δικούντες κανένας διὰ λαμβάνονται μέτρα ἔσορτασιον καὶ μεγαλοπεποίησης τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, νὰ μελαγχολίαν τελευταῖον προκαταβολικῶν ἀπὸ τὴν βαθυτέραν μελαγχολίαν.

Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Ρωμαϊκῶν Κρονείων κανένας διασκεδάσεις τῶν κοινωνικῶν μάσκες διὰ νὰ γίνωνται σοβαρούτεροι, εὐρύ ταυτοχρόνων, ἀπὸ τὴν περιστασίαν της ιδιωτικῶν προγάμων. Μόνον οἱ δοῦλοι εἶχαν τὸ δικαιόωμα νὰ σατυρίσουν καὶ σκώπτουν ἀτιμωρητεῖς κατά τὴν ἐξέλιξιν της, τόσον, ὡστε φοράν ποὺ δικούντες κανένας διὰ λαμβάνονται μέτρα ἔσορτασιον καὶ μεγαλοπεποίησης τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, νὰ μελαγχολίαν τελευταῖον προκαταβολικῶν ἀπὸ τὴν βαθυτέραν μελαγχολίαν.

Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Ρωμαϊκῶν Κρονείων κανένας διασκεδάσεις τῶν κοινωνικῶν μάσκες διὰ νὰ γίνωνται σοβαρούτεροι, εὐρύ ταυτοχρόνων, ἀπὸ τὴν περιστασίαν της ιδιωτικῶν προγάμων, εἶσι πλαστικά εἰκόνας, τὰς ἀθλιότητας τοῦ δημοσίου βίου. Καὶ ἔκεινοι ποὺ δὲν φοράν μάσκες, σοβαρώτεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους, τοὺς θαυμάζουν καὶ τοὺς χειροκροτοῦν. Καὶ ἀπὸ δῆλην αὐτὴν τὴν εὐθυμίαν δὲν λείπουν παρὰ τὰ ἔξαπτέρωγα καὶ οἱ παπτάδες.

Υπὸ τοιούτους δόρους δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσω συγγνώμην, ἀν εἰς τὸ ἀνοιγμά τοῦ Τοιωτίου, γράφω ἔνα ἀρθρόν σαρακοστινόν. Τὴν μεγάλην ἑβδομάδα σᾶς ὑπόσχομαι νὰ γράψω ἔνα ἀρθρόν ἀποκρήτικον.

Π. Νβ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Μιχαήλ Ζώρας

Το 1907 δὲν φαίνεται νὰ είναι εύνοικὸν διὰ τὸ ἔλληνικόν θέατρον. Μετὰ τὸ Βερναρδάκην, η ἔλληνική σκηνή ἀπώλεσε προχθές τὸν Μιχαήλ Ζώραν,

άποθανόντα ἐν Τριπόλει, ὅπου διετέλει ἀπὸ ἔτους περίπου εἰσαγγελεύς τῶν Πρωτοδικῶν.

Πρὶν περιβλήθῇ τὴν τήβεννον τοῦ εἰσαγγελέως ὁ Ζώρας ἔχομάτισεν ἐπὶ σειράν ἐτῶν δικηγόρος ἐν Σύρῳ ἐνθα κατένεμε τὸν χρόνον αὐτὸν μεταξὺ δικηγορικῶν καὶ... δραματικῶν ὑποθέσεων, ὥπως κατὰ τὰ παιδικά αὐτοῦ ἦτη, πολλάκις ἄφινε τὰ θυρονία τοῦ γυμνασίου διὰ νὰ ἀνέλθῃ τὴν σκηνῆν ὡς ἔρασιτέχνης.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διέφευσεν ὁ δόλοκλῆρος ὁ βραχὺς τοῦ Ζώρα βίος. Τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου του ἀφέροντες πάντοτε εἰς τὸ θέατρον ἀνέν τοῦ δικηγόρου τὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν ζωήν. Νεανίσκος, παρίστανεν ἀπὸ τοῦ 1874 ὡς ἔρασιτέχνης ὑπὸ τὰς ὁδηγίας ὃτε μὲν τοῦ μακαρίου Σούτσου, ὃτε δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψιν τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου. «Ἐφῆβος κατόπιν, παρήτε τὰς Νεαρὰς τοῦ Τουστινιανοῦ, καὶ διηρχέτο τὰς ὡρας του μὲ τὴν «Νόρμαν» τοῦ Δορμεβίλ καὶ τὴν «Μεσαλίναν» τοῦ Κόσσα, ἃς μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας αὐτὸς μὲν μετέφρασεν εἱμέτως εἰς τὴν ελληνικήν, ἐδίδαξεν δ' ἀπὸ σκηνῆς την μὲν πρώτην ἡ κ. Σοφία Ταβουλάρη. Δικηγόρος ὁ Ζώρας, ἔχηκολούθησε νὰ τρέφῃ περισσοτέρων ἀγάπην πρὸς τὰς σανίδας τῆς σκηνῆς ἢ τὸ δικαστικὸν βῆμα τὸ δοιον καὶ πλέον ἡ απαξ ἐγκατέλειψε χάριν τῶν πρώτων.

Μέχρι τοῦ 1896 ἐπλούτιζεν ὁ Ζώρας τὸ θέατρον διὰ μεταφράσεων μόνον, ἐκ τῆς ἵταλικῆς καὶ γαλλικῆς. Ἐκτοτε ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν συγγραφήν πρωτοτύπων ἔγων. Ἰσος ἡ λέξις «πρωτοτύπων» νὰ παρέλκῃ, καθόσον ὁ Ζώρας ἐστερεῖτο ποδοδήποτε πρωτοτύπια. Ἔγκνως πολὺ εἰς τὴν μελέτην τοῦ νεωτέρου Ἰταλικοῦ θέατρου, ὑπέστη τόσον πολὺ τὴν ἐπιδρασιν ἀυτοῦ, ὥστε ἀκουσίως βεβαίως ἐμμήνη ὃτε μὲν δόλοκλῆρος σκηνᾶς ἔγων, ὃτε δὲ καὶ ὁ δόλοκλῆρος ἔργα, ὡς συνέβη μὲ τὰς δύνων καλλιτέρας του κωμῳδίας «τὰ Φαινόμενα καὶ Πράγματα» καὶ τὸν «Δέκατον τέταρτον» αἵτινες ἔχουν στενήν τὴν συγγένειαν ἢ μὲν πρώτην μὲ τὴν κωμῳδίαν τοῦ Φερόάρη «Cause ed effetti» ἢ δὲ δευτέρᾳ μὲ τὴν τοῦ Salvestri: «Tredici a tavola.»

Τὰ «Φαινόμενα καὶ Πράγματα» ἔτυχον καὶ τοῦ βραβείου κατὰ τὸν Λασσάνειον διαγωνισμὸν τοῦ 1899, ἀφοῦ προηγουμένως ἔχειροκρήθησαν ἐν Σύρῳ, παραστανέντα ποτὲ τὸν τίτλον. Τὸ Φόρονιμο καὶ τὸ Τρελλό».

Πρὸ τῶν «Φαινόμενων καὶ Πράγματων» ὁ Ζώρας ἔγραψε κατὰ τὸ 1896 «τὰ Ἄνομοια» δρᾶμα κοινωνικὸν τετράπτυχον παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἐν Σύρῳ καὶ εἴτα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θέατρου «Παράδεισος». Καὶ ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτὸς λείπεται ἡ πρωτοτύπια, τῆς ὑποθέσεως του οὐσίης κοινοτάτης οὐχ ἡ τον ἐκ τῆς δηλητικῆς τοῦ δράματος, τῆς ἐντέχνου διατυπώσεως ἐνίων ἐν αὐτῷ χρακτήρων καὶ τοῦ διαλόγου δημιουργικῆς καὶ κριτικῆς ἐφαίνοντο νὰ ζωγονοῦν τὸ νεωθρὸν νεοελληνικὸν πνεῦμα. Εἴμεθα τότε «les Jeunes». Ἡ «Τέχνη» εἶχε παρουσιασθεῖ, ὑπὸ τὸν ἀξιον διευθυντήν της, τὸν ἀγαπητὸν μου Χατζόπουλον, μὲ δοὺν τὸν οἰστρον, τὰς δημητικότητας, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὴν πολεμικὴν τὸν «μικρῶν ἐπιθεωρήσεων» τῆς Γαλλίας. Η λατρεία τῶν νέων φιλολογικῶν θεοτήτων ἐκλόνιε τὰ βάθτρα τῶν παλαιῶν. Μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βραχιώνου περιοδικοῦ ὡμιλούσαμεν διὰ τὸν Νίτσε, τὸν Χάουπτμαν, τὸν Μάτερλιγκ, κατεσπαράζαμεν τοὺς γρέοντας καὶ τοὺς ὑπισθόδρομημένους, δὲ Καμπύσης μὲ τὸ δωρίδιον τὸν ἀφηνιάσμα ἔγραφεν ἔρωτικον ὑμνούς πρὸς τὴν Γερμανίαν, δὲ Πασσαγιάνης μὲ τὰ «κοκαλάκια τοῦ ντόμινου» μᾶς ἔχάριες διὰ πρώτην φοράν τὸν τίτλον τῶν «μαλλιαρῶν», δὲ Χατζόπουλος μᾶς εἶχε τρελλάνει μὲ τὴν καθημερινὴν φάρσαν τοῦ καὶ, μὲ δὲλγα λόγια, ποτὲ ἡ φιλολογία μᾶς δὲν ἔξησε ζωητερεῖα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὰ σαλόνια τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς κυρίας Παρρέν ἐπιλημμύριζαν κάθε δράμαν ἀπὸ τὴν θρυσσόδη καὶ κακομαθημένην φυλήν τῶν γραμματανθρώπων τόσον ὥστε σύμερα, μετὰ μίαν δεκατίαν, ποὺ ὅτι ἀνθρώποι ποτὲ 1898 συναντώμεθα «σὰν ἔνοι, σὰ διαβάτες», νὰ μᾶς φαίνεται σὰν δηνερού ἡ ὁδαία μακρονή ἀντη ἐποχῆς. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὑρέθηκε μεταξὺ μᾶς δὲν ἔχει τὸν Κάρολος Δίτριχ. Καὶ εἶχε γίνει τόσον οἰκείος μᾶς καὶ τόσον ἀπαραίτητος εἰς δῆλας μᾶς τὰς συγκεντρώσεις, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἔχειρος μόνον ἀπὸ τὸν ίδιον μᾶς. Κ' ἔμεινεν ίδιον μᾶς, ίδιον μᾶς ἀκόμη, καὶ μακράν μὲ

σμὸν καὶ... ἐβραβεύθη ἐσχάτως ἐπαίχθη μάλιστα τὸ βραβευθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου, τὰ δὲ «Παναθηναϊα» ἀν δὲν ἀπατῶμαι, τοῦ ἔψαλαν τὸν ἐπικήδειον!

«Ἄλλα ἔργα ἔγραψεν ὁ Ζώρας, τὴν κοινωνικὴν κωμῳδίαν «Ρόδα καὶ Λγκάθια» βραβευθὲσαν καὶ ταύτην κατὰ τὸν Λασσάνειον ἀγάνα τοῦ 1901, τὸ «Δικαιοστάσιον» κωμῳδίαν παρασταθὲσαν πολλάκις ἐπιτυχῶς καὶ τελευταῖον «Τὸν Χρυσωμένον Βόρβιορον» κωμῳδίαν περὶ ἣς οὐδὲν γνωστῶς.

Πρὸς τὸν αὐτὸν τρόπον διέφευσεν ὁ δόλοκλῆρος ὁ βραχὺς τοῦ Ζώρα βίος. Τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου του ἀφέροντες πάντοτε εἰς τὸ θέατρον ἀνέν τοῦ δικηγόρου τὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν ζωήν. Νεανίσκος, παρίστανεν ἀπὸ τοῦ 1874 ὡς ἔρασιτέχνης ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τίποτε διά τοὺς μεταγενετέοντας, συνετέλεσαν δημως ποὺ πρὸς συγκράτησην τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς, ἡ ὑπαρξίας τῆς ὁδοίας ἥθελεν εἰσθαι προβληματική σήμερον ἀνέν τοῦ θέατρου σανίδας τῆς σκηνῆς ἢ τὸ δικαστικὸν βῆμα τὸ δοιον καὶ πλέον ἡ απαξ ἐγκατέλειψε χάριν τῶν πρώτων.

N. I. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΞΕΝΟΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΑΙ

Κάρολος Δίτριχ — Karl Dieterich —

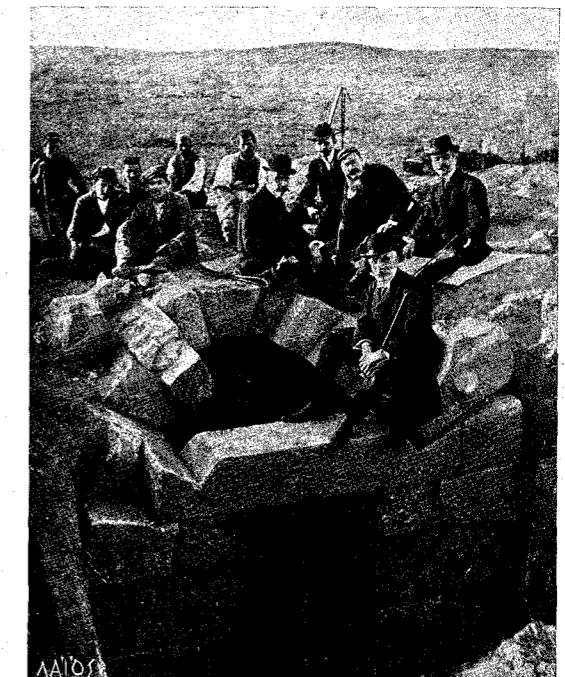
ΕΙΝΕ πολὺ γνωστὸς εἰς τὸν κύκλους τῶν «Ἀθηναϊών» λογίων ὁ σοφὸς γλωσσολόγος καὶ νεοελληνιστής, μὲ τὴν καθαρὰν τευτονικὴν φυσιογνωμίαν, τὸ συμπαθητικὸν ξανθὸν κεφάλι, τὰ βαθειά, ἀθώα γαλανά μάτια καὶ τὸν εὐγενικὸν τρόπους, ἔνος μας κατὰ περιόδους εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνος πάντα προσφιλῆς καὶ εὐχάριστος ἀπὸ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν εἰς τοὺς στενοὺς μας ὡμιλούς καὶ τὰ φιλολογικὰ σαλόνια τοῦ 1898. Τὸν ἔγνωσια ἔνα ἀπόγευμα καὶ αὐτὸν εἰς τὸ ιστορικὸν γραφεῖον τῆς «Τέχνης», εἰς τὴν ὁδὸν Μητρόπολεως, ἔνα Γερμανόν, πρωτόφαστον εἰς τὴν Ελλάδα, ὃπου ἔμεινα ἔνος στὸ τέλος τοῦ 1899 καὶ ὅπου ἔκαμα καὶ διάφορες γλωσσικὲς μελέτες εἰς τὰς Κυκλαδίας νήσους. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ τὰ ἔνωσα μὲ ἔκεινα ἔνδος ἀλλού, ποὺ ἔκαμα στὸ χινόπαρο τοῦ 1902 στὰ ησιά τῆς Μικρᾶς Ασίας, μέσα σὲ μιὰ πραγματεία ποὺ τυπώνεται τῷ πόρειαν τὰ Χρονικά τῆς «Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης¹, ποὺ μοῦ χορηγοῦσσε καὶ τὰ μέσα γιὰ τὸ δεύτερο μου ταξίδι.

«Ἐξω ἀπ' αὐτὰ τὰ δύνα καθαρῶς ἐπιστημονικά ἔργα ἔγραψε καὶ μίαν ιστορίαν τῆς βυζαντινῆς καὶ νεοελληνιστής αὐτοῦ τὸν ἀλεξανδρίνην ἐποχὴν ἔως στὸ δέκατον αἰώνα μ. X.» Επὶ βάσει τῆς διατριβῆς αὐτῆς ἔλαβα τὸ πινάκιον διδάκτορος στὸ Μόναχον (1898) καὶ στὸ δίοιο χρόνο ἔκαμα τὸ πρῶτό μου ταξίδι στὴν Ελλάδα, ὃπου ἔμεινα ἔνος στὸ τέλος τοῦ 1899 καὶ ὅπου ἔκαμα καὶ διάφορες γλωσσικὲς μελέτες εἰς τὰς Κυκλαδίας νήσους. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ τὰς ιδιαίτερας ένωσαν μὲ ἔκεινα ἔνδος ἀλλού, ποὺ ἔκαμα στὸ χινόπαρο τοῦ 1902 στὰ ησιά τῆς Μικρᾶς Ασίας, μέσα σὲ μιὰ πραγματεία ποὺ τυπώνεται τῷ πόρειαν τὰ Χρονικά τῆς «Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης¹, ποὺ μοῦ χορηγοῦσσε καὶ τὰ μέσα γιὰ τὸ δεύτερο μου ταξίδι.

«Ἐκτὸς τῶν ιδιωτῶν μου αὐτῶν ἔργασιῶν ἐπιφοράν, μὲ δὲλγιστατά λαθή καὶ μ' ἔνα ψήφος διαρκοῦς ἐπιπλήξεως. Ήτον μιὰ καλὴ ἐποχὴ τότε διὰ τὰ γράμματα. Κάποτε νέα ιδιωτικά, καλλιτεχνικά καὶ γλωσσικά, κάποτε δημητριογρική καὶ κριτική ἐφαίνοντο νὰ ζωγονοῦν τὸ νεωθρὸν νεοελληνικὸν πνεῦμα. Εἴμεθα τότε «les Jeunes». Η «Τέχνη» εἶχε παρουσιασθεῖ, ὑπὸ τὸν ἀξιον διευθυντήν της, τὸν ἀγαπητὸν μου Χατζόπουλον, μὲ δοὺν τὸν οἰστρον, τὰς δημητικότητας, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὴν πολεμικὴν τὸν «μικρῶν ἐπιθεωρήσεων» τῆς Γαλλίας. Η λατρεία τῶν νέων φιλολογικῶν θεοτήτων ἐκλόνιε τὰ βάθτρα τῶν παλαιῶν. Μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βραχιώνου περιοδικοῦ ὡμιλούσαμεν διὰ τὸν Νίτσε, τὸν Χάουπτμαν, τὸν Μάτερλιγκ, κατεσπαράζαμεν τοὺς γρέοντας καὶ τοὺς ὑπισθόδρομημένους, δὲ Καμπύσης μὲ τὸ δωρίδιον τὸν ἀφηνιάσμα ἔγραφεν ἔρωτικον ὑμνούς πρὸς τὴν Γερμανίαν, δὲ Πασσαγιάνης μὲ τὰ «κοκαλάκια τοῦ ντόμινου» μᾶς ἔχάριες διὰ πρώτην φοράν τὸν τίτλον τῶν «μαλλιαρῶν», δὲ Χατζόπουλος μᾶς εἶχε τρελλάνει μὲ τὴν καθημερινὴν φάρσαν τοῦ καὶ, μὲ δὲλγα λόγια, ποτὲ ἡ φιλολογία μᾶς δὲν ἔξησε ζωητερεῖα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὰ σαλόνια τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς κυρίας Παρρέν ἐπιλημμύριζαν κάθε δράμαν ἀπὸ τὴν θρυσσόδη καὶ κακομαθημένην φυλήν τῶν γραμματανθρώπων τόσον ὥστε σύμερα, μετὰ μίαν δεκατίαν, ποτὲ ὅτι ἀνθρώποι ποτὲ 1898 συναντώμεθα «σὰν ἔνοι, σὰ διαβάτες», νὰ μᾶς φαίνεται σὰν δηνερού ἡ ὁδαία μακρονή ἀντη ἐποχῆς. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὑρέθηκε μεταξὺ μᾶς δὲν ἔχει τὸν Κάρολος Δίτριχ. Καὶ εἶχε γίνει τόσον οἰκείος μᾶς καὶ τόσον ἀπαραίτητος εἰς δῆλας μᾶς τὰς συγκεντρώσεις, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἔχειρος μόνον ἀπὸ τὸν ίδιον μᾶς. Κ' ἔμεινεν ίδιον μᾶς, ίδιον μᾶς ἀκόμη, καὶ μακράν μὲ

τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ελλάδα καὶ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα, μὲ τὰς σοφάς του ἐργασίας διὰ τὴν νεοελληνικήν γλῶσσαν, μὲ τὰς μελέτας του διὰ τὴν μεσαιωνικήν καὶ τὴν νεωτέραν μας, μὲ τὰ διαρκῶς πρὸς τὴν Ελλάδα ἐστραμμένα βλέμματα τῆς φωτεινῆς του ψυχῆς. «Ολη ἡ νέα ζωὴ τοῦ 1901 εἶναι γεμάτη ἀπὸ Ελλάδα. Αἱ δὲλγίαι βιογραφικαὶ σημειώσεις, ποὺ τοὺς ἔξητησαν καὶ τὰς διόπτες τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ νέου σοφοῦ, ζωῆς καὶ δράσεως, ποὺ μᾶς εἶνε δόλοκλῆρος περὶ ἓτην γνωστῶς.

«Γεννήθηκα στά 1869 στὸ Βερολίνο, ἐπούδαστο ἐκεῖ ἀπὸ τὸ 1890-1894 συγκριτική γλωσσοσολογία, νεωτέρας γλῶσσας καὶ φιλολογίας, μὲ ἔσχωριστὸ ὄντιαφέρον δημοπόλητηκα εἰς τὴν μελέτην τῆς μέσης καὶ νεωτέρας ἔλλ. γλῶσσας καὶ φιλολογίας. Τὴν ομάδα πρωταρχαλεῖον τῶν ιαντούτων ἀπέστη τὸν Μιτσοτάκην (1898) καὶ στὸ πινάκιον διδάκτορος στὸ Μόναχον (1899) ἐπήγαγεν τὴν Κρούμπαχερ. Έκεῖ ἔβαζα καὶ τὰ θεμέλια τοῦ πρώτου μου ἔργου «τῶν ἔξερευνήσεων τερπίνων» ἔως τὸν δέκατον αἰώνα μ. X.»

ΛΑΙΟΣ

Ο ενδεθείς καμαρωτός τάφος παρὰ τὴν Λάρισαν

ἐν Θεσσαλίᾳ: δημοιοι ενδέθησαν ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Εύβοϊᾳ, ἐν Αἰγαίῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ τάφου τῆς Λαρίσης ἀπὸ τῶν ἄλλων είναι ὅτι δὲν περιείχεν, ὡς ἔκεινοι, νεκρικάς κλίνας, ὅπου ἐτίθεντο κατά καιρούς τὰ ἀποθήκην. Κατόπιν ἐν τῷ οὐρανῷ συνέπειται ἡ εἰσβολὴ τῶν Κοστοβάκων, οἵτινες κατά τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πανσανίου ἔφθασαν μέχρις Ἐλασίας. Αἱ εἰσβολαὶ αὗται ἡνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς Ιδίας ἀμφίβολης εἰδούς τοῦ Διὸς καὶ δύνται τὸν τεμάχιον ἐπεργύνων τῆς Νίκης ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀστέρων τοῦ ἀπεικονίζοντος ὡς γνωστὸν τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκ δὲ τοῦ δυτικοῦ ἀστέρων τοῦ εἰκονίζοντος τὴν ἔρια τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν Ήσειδῶνα περὶ τῆς κυριοτητοῦ τῶν Ἀθηνῶν διὸς. Πράντιλα ἀνεῦρε μέρος τοῦ κορμοῦ τοῦ Κέρωπος καὶ μέγα μέρος τοῦ Ἐριχονίου. Τὸ τεμάχιον ταῦτα, ὃν καὶ μικρά, ἔχουσι ἀολλήν οπουδιάτητα καὶ διὰ τὴν κυλλιτεχνικήν αὐτῶν τελεότηταν ἔχονταί την εἶναι γράμψη εἰς τὴν Κέρκυραν, δὲν προδιένετε εἰς καμμιάν ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν βδελυρὰν εἰκόνα τῆς νέας Ἑλλάδος που ἔχαρεν ἀγρότερα εἰς τὰ Ἕγκωμα τού. Αἰσθάνθηκα ὁμοιός βαθύτατα τὴν ἀνάγκην μᾶς ἀπολογίας διὰ τὴν φυλήν μου, διὰ τὸ παρόν της καὶ διὰ τὸ μέλλον τῆς. Τὴν ἀπολογίαν αὐτὴν τὴν κάμινον αὐτόλητοι συνήγοροι οἱ Dieterich, οἱ Ciuti, οἱ Lebesgue, τὴν κάμινει τελευταῖον εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ εὐγενική καὶ ὑπέροχος φιλελληνική κίνησις, μὲ τὸν λόγον ἐνὸς Όμοδος, ἐνὸς Δήλου, τὴν κάμινον οἱ οἰλίγοι ἀνθρώποι που ἐγνώσαν καὶ ἀγάπησαν τὴν νέαν ζωὴν τοῦ νέου ἐθνους. Τὸ νέον ἔθνος πρέπει νὰ αἰσθάνθῃ βαθύτερα τὸν φιλελληνισμὸν αὐτὸν. Θὰ είναι πολὺ κακὸς οἰωνὸς νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὸν φιλούντας τῆς νέας Ἑλλάδος, διὸ πεσσιμούς ποὺ μᾶς φθάνει εἰς δακρυσμένας γραμμάς ἀπὸ τὸ πρόστετον τῆς Λευψίας. Διότι δύνται ὁ «ἔγκαρτερ» πεσσιμούς δὸν ὁ ιστορικὸς τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» ἀνεύρισκεν εἰς τὸ μικρόν μου ἔργον καὶ τὸν δόπιον τώρα συναντᾶ εἰς τὰ θλιβερά γράμματά του, γίνη ἀδιαφορία καὶ περιφρόνησης, εἰς τὰς ψυχάς τῶν φιλῶν τῆς νέας Ἑλλάδος, δὲν θὰ μείνη πλέον δ' αὐτὴν παρὰ δὲ βδελυρῶς μεγαλοπρεπῆς χαρακτηρισμός, διὸ ποτὶν εἴξεψυγεν ἀπὸ τὰ κεῖλη τοῦ ποιητοῦ τῶν «Ἐγκαρμίων τῆς Γῆς, τῆς Θαλάσσης καὶ τῶν Ἡρώων».

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανικὴ Σχολὴ 17 Ιανουαρίου. — Παρίσταντο αἱ ΑΑ. ΥΥ. διάδοχος καὶ διοίκητης τοῦ Σάξ Μάινι-

μου πάν...». Τὰ πικρά αὐτά λόγια τοῦ Δίτριχ ἀναφέρονται εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὁδρύσεως ἐνὸς ἵντερού του τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν Γερμανίαν, τοῦ δόπιον δὲ οὔτε διάδοχος εἰνεὶ ζήτημα διλέγων χιλιάδων δραχμῶν ἐτησίως καὶ δὲ θύμημα σημασία ἔξαιρετική, καθ' ἣν στιγμὴν τὸσα ποσά δαπανῶνται διὸ ἀμφιβόλους προπαγάνδας τῆς ἐλληνικῆς ιδέας εἰς τὰ μεγάλα φιλελληνικά σημεῖα. Καὶ δῆμος Ρουμανῶν καὶ Βούλγαροι ἔχουν ἐννοήσει τόσον καλύτερα τὰ ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵντερούτα διὰ τὴν δουμανικὴν γλώσσαν, ἵνα εἰς τὴν Λειψίαν, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ ποτὶν εἴναι ἐπομένης διαφορά τῆς σημασίας καὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ τοῦ Δίτριχ, διὸ ποτὶν εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ἔφθανε διὰ τὸ ἐλληνικόν ἵντερον τοῦ Δίτριχ, διὸ εἴναι ἐπομένης τοῦ προσφέρει τὰς ἐθνικά τῶν συμφέροντα. Ἡ Ρουμανία διατηρεῖ τρία τοιαῦτα ἵνα εἰς τὴν Δειπίδην, ἄλλο εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἄλλο εἰς τὸ Βερολίνον, δαπανῶν δὲ αὐτὰ περὶ τὰς εἰσιστέντες χιλιάδας φράγκων. Τὸ ἀντί τέταρτο

ΕΝ τῇ Ἀγγλικῇ ἀρχαιολογικῇ σχολῇ ἐγένοντο διαλέξεις ἡ τοῦ κ. Δίκκινς περὶ τῆς ἑποχῆς καθ' ἥν ἤκμασεν ὁ γύνητης Δαμοφῶν καὶ τοῦ κ. "Ἀσλουκκα περὶ Ἑρωμάκης γεφύρας ἀνακαλυψθείσης ὑπὸ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ Μυσίᾳ.

"Ἐν τῇ διμιλίᾳ αὐτοῦ ὁ κ. Δίκκινς πραγματεύσμενος περὶ τοῦ Δαμοφῶντος, γνωστοῦ ἴδια ἐκ τοῦ ἐν Ἀυκοσίᾳρο ἀνακαλυψθείσος κολοσσαίου συμπλέγματος Δῆμητρος, Δεσποτίνης, Ἀρτέμιδος καὶ Ἄνντου, ἦχθε εἰς τὸ συμπέρασμα διτὶ ὁ Δαμοφῶν εἰργάσθη ἐν Ἀυκοσίᾳρο κατὰ τὸ πρῶτον ἥμαστο τοῦ δευτέρου π.Χ. αἰώνος.

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἦντα λησθεὶς κυρίως ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ ἐν ὧ τὸ σύμπλεγμα τῆς ἑπιγραφικῆς καὶ τῆς ἰστορίας. "Ἡ βάσις τοῦ συμπλέγματος καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ στοῦν σύγχρονοι ὄντες, παρεμφέρουν λίαν πρὸς τὰ δωρικὰ οἰκοδομήματα τῆς Ὀλυμπίας, τὰ ἴδρυμέντα κατὰ τὸν Σον καὶ Ζον αἰώνα π.Χ. Ἀφ' ἐτέρου τρεῖς ἐπιγραφαὶ εὑρεθεῖσαι ἐν Μεσσηνῇ, Μεγαλοπόλει καὶ Ἀυκοσίᾳρο καὶ πραγματεύμεναι περὶ ἀναθημάτων γενομένων ὑπὸ τοῦ Δαμοφῶντος καὶ τῶν μίδων αὐτοῦ εἶνες χαραγμέναι ἐν ἀλφαριθμῷ τοῦ Σον αἰώνος π.Χ. Ἐνῷ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ζον π.Χ. αἰώνος δὲν ἦτο εὐνόηνδον εἰς ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν ἐν Πελοποννήσῳ, μετὰ τὴν ἀλλωσ τῆς Σπάρτου τῷ 188, ὅτε ἡ εἰρήνη καὶ εὐημερία ἐπανήλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, νέα ἔργα ἐγένοντο. Οὕτω τότε ἀνακτέα τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Δαμοφῶντος.

"Ἡ φωμαίῃ γέφυρα, περὶ ἣς ἐπραγματεύθη ὁ κ. "Ἀσλουκκα κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀλλούτεο λίαν σπουδαίας, τῆς ἀγούσθης ἀπὸ τοῦ Ἐλλησπόντου εἰς Κύζικον, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αἰσθῆπου. Ταῦτης σώζονται δύο ἀντηρίδες καὶ τὸ μεσόβθυτο, ἐνῷ το τέσσαρον τόξα, κατεστραφήσαν πιθανῶς ἐκ σεισμοῦ. Συγκρίνων ὁ κ. "Ἀσλουκκα τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς γεφύρας ταύτης πρὸς τὸν ἄλλον ὁμαδικὸν γεφυρών τῆς Μυσίας ἐπὶ τοῦ Γρανικοῦ καὶ Μακίστου, ἤκμη εἰς τὸ συμπέρασμα διτὶ πᾶσι αὐται ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ω.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.

ΕΙΣ τὸ 151 τεῦχος τῶν «Παναθηναίων», ἀπαντῶν εἰς ἀνώνυμον ἐπικριτήν μου, ἔγραψα ὅτι τὴν μελέτην τοῦ κ. Σωτηριάδου περὶ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (338 π. Χ.) ἐθεώρουν σφαλερὸν διὰ δύο λόγους: α'. διότι ὃς ἔχει τὴν παράταξιν τῶν ἀντιτάλων ὁ ποταμὸς Αἴμων ενίστεται ὅπισθεν τῶν Μακεδόνων καὶ εἰς ἀπόστασιν μεγαλειτέσσαν τῶν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν γραμμῶν τῆς μάχης, καὶ ἐπομένως ἦτο ἀδύνατον νὰ πληρωθῇ αἷματος καὶ νεκρῶν κατ' αὐτήν, καὶ β'. διότι τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐπερεπετεῖ νὰ εὔστεκτο δύπισθεν αὐτῶν, θὰ ἀπεικεῖ κιλιομέτρα ὅλα τοῦ Αἴμωνος.

"Ο κ. Σ. ἀπαντῶν μοι εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν «Παναθηναίων», τὸν μὲν πρῶτον λόγον παρέρχεται ἐν σιγῇ. "Οσον ἀφορᾷ τὰ περὶ στρατόπεδων, ὁ κ. Σ. γράψει τὰ ἔχης: «Καὶ οὐστὸν ὑπόθετε ὁ κ. Χ. περὶ στρατόπεδείας καὶ τάφρων πρὸ τῶν στρατόπεδων, δυστυχῶς ἐφαρμόζονται μόνον εἰς Ρωμαϊκά στρατόπεδα, δῆλος κατὰ τὴν μάχην τῆς Σελλασίας (221 π. Χ.) ἀναφέρεται καὶ χαράκωμα ἐπιδούσθεν ἐλληνικῆς παρατάξεως». Ὁμολογεῖ διτὶ ταῦτα μὲν κατέπληξαν· διότι ἴδού τι γράψει ὁ Σενοφῶν: «Ἐφῶ δὲ καὶ ἡ στρατόπεδεύσθαι ἐνόμισε χρῆναι Λυκοῦργος· διὰ μὲν γὰρ τὸ τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἀχρήστους εἶναι εἰς κύλον ἐστρατόπεδεύσατο». (Σεν. Λακ. πολιτεία XII). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λυκοῦργος ἤκμασε

περὶ τὸ 850 π. Χ., ἐπειτα διὰ 600 ἔτη πρὸ τῆς μάχης τῆς Σελλασίας ὁ Λυκοῦργος θεσπίζει δῆπος τὸ στρατόπεδον κατασκευάζεται κυκλικὸν καὶ δῆλον τετράγωνον, διότι εἰς τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἐσχηματίζοντο ἀπυρόβλητοι τομεῖς κατὰ τὴν ἀντίστοιχον σημερινὴν στρατιωτικὴν ἐκφράσιν. "Ἐπίσης δὲ ἵδιος Σενοφῶν εἰς τὴν μάχην τῶν Λεπτίτων (372 π. Χ.): «Ομος δὲ πολλῶν τεθνεώτων καὶ ἡττημένοι ἐπειτι διεβήσαν τὴν τάφρον ἡ πρὸ τοῦ στρατόπεδου ἐτύχεν οὐσα αὐτοῖς» (Σεν. Ελ. VI, 3, 17). "Ἐπίσης δὲ Πολυάνων περὶ τοῦ Ιφικράτους (393-353 π. Χ.): «Ἔφικράτης καὶ ἐπὶ τῇ φιλικῇ τὸν χάρακα ἐβάλλετο λέγων: Οὐ στρατηγικὸν τὸ οὐκ φιμών». (Πολυάν. στρατηγ. Θ. 17). "Ο δὲ Ἀριανὸς γράψει τὰ ἔχης διὰ τὸ πρὸ τῆς μάχης τῶν Γανγαμῆλων (331 π. Χ.) στρατόπεδον τοῦ Ἀλεξανδρου: «Καὶ τὴν στρατιὰν ἐκ τῆς ὁδοῦ ἀνέπαυστον τάφρον τε καὶ χάρακι ἐπειτι διεβήσαν τὴν τάφρον ἡ πρὸ τοῦ στρατόπεδου ἐτύχεν οὐσα αὐτοῖς» (Σεν. Ελ. VI, 3, 17).

«Ἔφικράτης ποιητὴς πιὸ πλατὺς καὶ πιὸ καθολικός, ποιὸ νὰ τραγούνθησε τὸ τραγοῦν διπάνω σὲ ὅλες τὶς ἀλογάριαστες χορδὲς τῆς ποιητικῆς ἀρπας, βέβαια εἰν' ἐκεῖνος. Καὶ καθὼς δῆλοι οἱ τρανοί, μέσω στοὺς τρανούς, λειτουργοὶ τῆς δραματικῆς τέχνης, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, καὶ πιὸ πολὺ αὐτοί, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς σημῆνης, καὶ χύνεται ἐκεῖνε πέρος ἀπὸ τὸ θέατρο, ποὺ τοῦ εἶνε στενὸ κάπως. Ο ποιητὴς δῆλος καὶ παλαίβις μὲ τὸ δραματογράφο. Δὲν τῇ ἔρει ἡ τὴν καταφρονεῖ τῇ σοφῇ οἰκονομίᾳ, τῇ σκηνικῇ συμμετρίᾳ, καὶ κάθε εἰδούς ἐξωτερικῇ ἐνότητᾳ τὰ δράματα τοῦ ξεδιπλώνει ἔγγονοιστα σὰν παραμυθία τῆς λαλιμᾶς γιὰ τὰ παιδιά. Ὁμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, ὅλο καὶ δυναμώνει τὴ θεία ποίηση τὸ ὑφός του, τὸ ἀκράταγο καὶ τὸ ἀκόλαστο, γιομάτω σοφίας κ' ἐνῷ ἀπὸ τὴ μάλιστα σοῦ φαίνεται πῶς εἰνε γιὰ νὰ διασκεδάζῃ μόνο τὰ παιδιά, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά βλέπεις πῶς ἡ γλώσσα του εἶνε μόνο γιὰ τὸν ὁδούμων καὶ γιὰ τὸν στοχαστικόν. Δὲν φροντίζει γιὰ τὸν κόσμο τῶν λεγόμενον μορφωμένων, μήτε γιὰ τὰ δράματα ποὺ εἶνε τοῦ θεάτρου, μήτε γιὰ τὰς σκηνοπλέκτες ποὺ ἔρεον τάχα ἀπὸ θέατρο. Καὶ αὐτὸ μὲ γοητεύει».

ΕΙΣ τὰς Ἀθήνας περιγράφει ὁ κ. Ξενόπουλος τὸ Σαλόνι τοῦ Σουρῆ.

«Οσοι τὸ γνωρίζουν, λέγει, μόνον ἐκ φήμης, ἀποροῦν πολὺ τὶ κάμψον οἱ ἀνθρωποι, οἱ δῆποι μαζεύονται ἐκεῖ κάθε βράδυ. Εἶνε τὸ σαλόνι ἀπλώς κοσμικόν, ἢ μόνον φιλολογικὸν καὶ καλιτεχνικόν. Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Οι φίλοι τοῦ Σουρῆ μόνον παίζουν. Παίζουν χαροτά μὲ κόκαλα, καθένε τῶν διποίων δέξει... μίαν πεντάρα. Φαντασθήσῃ παιχνίδι!... Καὶ ὅμως τὸ παιχνίδι αὐτὸ ἐλκύει σοφούς, λογίους, ἐπιστημόνας, καθηγητάς τοῦ πανεπιστημίου, ποιῆτας, συγγραφεῖς, δημοσιογράφους, καὶ ἐπὶ εἰκοσι τόρα χρόνια δὲν ὑπάρχει σχεδόν προσωπικότης εἰς τὰς Ἀθήνας, ποὺ νὰ μήν επαιξεν εἰς τοῦ Σουρῆ μάους ἢ πόκερ μὲ πεντάρες!

»Ἀπὸ τὴν λεπτομέρειαν αὐτὴν ἔννοει κανεὶς διτὶ τὸ παιχνίδι εἰς τὸ σαλόνι τοῦ Σουρῆ δὲν εἶνε παρὰ μία πρόφασις συγκεντρώσεως φιλοτῆς, ἀπερίττου, πρόφασις ἐλαφρᾶς συνομιλίας, ἀστείων, λογοπαιγνίων καὶ φαιδρότητος. Πηγαίνουν ἀπλῶς διὰ νὰ γελάσουν. Καὶ ἐπειδὴ μόνον εἰς τὸ σαλόνι τοῦ Σουρῆ γελᾶ κανεὶς, ἀπ' ὅλα τ' Ἀθηναϊκά σαλόνια, πηγαίνουν εἴκοσι τόρα καταστάσεως μας εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς πατρίδος.

»Ποτὲ δὲν διαβάσω ἔνα πάγιο μένει τοῦ νὰ φρονῶμεν, διτὶ τὸ "Ἐθνος" δὲν θέλει δυνητή ὑψήτοτε νὰ μᾶς τὰ ἀπόδοσης διέλθουν μόνος ἔως τότε νὰ ἀποφύγωμεν δόσον τὸ δυνανήθημεν νὰ πράξωμεν αὐτοῖς καὶ ἔαντος, διὰ τὸν ποιητικὸν πλέοντα τὸν διπότονον πότσον τοῦ Σουρῆ μάους ἢ πόκερ μὲ πεντάρες!

»Ποτὲ εἴτε κανεὶς: «θά πάγω ἀπόψε στοῦ Σουρῆ νὰ διαβάσω ἔνα ἔργο μου — ἢ νά πάταγειλαίνει ἔνα ποίημα — ἢ νὰ μάθω τί γίνεται τὸ τάδε ζῆτημα — ἢ νὰ συναντήσω τὸν δεῖνα ποσ ἔχω μία ὑπόθεσι, — ἢ νά κάνουν τὰ νέα πολιτικά καὶ φιλολογικά». Εἴτε μόνον «θά πάγω νὰ γελάσω, νὰ εὐθυμήσω, νάστειευθῶ, νὰ ξεκουρασθῶ». Τὸ σαλόνι τοῦ Σουρῆ εἶνε ἀπτηλαγμένον κάθε σοβαρότητος, ἀπὸ ἐκείνην πού θά διακηρύξθει διτὶ τὸ ποιητικόν τῆς Επικρατείας, ἀπεχόμενοι, ἐν δισταντίον τοῦ Σουρῆ μάους.

ξεως Σύλλα καὶ Ἀρχελάου, ἡ ἀτραπὸς ἦν ἡκοιλούθησαν οἱ μετά τοῦ Ἐρεικίου Χαιρωνείας ἐπὶ τὸ Θούριον, καὶ ἡ πορεία ἦν ἡκοιλούθησαν φεύγοντες οἱ τὸ Θούριον κατεχόντες στρατιῶται τοῦ Ἀρχελάου καὶ ἀνταρτεῖσαν σημαρονοῦσι πρὸς τὰς πλησίοφορούς τοῦ Πλουταρχοῦ, ἐνῷ πρῶτοι θά διακηρύξθει διτὶ ὁ κ. Σ. ἔχει δικαιούσθαι.

X. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ

Οκ. Κωστής Παλαμᾶς γράφει εἰς τὸ «Νέον Ἀστυ» τῆς 8 Φεβρουαρίου ἀρθρον τὸ Καταδίκη τοῦ Σατεψῆρος ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας ἐπιτέσσεως τοῦ Τολστοῦ κατὰ τοῦ Ἀγγλον δραματικοῦ. Ἰδού τι λέγει διτὸν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀρθρού του ὁ κ. Παλαμᾶς:

«Ἄν πάραχη ποιητὴς πιὸ πλατὺς καὶ πιὸ καθολικός, ποιὸ νὰ τραγούνθησε τὸ τραγοῦν διπάνω σὲ ὅλες τὶς ἀλογάριαστες χορδὲς τῆς ποιητικῆς ἀρπας, βέβαια εἰν' ἐκεῖνος. Καὶ καθὼς δῆλοι οἱ τρανοί, μέσω στοὺς τρανούς, λειτουργοὶ τῆς δραματικῆς τέχνης, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, καὶ πιὸ πολὺ αὐτοί, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς σημῆνης, καὶ χύνεται ἐκεῖνε πέρος ἀπὸ τὸ θέατρο, ποὺ τοῦ εἶνε στενὸ κάπως. Ο ποιητὴς δῆλος καὶ παλαίβις μὲ τὸ δραματογράφο. Δὲν τῇ ἔρει ἡ τὴν καταφρονεῖ τῇ σοφῇ οἰκονομίᾳ, τῇ σκηνικῇ συμμετρίᾳ, καὶ κάθε εἰδούς ἐξωτερικῇ ἐνότητᾳ τὰ δράματα τοῦ ξεδιπλώνει ἔγγονοιστα σὰν παραμυθία τῆς λαλιμᾶς γιὰ τὰ παιδιά. Ὁμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά βλέπεις πιὸ πλατύς καὶ καλιτεχνικόν. Τίποτε τοῦ ποιητικού μένει τὸ σαλόνι τοῦ Σουρῆ εἰν' ἀλλού πάνταν. Παίζουν χαροτά μὲ κόκαλα, καθένε τῶν διποίων δέξει... μίαν πεντάρα. Φαντασθήσῃ παιχνίδι!... Καὶ ὅμως τὸ παιχνίδι αὐτὸ ἐλκύει σοφούς, λογίους, ἐπιστημόνας, καθηγητάς τοῦ πανεπιστημίου, ποιῆτας, συγγραφεῖς, δημοσιογράφους, καὶ ἐπὶ εἰκοσι τόρα χρόνια δὲν ὑπάρχει σχεδόν προσωπικότης εἰς τὰς Ἀθήνας, ποὺ νὰ μήν επαιξεν εἰς τοῦ Σουρῆ μάους ἢ πόκερ μὲ πεντάρες!

»Ολα τὰ ζῆτηματα θίγονται, καὶ τὰ σοβαρότερα καὶ τὰν πάνταν σοβαρότερα — καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ γλωσσικόν — εἰς τὰ διαλεκτικά πού πάντερο. Ἀλλά μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ προκληθῇ ἐνα πολλοῖς σοβαροῖς καὶ διὰ νὰ πνιγῇ εἰς τὰ γέλια καθέ απόπειρα συζητήσεως. Τὸ σαλόνι τοῦ Σουρῆ δὲν εἶνε ἔργοσα, διποτὸς μίλιον φιλοκαλεῖται. Καὶ μέντον εἶνε τὸ ποιη

έξαντληθέντων τῶν ιδιαιτέρων ἡμᾶν πόρων, τότε θέλομεν καταφύγει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πλὴν μόνον διὰ τὰ ἔξοδα, ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων μας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο, καθὼς μετεχειρίσθημεν ἄχρι τούδε, ἀπαραίτητος θέλομεν μεταχειρισθῆνται εἰς τὸ ἔξης ἀποιρέστατα τὴν οἰκονομίαν· καθότι ἀποστρεφόμεθα τὸ νῦν προμηθεύμαν εἰς ἡμῖς αὐτοὺς τάς ἀναπομόνεις τοῦ βίου, αἱ δόποια προϋποθέτουσι τὴν εὐπορίαν, ἐν φεντικόμεθα εἰς τὸ μέσον ἔρειπίων, περικυκλωμένοι ἀπὸ πληθὺν διλόκληρον ἀνθρώπων βεβυθισμένων εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν.

Ἐλπίζομεν διὰ δοσούς ἑξ ὑμῶν μεθέξωσι μετά τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν προσωρινὴν διοίκησιν, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν πολιτῶν, δοσούς προσκληθῶν ἐπὶ τούτῳ, θέλουν γνωρίσειν μεθ' ὑμῶν, διὰ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις οἱ ἐν δημοσίοις ὑπουργήμασι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λαμβάνωσι μισθοὺς ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑψηλοῦ ὑπουργήματος των καὶ μὲ τὰς ἐκδουλεύσεις των, ἀλλ' οἱ μισθοὶ οὐτοὶ πρέπει νὰ ἀναλογοῦν ἀκριβῶς μὲ τὰ χρηματικά μέσα, τὰ δόποια ἔχει ἡ Κυβερνήσις εἰς τὴν Ἐξουσίαν της.

Ἐν Ἀργεί τῇ 4 Αὐγούστου 1829.

Ο Κυβερνήτης

I. A. Καποδίστριας

Ο Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
N. Σπηλιάδης

O αἰδ. κ. Pio Ciutti γράφων εἰς τὴν Nuova Rassegna, περὶ τῶν δύνοντος τελευταίων ἔργων τοῦ συνεργάτου μας κ. X. Χρηστοβασίλη, λέγει: "Η Ἀγάπη, τοῦλογία ποιητική, καὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ Παραμύθια, μὲ ἔκαμπν νὰ αἰσθανθῶ μίαν ἀκόμη φοράν ἐν δῆλῃ αὐτῶν τῇ ἀπλότητι τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Τὸ πρῶτον μὲ τοὺς ζωγρούς καὶ αὐθορμήτους στίχους του, μὲ τὰς ἐπωδούς καὶ τὰς τομάς του ποὺ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, μὲ τὰς ἰδέας πλήρεις ζωηροῦ αἰσθήματος, τὸ δεύτερον μὲ τὴν συλλογήν, πολύτιμον δὲν ημᾶς τὰς ἔνεας, τῶν παραμυθῶν ἔκεινων τὰ δόποια εἶναι ή ζῶσα ἔκφραστες τῆς ψυχῆς του λαοῦ ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἰδέας τὴν δόποιαν οὐτοὶ σχηματίζει περὶ τῆς ζωῆς.

O κ. Gayet κατὰ τὸς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀντινόης ἡδυνήθη νὰ ἐπιβεβαίωσῃ τὴν λατρείαν τοῦ Βάκχου ἐν Λίγυντει μετά τὴν κατάκτησιν τοῦ M. Ἀλεξάνδρου. Εὑρῆκε ἐπὶ σαρκοφάγου ἐπιγραφὴν ὃπου ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ Διονύσου.

EΙΣ τὸ Παρίσιο ἔγινε τὸν παρελθόντα Ὁκτωβρίου μία ἔκθεσις ωστικῆς τέχνης, ἡ δόποια εἰλές πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς φιλοτεχνους. Μία αὖθουσα ἦτο ἀφιερωμένη διλόκληρος εἰς παλαιὰς ἀγιογραφίας, πρῶτα ψελλίσματα τῆς ωστικῆς ζωγραφικῆς, δύτες τὰς δύνομάζει δὲ γράφων τὰς ἐντυπώσεις τοῦ Ἐρρήνος Φράντς εἰς τὸ Studio. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἀγιογραφίας αὗτὰς ἀποκαλύπτουν μεγάλας τεχνικάς καλλονάς καὶ βαθὺ αἴσθημα, ἀντάξιον τῶν πρώτων Ἰταλῶν ζωγράφων. Καὶ μολονότι οἱ πρῶτοι αὐτοὶ Ρώσοι ἀγιογράφοι δὲν τολμοῦν νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, συχνὰ ἐν τούτοις μαζὶ μὲ τὸν πλούσιον χρωματισμὸν ἀναφαίνεται καὶ διακοσμητικὴ χάρις.

Ἡ σύγχρονος ζωγραφική, ἡ τοῦ τέλους τοῦ λήξαντος αἰῶνος, ἀντιτροσπενταῖται ὑπὸ ζωγράφων, οἱ δόποιοι εἶναι σήμερον ἐν πλήρει δράσει. Καὶ αὐτοί, δύτες οἱ προγενέστεροι των, ἐνενεύσθησαν πολλάκις ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἔδωσαν ὅμως εἰς τὰ ἔργα των ἀτομικὴν σφραγίδα, δύτες δὲ Μπενούδ καὶ ὁ Λέων Μπάξτ

καὶ ἄλλοι ἀνήκοντες εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως. Ἡ Σχολὴ τῆς Μόσχας, πλησίανος περιοσθετορῶν τὴν φύσιν εἶναι κάποτε περισσότερον βάρεβαρος. Βλέπομεν ἐδῶ ζωγραφισμένην τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν τῆς κεντρικῆς Ρωσίας, μὲ δύναμιν δύμας καὶ δρμὴν δύοι συνήθη.

Ἡ ἐκνεῦσις αὐτή, μολονότι πολλοὶ τῶν συγχρόνων Ρώσων ζωγράφων ἔλειπον ἀπ' αὐτήν, ἥτον ἀληθινὴ ἀποκάλυψις τῆς ωστικῆς τέχνης διὰ τὸ παριστούντων αὐτῶν τοπίων, φιλοτεχνηθείσας παρὰ τοῦ κ. Παύλου Βααρ.

Ο ΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

"Ενεκα ἀπροόπτου κωλύματος δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ δημοσιεύσωμεν τὴν γελοιογραφικὴν σελίδα τοῦ κ. Θ. Ἀννίνου.

Εἰς τὸ προσεχές τεῦχος θὰ δημοσιεύσωμεν περὶ τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη ἀρθροῦ τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου καὶ Γ. Τσοκοπούλου.

Ο Ἡπειρώτης κ. "Ἀγγελος Στεργίου ἐδώρησεν εἰς τὸν Ἐδυνικὸν Στόλον δῆλην τὴν περιουσίαν του ἔξ 150, 000 δραχμῶν, ἀρκεσθεῖς νὰ λαμβάνῃ ἴσοβιον μηνιαῖον ἐπίδημο ἐπτακοσίων δραχμῶν.

Μετά τὴν ἀναφορὰν τοῦ «Συνδέσμου Συντακτῶν Ἑλληνικῶν Ἐφημερίδων» πρὸς τὴν Βουλήν, ὁ πρωθυπουργὸς ὑπεσχέθη νὰ ἀναγράψῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν 400 δραχμάς, αἱ δόποιαι θὰ χρησιμεύσουν δὲν διαφέρουν πρὸς ἀνέγερσιν ἀναθηματικῆς στήλης εἰς τοὺς πεσόντας Ἰταλούς κατὰ τὸ 1897.

Ἄπειθανε δὲ Ἰταλὸς ποιητής Καρδούτσι. "Ο Καρδούτσι ἡτο ἐβδομῆντα ἐτῶν.

Σκέψεις τοῦ "Ιψεν": "Ἡ σημερινὴ κοινωνία εἶναι ἀπλῶς κοινωνία τὴν δόποιαν ἐθέσπισαν οἱ ἀνδρες".

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

"Ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1906 τῆς Λαϊκῆς Τραπέζης. Ἔτος Αον. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1907.

Θρησκεία καὶ Πατριδία, διηγήματα· θρησκευτικο-πατριωτικὰ ὑπὸ Ἡλία Σταύρου, δημοδιδασκάλου. Κέρκυρα, τυπογρ. Α. Λάντζα.

Ναυτικὸν Ἐγκόλπιον ὑπὸ Βασιλείου Π. Καφαμπέλη. Ἔτος Γ'. Δρ. 3.

"Ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Φυσικῆς καὶ ἡ σύστασις τοῦ σύμπαντος ὑπὸ Βασιλείου Αἰγινήτου, ἐκδοσίς «Παναθηναίων».

Emile Verhaeren par Léon Bazalgette. Parif E. Sansot & C° fr. 1.

Maurice Barrès par René Gillouin Paris 1907, Sansot, fr. 1.

ΤΟΜΟΙ ΤΟΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ," ΜΕ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΠΤΩΣΙΝ

Καταρτίσαντες πλήρεις σειρὰς τῶν «Παναθηναίων», (1900-1906) πωλοῦμεν τοὺς περισσεύοντας τόμους εἰς τιμὰς ἐκτάκτως ἡλαττωμένας.

Οι τόμοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 5ος, 6ος, 7ος 8ος 9ος 11ος καὶ 12ος πωλοῦνται πρὸς δραχ. ἥ φρ. ΔΥΟ ἔκαστος.

Ο τόμος 10ος, ἐκ τοῦ δόποιου δὲν περισσεύουν ἀντίτυπα, πωλεῖται μόνον μὲ διλόκληρον τὴν σειρὰν πρὸς δρ. 28 ἥτοι διλόκληρος ἡ σειρὰ δρ. 50.

Διὰ κάθε τόμου προσθέτομεν εἰς τὰς ἀνωτιμὰς 50 λεπτὰ διὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ 1 φράγκον διὰ τὸ ἔξωτερον ταχυδρομικά.

Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν περισσευόντων τόμων, αἱ δόποιαι ὑπολειπόμεναι σειραὶ τῶν «Παναθηναίων» θὰ πωλοῦνται εἰς τὴν ἀρχικὴν τιμὴν δραχ. 150.

Αἱ παραγγελίαι στέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» διόδος Ἀριστοτέλους 35 Ἀθήνας καὶ προπληρώνονται.

"Η Διεύθυνσις τῶν «Παναθηναίων»